

Övergripande frågor på kulturområdet

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet motioner som väckts under allmänna motionstiden vid 2002/03 och 2003/04 års riksmöten.

Flera motioner rör ett av de sju nationella kulturpolitiska målen, nämligen delaktighetsmålet. Fem motionsyrkanden tar upp barnkulturens ställning och villkor. Med anledning av motionerna föreslår utskottet att riksdagen skall tillkännage för regeringen att regeringen i den kommande budgetpropositionen bör lämna en fyllig redovisning för sin syn på situationen för barnkulturen och för regeringens planering för sitt kommande arbete med barnkulturen samt att regeringen bör ange vilka framtida insatser som bedöms nödvändiga.

Andra motioner med anknytning till delaktighetsmålet som behandlas rör frågor om publikråd och referensgrupper vid kulturinstitutioner och det statligt stödda kulturutbudets överensstämmelse med publikens efterfrågan. Vidare behandlas motioner om genusperspektivet vid kulturinstitutionerna, stöd till Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltije, diskrimineringsfrågor, mångkultur m.m. Dessa motionsyrkanden avstyrks av utskottet.

Även motionsyrkanden om funktionshinder i kulturen behandlas. Utskottet avstyrker dem. I sammanhanget redovisar utskottet att en uppföljning av teknikutvecklingen på talboksområdet gjorts och att Talboks- och punktskriftsbiblioteket demonstrerat den nya formen av talbok för utskottet. En PM i frågan bifogas betänkandet.

Motionsyrkanden om kulturens betydelse som lokaliseringsfaktor och som exportfrämjare avstyrks.

Utskottet avstyrker vidare motionsyrkanden om att riksdagen skall uppmärksamma regeringen på det positiva sambandet mellan kultur och hälsa. Kulturutskottet hänvisar till det arbete som nu pågår efter det att riksdagen antagit mål för folkhälsoarbetet, varvid bl.a. frågan om kultur och hälsa kommer att uppmärksammas. Utskottet har på riksdagens forskningsdag den 4 mars 2004 fått information från forskare om forskningsresultat rörande kultur och hälsa.

Vissa frågor om finansieringen av kultur avstyrks. De rör förslag om ett nytt slags fristående kulturfonder, principerna för uppräknings av vissa kulturanslag, budgetprocessens inverkan på institutionernas verksamhet, regler för sponsring samt Stiftelsen Framtidens kultur.

Slutligen avstyrker utskottet motioner om Statens kulturråds uppdrag, centrumbildningarnas verksamhet och nya tjänster som länskonstnärer.

I betänkandet finns 13 reservationer och 15 särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	5
Utskottets överväganden.....	9
Delaktighet i kulturen.....	9
Inledning.....	9
Publikråd och referensgrupper vid kulturinstitutioner.....	9
Det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan.....	10
Barnkulturens ställning och villkor.....	11
Genusperspektivet inom kulturinstitutionerna.....	16
Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltje.....	17
Funktionshindrades delaktighet i kulturen.....	19
Diskriminering m.m.	23
Mångkultur m.m.	24
Kulturen som redskap.....	28
Kulturens betydelse som lokaliseringfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen.....	28
Kultur och hälsa m.m.	31
Kulturens betydelse i exportsammanhang.....	36
Finansiering av kultur.....	36
Nya kulturfonder.....	36
Principerna för omräkning av vissa kulturanslag.....	37
Budgetprocessen.....	40
Sponsring.....	40
Stiftelsen Framtidens kultur.....	41
Statens kulturråd m.m.....	42
Statens kulturråds uppdrag.....	42
Centrumbildningar.....	43
Tjänster som länskonstnärer.....	43
Reservationer.....	45
1. Det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan, punkt 2 (c).....	45
2. Funktionshindrades delaktighet i kulturen, punkt 8 (m, fp, kd, c).....	45
3. Funktionshindrade konstnärers behov, punkt 9 (v).....	46
4. Utbyggnaden av organisationen med mångkulturkonsulenter, punkt 13 (v).....	47
5. Förberedelserna för Mångkulturåret 2006, punkt 14 (v).....	47
6. Kulturens betydelse som lokaliseringfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen, punkt 15 (fp).....	48
7. Kulturens betydelse som lokaliseringfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen, punkt 15 (c).....	48
8. Riksteaterns, Riksställningars och Rikskonserters uppdrag, punkt 16 (c).....	49
9. Fördelningen av statsbidrag till vissa regioner, punkt 18 (c).....	50
10. Kulturens betydelse i exportsammanhang, punkt 21 (fp).....	50
11. Budgetprocessen, punkt 24 (kd).....	51
12. Sponsring, punkt 25 (v).....	51

13. Stiftelsen Framtidens kultur, punkt 26 (m, fp, kd, c).....	52
Särskilda yttranden.....	53
1. Teater och dans i skolan (punkt 4) (v).....	53
2. Genusperspektivet inom kulturinstitutionerna (punkt 6) (c).....	53
3. Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltije (punkt 7) (c).....	53
4. Mångkulturens utrymme hos kulturinstitutioner, kulturmyndigheter m.fl. (punkt 12) (v).....	54
5. Mångkulturens utrymme hos kulturinstitutioner, kulturmyndigheter m.fl. (punkt 12) (c).....	54
6. Kultur och hälsa (punkt 19) (kd).....	54
7. Principerna för omräkning av vissa kulturanslag (punkt 23) (kd).....	55
8. Principerna för omräkning av vissa kulturanslag (punkt 23) (v).....	55
9. Sponsring (punkt 25) (m).....	55
10. Sponsring (punkt 25) (fp).....	56
11. Sponsring (punkt 25) (kd).....	56
12. Sponsring (punkt 25) (c).....	56
13. Centrumbildningar (punkt 28) (v).....	57
14. Tjänster som länskonstnärer (punkt 29) (v).....	57
15. Barnkultur, mångkultur och kultur som drivkraft för regional utveckling m.m. (punkterna 3, 12 och 15-18) (fp).....	57
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	59
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2002.....	59
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2003.....	61
<i>Bilaga 2</i>	
PM om tillgång till litteratur för personer med läshandikapp.....	65
En uppföljning av övergången till digitala talböcker.....	65

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. **Publikråd och referensgrupper vid kulturinstitutioner**

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr280 och 2003/04:Kr233.

2. **Det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan**

Riksdagen avslår motion 2003/04:Kr326 yrkande 3.

Reservation 1 (c)

3. **Barnkulturens ställning och villkor**

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anfört om barnkulturens ställning och villkor. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2002/03:Kr286, 2002/03:Kr336 yrkande 8, 2003/04:So504 yrkande 5, 2003/04:Kr284 yrkande 9 och 2003/04:Kr354.

4. **Teater och dans i skolan**

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr373 yrkande 8.

5. **Barnakademier**

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:Kr365 och 2003/04:Kr389 yrkande 4.

6. **Genusperspektivet inom kulturinstitutionerna**

Riksdagen avslår motion 2003/04:Kr326 yrkande 40.

7. **Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltije**

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:Kr289 och 2003/04:Kr358.

8. **Funktionshindrades delaktighet i kulturen**

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:Kr209 yrkande 17, 2003/04:Kr325 och 2003/04:Kr391 yrkande 3.

Reservation 2 (m, fp, kd, c)

9. **Funktionshindrade konstnärers behov**

Riksdagen avslår motion 2003/04:So569 yrkande 7.

Reservation 3 (v)

10. **Diskriminering i kulturlivet**

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr340 yrkandena 1 och 2.

11. Kulturell påverkan på attityder

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr339 yrkande 1, 2003/04:Kr286 yrkande 1 och 2003/04:Kr353 yrkande 1.

12. Mångkulturens utrymme hos kulturinstitutioner, kulturmyndigheter m.fl.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr341, 2002/03:Kr373 yrkande 10 och 2003/04:Kr326 yrkande 10.

13. Utbyggnaden av organisationen med mångkulturkonsulenter

Riksdagen avslår motion 2002/03:Sf336 yrkandena 37 och 38.

Reservation 4 (v)

14. Förberedelserna för Mångkulturåret 2006

Riksdagen avslår motion 2003/04:Kr292 yrkandena 1 och 2.

Reservation 5 (v)

15. Kulturens betydelse som lokaliseringsfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr299, 2002/03:N345 yrkande 25, 2003/04:Kr241, 2003/04:Kr327 yrkande 3 och 2003/04:N328 yrkande 34.

Reservation 6 (fp)

Reservation 7 (c)

16. Riksteaterns, Riksutställningars och Rikskonserters uppdrag

Riksdagen avslår motion 2003/04:Kr326 yrkande 22.

Reservation 8 (c)

17. Nya regionala kulturinstitutioner utanför storstäderna

Riksdagen avslår motion 2003/04:Kr262.

18. Fördelningen av statsbidrag till vissa regioner

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:N343 yrkande 9, 2003/04:Kr279 yrkande 1, 2003/04:Kr389 yrkande 1 och 2003/04:N332 yrkande 3.

Reservation 9 (c)

19. Kultur och hälsa

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr371 yrkande 6, 2003/04:So626, 2003/04:Kr326 yrkande 6 och 2003/04:Kr391 yrkande 6.

20. Kultur och arbete

Riksdagen avslår motion 2003/04:Kr234.

21. Kulturens betydelse i exportsammanhang

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr372 yrkande 25.

Reservation 10 (fp)

22. Nya kulturfonder

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr237 yrkandena 1 och 2.

23. Principerna för omräkning av vissa kulturanslag

Riksdagen avslår motionerna 2003/04:Kr276 och 2003/04:Kr390 yrkande 1.

24. Budgetprocessen

Riksdagen avslår motion 2003/04:Kr391 yrkande 2.

Reservation 11 (kd)

25. Sponsring

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr373 yrkande 5.

Reservation 12 (v)

26. Stiftelsen Framtidens kultur

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr372 yrkande 6 och 2003/04:Kr327 yrkande 7.

Reservation 13 (m, fp, kd, c)

27. Statens kulturråds uppdrag

Riksdagen avslår motion 2003/04:Kr326 yrkande 1.

28. Centrumbildningar

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr373 yrkande 7.

29. Tjänster som länskonstnärer

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr373 yrkande 9.

Stockholm den 16 mars 2004

På kulturutskottets vägnar

Lennart Kollmats

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Lennart Kollmats (fp), Annika Nilsson (s), Lars Wegendal (s), Kent Olsson (m), Eva Arvidsson (s), Paavo Vallius (s), Gunilla Tjernberg (kd), Peter Pedersen (v), Nikos Papadopoulos (s), Lena Adelsohn Liljeroth (m), Cecilia Wikström (fp), Birgitta Sellén (c), Göran Persson i Simrishamn (s), Anna Lindgren (m) och Rossana Dinamarca (v).

Utskottets överväganden

Delaktighet i kulturen

Inledning

Riksdagen fastställde hösten 1996 – efter vissa kompletteringar av regeringens förslag – sju nationella kulturpolitiska mål (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1 s. 39–42, rskr. 1996/97:129). Ett av dessa sju mål innebär att kulturpolitiken skall verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande. Detta mål kallas även för jämlikhetsmålet.

De nationella kulturpolitiska målen skall vara sektorsövergripande och gälla för statlig verksamhet både inom och utom kulturområdet. Syftet är också att de skall kunna vara vägledande för kommunal och landstingskommunal kulturpolitik.

Riksdagen har beslutat att regeringen senast den 14 maj varje år i skrivelser bör lämna resultatredovisningar för alla utgiftsområden (förs. 2000/01:RS1, bet. 2000/01:KU23, rskr. 2000/01:273). Bakgrunden till detta beslut är att uppföljning och utvärdering bör bli en integrerad del av budgetprocessen och att förutsättningarna för detta skulle förbättras avsevärt om regeringen årligen avlämnar resultatskrivelser för alla utgiftsområden.

Våren 2002 valde regeringen att lämna en resultatskrivelse till riksdagen inom kulturområdet, nämligen Kultur och delaktighet (skr. 2001/02:176, bet. 2002/03:KrU1 s. 33–43). På kulturutskottets förslag beslutade riksdagen att lägga skrivelsen till handlingarna med de synpunkter kulturutskottet framfört. Utskottet framhöll bl.a. att skrivelsens ansats var bred men påpekade också att t.ex. barns, ungdomars och handikappades delaktighet i kulturen berörts mycket kortfattat eller inte alls. Utskottet ansåg också att det är viktigt att kopplingen mellan resultaten och de statliga insatserna görs tydligare, då verksamhet ofta har fler finansörer, t.ex. kommuner och landsting. Till det kan läggas att viss verksamhet för kortare perioder också till betydande delar finansieras med EU-medel, regionalpolitiskt motiverade medel, medel från Stiftelsen Framtidens kultur m.fl.

I det följande behandlar utskottet motionsyrkanden med många skilda aspekter på delaktigheten i kulturen.

Publikråd och referensgrupper vid kulturinstitutioner

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om publikråd och referensgrupper vid kulturinstitutioner.

Motionerna

I två motioner, 2002/03:Kr280 (s) och 2003/04:Kr233 (s), begärs att riksdagen skall göra ett tillkännagivande för regeringen om att kulturinstitutionerna bör ändra sitt arbetssätt med syfte att bredda publiken och öka delaktigheten. Arbetet med *publikråd och referensgrupper vid kulturinstitutioner* bör utvecklas. Därvid kan projekt drivna av Skådebanans och Folkrorelsernas Konstfrämjande tjäna som förebilder.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har inledningsvis redovisat att delaktighetsmålet för kulturpolitiken bl.a. innebär att alla skall få möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser. Detta mål skall efterlevas av de statliga och statligt stödda kulturinstitutionerna. I regleringsbrev har regeringen i många fall utvecklat målet i delmål med mera detaljerade krav. Det är institutionernas ansvar att tolka delaktighetsmålet och finna vägar att tillämpa det i sin egen verksamhet. De skall också återrapportera till regeringen hur och i vilken utsträckning de uppnått målen. Utskottet utgår från att Kulturrådet i sina årliga omvärldsanalyser kommer in på frågor som belyser förnyelse, delaktighet och spridning. Något särskilt uttalande i frågan om *publikråd och referensgrupper vid kulturinstitutioner* torde inte vara nödvändigt. Motionerna 2002/03:Kr280 (s) och 2003/04:Kr233 (s) avstyrks.

Det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan, *jämför reservation 1 (c)*.

Motionen

Motionärerna bakom motion 2003/04:Kr326 (c) återkommer med krav på att en särskild utredning skall göras för att belysa om *det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan* inom kulturområdet stämmer överens (yrkande 3). Motionärerna anför att det statliga stödet går till den etablerade kulturen. Nya kulturella rörelser, nya arenor, nya arrangörer, informella spelplatser och nya konstformer uppstår oftast utan statligt stöd.

Utskottets ställningstagande

När det gäller frågan om *det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan* stämmer överens vill utskottet först påminna om Kulturrådets huvuduppgifter. Till dessa hör att följa utvecklingen inom kulturområdet i stort, ge regeringen ett samlat underlag för den statliga kulturpolitiken och biträda vid genomförandet av denna. Kulturrådet gör en kontinuerlig uppföljning och

utvärdering område för område. I arbetet ingår undersökningar av spridningen av det statligt stödda kulturutbudet samt publikundersökningar. Sådana görs också inom institutionerna.

I sin årliga omvärldsanalys tar Kulturrådet upp olika utvecklingstendenser som påverkar konsten, kulturen och kulturpolitiken. Rådet konstaterade och diskuterade i sin omvärldsanalys år 2001 bl.a. att nya arenor, nya arrangörer, informella spelplatser och nya konstformer oftast uppstår utan statligt stöd. Avsikten med att presentera dessa frågeställningar angavs vara att stimulera till debatt om kulturens betydelse som en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället.

Utskottet – som redovisade Kulturrådets diskussion i sitt betänkande 2001/02:KrU1 – förutsätter även nu att Kulturrådet i sina fortsatta utvärderingar belyser bl.a. sådana frågeställningar om förnyelse, delaktighet och spridning av kulturen som lyftes fram i omvärldsanalysen år 2001. Utskottet förutsätter också att rådet kommer med de förslag som anses nödvändiga när det gäller förändringar och förnyelse i användningen av de statliga bidragen.

I sitt budgetbetänkande år 2001 redovisade utskottet att Riksdagens revisorer på utskottets förslag genomfört en granskning av den nu åter aktuella frågan. I revisorernas förstudie våren 2002 anfördes att frågor om vad publiken efterfrågar delvis är av forskningsmässig karaktär. De hänvisade också till pågående arbete inom Kulturrådet och Kulturdepartementet med att utveckla uppföljningen och utvärderingen av statens kulturpolitik.

Mot bakgrund av det anförda anser utskottet att någon särskild utredning om det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan för närvarande inte är nödvändig. Motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 3 avstyrks.

Barnkulturens ställning och villkor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör med delvis bifall till motionsyrkanden tillkännage för regeringen vad utskottet anför om barnkulturens ställning och villkor.

- Riksdagen bör vidare avslå motionsyrkanden om
- teater och dans i skolan och
 - barnakademier.

Motionerna

I åtta motioner behandlas frågor som rör barnkulturen.

I tre av dessa motioner, nämligen 2002/03:Kr286 (v), 2002/03:Kr336 (c) yrkande 8 och 2003/04:Kr284 (c) yrkande 9 begärs att en parlamentariskt sammansatt kommitté skall få i uppdrag att utreda *barnkulturens ställning och villkor*.

I motion 2002/03:Kr286 (v) framhålls att grunden för kulturvanor och språkförmåga grundläggs tidigt i livet och att barn som tidigt får tillgång till kultur får chansen att bygga sin självkänsla och behålla glädjen över sin egen förmåga. Genom arbete med kultur i skola, förskola, fritidsverksamhet samt på mödra- och barnavårdscentraler kan man bidra till att ta bort klyftan mellan samhällsklasser, mellan invandrade och svenskfödda, mellan pojkar och flickor. Motionärerna ger exempel på förhållanden i dagens samhälle som gör det svårt att nå upp till kraven i FN:s barnkonvention på att alla barn skall ha rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet. I motionen nämns som exempel höga avgifter i kulturskolan, bristen på skolbibliotek och teater- och dansföreställningar genom skolan, behov av barnanpassad museipedagogik samt svårigheter att få tillgång till kultur i glesbygd och för funktionshindrade barn. En parlamentarisk utredning bör därför kartlägga barns tillgång till kultur och därefter komma med förslag som rör barnkulturens ställning i landet.

Även motionerna 2002/03:Kr336 (c) yrkande 8 och 2003/04:Kr284 (c) yrkande 9 utgår från de skyldigheter att tillgodose barns rätt till kultur och rätt till konstnärligt och kulturellt skapande som stadgas i FN:s barnkonvention. Motionärerna betonar att det inte endast gäller barn som konsumenter av kultur utan också barns möjligheter till eget skapande. Liksom i föregående motion framhålls nödvändigheten av att barn får tillgång till kultur i tidig ålder. De skall ha lika möjligheter oavsett föräldrars inkomster och geografiska hemvist. Barnkultur får inte diskrimineras i förhållande till vuxnas kultur. För att säkerställa att barnkulturen ges den plats och det utrymme den behöver bör en parlamentariskt sammansatt kommitté se över barnkulturens villkor och hur barnkulturen skall kunna säkerställas ekonomiskt.

Vikten av att satsa på barns och ungas kulturutövning framhålls även i motion 2003/04:Kr354 (s). Alla institutioner skall prioritera barnen inom kulturen. Kulturen har stor betydelse för deras utveckling, självkänsla, språkliga förmåga m.m. Med minskande kommunala kulturbidrag blir tillgång till kultur en klassfråga. Riksdagen bör tillkännage för regeringen att barnkulturens utrymme i det totala samhällsfinansierade kulturutbudet bör bevakas.

Riksdagen bör enligt motion 2003/04:So504 (fp) yrkande 5 begära att regeringen vidtar åtgärder för en kreativ kulturpolitik för barn. Musik- och kulturskolor skall stödjas och stimuleras, den professionella konsten måste bli ett komplement till det kommersiella kulturutbudet och public service-TV och radio skall präglas av kvalitet och bildning.

Enligt motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 8 bör anslagen för utveckling av teater och dans stärkas med syfte att alla elever skall få se *teater och dans i skolan*. I dag har denna möjlighet begränsats genom kommunernas nedskurna kulturbidrag. En teaterföreställning och en dansföreställning per år bör vara ett minimum för varje elev. I motionen framhålls också att teater och dans bör ingå i skolans arbete och att skolan bör samarbeta med professionella konstnärer. Detta kan också ge flera arbetstillfällen för konstnärer.

Slutligen begärs i motionerna 2003/04:Kr365 (s) och 2003/04:Kr389 (s) yrkande 4 uttalanden av riksdagen om att en *barn- och ungdomsteaterakademi* skall inrättas i Göteborg respektive att en barnakademi skall inrättas i Västsverige.

Utskottets ställningstagande

När riksdagen hösten 1996 fattade beslut om en långsiktig nationell kulturpolitik var ett genomgående tema *barns och ungas rätt både till eget skapande och till deltagande i kulturlivet* (prop. 1996/97:3 s. 22, 42, 43, 52–55, 63–66, 102, 103, 125, 126, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129). Det framhölls att det är av stor vikt att alla kulturinstitutioner och kulturverksamheter tar barnens rätt till kultur på allvar. Delaktighetsmålet för kulturpolitiken gäller självfallet barn och ungdomar.

I den kulturpolitiska propositionen framhölls bl.a. följande (prop. 1996/97:3 s. 22).

Barn och ungdomar har olika behov. Barn måste tidigt få ta del av ett brett kulturutbud och stifta bekantskap med litteratur, konst, musik och historia med stöd av engagerade vuxna. Kulturen blir på det sättet ett viktigt redskap i barnets utveckling. Ungdomar däremot har redan skaffat sig kulturella preferenser där de ofta inte bara vill vara kulturkonsumenter utan också kulturproducenter. En kulturpolitik för unga människor måste därför också ta sin utgångspunkt i deras eget skapande och kreativa förståelse.

Språket är av stor betydelse för barn och unga. Satsningar på litteratur och läsande för dessa grupper är också ett av de prioriterade områdena i denna proposition.

Kulturrådet diskuterade i sin omvärldsanalys år 2001 (Om världen 2001) barnens rätt till konst och kulturliv och framhöll därvid bl.a. skolans stora betydelse för att eleverna skall få möta kulturen i alla dess bemärkelser under sin skoltid. Skapande verksamhet får inte ses som en marginell företeelse i skolan utan skall integreras i skolans dagliga arbete. Alla lärare i skolan har ansvar för kulturen som en del i lärandet. Kulturrådet anförde att skolorna bör öka sitt samarbete med viktiga institutioner utanför skolan och att konstnärer bör få nya roller i skolan.

Ett av de tre mål för ungdomspolitik som fastställdes av riksdagen år 1999 innebär att ungdomar skall ha verklig möjlighet till inflytande och delaktighet (prop. 1998/99:115, bet. 1999/2000:Kr4, rskr. 1999/2000:53). Bland de ca 40 delmål för ungdomspolitik som regeringen fastställt därefter finns några som rör ungdomars delaktighet i kulturlivet och möjligheter till kulturupplevelser och eget skapande. Ungdomsstyrelsen har i samarbete med en lång rad myndigheter, däribland Kulturrådet, sammanställt rapporter de följande åren och lämnat en fördjupad uppföljnings- och utvärderingsrapport till regeringen våren 2003 (Ung 2003, Ungdomsstyrelsens skrifter 2003:1). En ny ungdomspolitik proposition har aviserats till våren 2004.

Med anledning av att regeringens resultatskrivelse (skr. 2001/02:176, bet. 2002/03:KrU1 s. 33–43) om delaktighetsmålet inte omfattade barn och unga ansåg utskottet att det skulle vara av stort värde om regeringen i kommande resultatredovisningar lyfter fram barn- och ungdomsperspektivet, särskilt som barn och ungdomar är en uttalat prioriterad grupp i kulturpolitiken. Utskottet angav vissa kompletterande underlag som skulle kunna användas.

Barnkulturen har berörts i budgetpropositionen för år 2004 (prop. 2003/04:1 utg.omr. 17 s. 22). Regeringen redovisar sin avsikt att stärka barnkulturen genom att tillsätta en särskild aktionsgrupp med uppdrag att bl.a. inleda ett särskilt modellsamarbete med ett antal kommuner samt pröva hur professionella konstnärer och kulturutövare kan få en större roll i bl.a. skolan.

Regeringen har i januari 2004 överlämnat en skrivelse till riksdagen om utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter (skr. 2003/04:47). I skrivelsen aviseras en annan skrivelse till riksdagen under våren 2004, i vilken en genomgång skall göras av statsbudgeten för år 2004 ur ett barnperspektiv. Mål, insatser och resultat inom de olika politikområdena skall redovisas.

Utskottet kan – bl.a. mot bakgrund av vad som redovisats ovan – konstatera att det länge rått enighet om att det är viktigt att barn och unga prioriteras inom kulturområdet. Även de nu aktuella motionerna ger uttryck för denna inställning. Det råder i utskottet inte några delade meningar om att grunden för kulturvanor och språkförmåga grundläggs tidigt i livet och att det är viktigt att barn tidigt får tillgång till kultur. FN:s barnkonvention ställer krav på barns rätt till kultur och rätt till konstnärligt och kulturellt skapande. Det är samhällets strävan att detta tillgodoses så långt som möjligt. Som motionärerna framhåller har förskolan och skolan en mycket viktig roll när det gäller att lägga grunden för barns språkförmåga, kulturvana och eget skapande och att ge dem tillgång till teater, dans och musik. Även den kommunalt finansierade kultur- och musikskolans insatser är betydelsefulla. Som regeringen exemplifierat i budgetpropositionen för 2004 har en rad statliga insatser gjorts under senare år med början i den kulturpolitiska propositionen 1996 för att främja barns och ungas tillgång till kultur.

Mot bakgrund av att regeringens resultatskrivelse år 2002 inte innefattade barns och ungas tillgång till kultur och med anledning av de nu aktuella motionsyrkandena om barnkulturens ställning och villkor anser utskottet att regeringen senast i budgetpropositionen för år 2005 bör lämna en fyllig redovisning för sin syn på situationen för barnkulturen och för regeringens planering för sitt kommande arbete med barnkulturfrågor samt ange vilka framtida insatser som bedöms nödvändiga. Utskottet anser att det därmed inte är nödvändigt att nu tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté för en större och tidskrävande kartläggning och utredning om barnkulturen. Vad utskottet här anfört bör riksdagen som sin mening tillkännage för regeringen. Därmed bör riksdagen delvis bifalla motionerna 2002/03:Kr286 (v), 2002/03:Kr336 (c) yrkande 8, 2003/04:So504 (fp) yrkande 5, 2003/04:Kr284 (c) yrkande 9 och 2003/04:Kr354 (s).

När det gäller motionsyrkandet om *teater och dans i skolan* vill utskottet anföra följande.

Utskottet har i tidigare sammanhang anfört att kulturen inte enbart bör vara ett särskilt inslag i skolarbetet utan också vara en integrerad del i olika ämnen (se bet. 2002/03:KrU1 s. 27–28). I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet framhålls bl.a. att utbildning och fostran i djupare mening är en fråga om att överföra och utveckla ett kulturarv – värden, traditioner, språk, kunskaper – från en generation till nästa.

Det sägs vidare att skapande arbete och lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet. Eleverna skall få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Drama, rytmik, dans, musicerande och skapande i bild, text och form skall vara inslag i skolans verksamhet. Förmåga till eget skapande hör till det som eleverna enligt läroplanen skall tillägna sig. Skolan ansvarar för att eleverna bl.a. utvecklar sin förmåga till kreativt skapande och får ett ökat intresse för att ta del av samhällets kulturutbud. Föreskrifter av motsvarande innebörd finns också i läroplanen för de frivilliga skolformerna.

Vidare har utskottet vid tidigare tillfällen uttryckt sin stora uppskattning av kultur- och musikskolans insatser. Samtidigt har utskottet understrukit att det är och förblir kommunernas ansvar att bidra till driften av dem.

I det föregående har utskottet redovisat att regeringen i budgetpropositionen för år 2004 (prop. 2003/04:1 utg.omr. 17 s. 22) redovisat sin avsikt att tillsätta en aktionsgrupp för att pröva hur professionella konstnärer och kulturutövare kan få en större roll i skolan. I den mån motionen avser ett uttalande om förstärkta bidrag till fria teater-, dans- och musikgrupper för att öka det utbud som kan erbjudas skolan bör en avvägning mot andra angelägna resursbehov göras i ordinarie budgetarbete.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 8.

Av motionerna om *barnakademier* framgår inte på vilket sätt motionärerna önskar att staten skall göra en insats, dvs. om staten skall ta initiativ till inrättande av sådana akademier i statlig regi eller om staten ekonomiskt skall stödja akademier som förutsätts inrättas av någon annan. Den önskade verksamhet som beskrivs i motionerna är mycket omfattande. Den innefattar frågan om ökat kulturutbud för barn i Västsverige, vilket torde vara en fråga för kommun och region, samt utbildning för författare, dramatiker, teaterarbetare, lärare, ungdomsledare m.fl., vilket torde ankomma på utbildningsväsendet att tillgodose. Även stöd till nyskriven dramatik föreslås. I denna fråga vill utskottet påminna om att Sveriges författarfond, med medel från anslaget 28:20 Ersättningar och bidrag till konstnärer, får ge statsbidrag till fria teatergrupper, regionala och lokala teaterinstitutioner samt radio- och TV-företag för beställning av nyskriven svensk dramatik (SFS 1998:1369). Till en betydande del inriktas motionerna mot olika frågor som rör teater. Utskottet har inhämtat att Kulturrådet hösten 2003 startat ett projekt i vilket situationen för barn- och ungdomsteater skall kartläggas.

Utskottet föreslår med hänvisning till det anförda att riksdagen avslår motionerna 2003/04:Kr365 (s) och 2003/04:Kr389 (s) yrkande 4.

Genusperspektivet inom kulturinstitutionerna

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om genusperspektivet inom kulturinstitutionerna.

Motionen

Ett tydligare *genusperspektiv* bör enligt motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 40 införlivas med och praktiseras *inom kulturinstitutionerna*. Detta bör präglade både kulturyttringar och ledning av institutionerna. Kvinnligt chefskap bör uppmuntras, och kvinnors erfarenheter av och infallsvinklar på kulturen tas till vara. Det behövs fler kvinnliga förebilder inom kultursektorn, och det behövs mer kvinnlig påverkan på innehållet i kulturen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet instämmer med motionärerna bakom motion 2003/04:Kr326 (c) när det gäller behovet av ett tydligt *genusperspektiv inom kulturinstitutionerna*, avseende både institutionernas ledning och innehållet i den kulturella verksamheten.

Utskottet påminner om att ett av delmålen för jämställdhetspolitiken är en jämn fördelning av makt och inflytande mellan kvinnor och män. I regeringens skrivelse 2002/03:140 Jämt och ständigt – Regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan för mandatperioden utvecklas detta närmare, där det bl.a. anförts att en kvinnorepresentation i beslutande organ, som står i proportion till kvinnornas andel av befolkningen, är en viktig demokratifråga. Båda könen måste vara representerade inom alla samhällsområden och på alla beslutsnivåer för att de skall kunna påverka samhällsutvecklingen på lika villkor. Med en jämn fördelning mellan kvinnor och män ökar också förutsättningarna för ett bättre och bredare beslutsunderlag i olika samhällsfrågor. När det gäller chefer i statlig sektor är målet klart angivet, nämligen att hälften av de nyutnämnda myndighetscheferna skall vara kvinnor och hälften män (se prop. 1994/95:100, bil. 8, s. 12). Något slutmål liknande det som finns för statliga styrelser har inte satts upp för könsfördelningen av chefer i statlig sektor. År 2002 var 44 % av dem som utsågs till myndighetschefer kvinnor. I skrivelsen angavs vidare att regeringens arbete att öka andelen kvinnor som myndighetschefer fortsatt är prioriterat.

Utskottet vill också redovisa att regeringen i regleringsbrev till de statliga kulturmyndigheterna och -institutionerna ställer upp ett mål med återrapporteringskrav som innebär att en samhällsutveckling skall främjas som bl.a. kännetecknas av jämställdhet mellan kvinnor och män. Det ankommer på regeringen att utifrån återrapporteringarna bedöma om åtgärder bör vidtas.

Myndigheterna och institutionerna skall också återrapportera i vilken mån deras mål för kompetensutveckling för personalen har uppnåtts m.m. Redovisningen av denna verksamhet skall bl.a. avse könsfördelning.

Inom kulturområdet kan följande aktuella åtgärder som rör genusfrågor nämnas. En särskild arbetsgrupp för genusfrågor inom museiområdet tillsatt av regeringen har i januari 2004 avgivit rapporten Genus på museer (Ds 2003:61). Regeringen har i budgetpropositionen för 2004 (prop. 2003/04:1 utg.omr. 17 s. 24) uttalat sin avsikt att främja jämställdheten inom scenkonstområdet genom att tillsätta en särskild arbetsgrupp med uppdrag att följa utvecklingen och ta till vara erfarenheter från hela scenkonstområdet samt föreslå lämpliga åtgärder. Det nu gällande filmavtalet gäller för tiden den 1 januari 2000 t.o.m. den 31 december 2004. Inriktningen på insatserna för filmen under denna period har varit att bl.a. förbättra kvinnliga filmskapares villkor. Behovet av ytterligare insatser får bedömas av parterna när nästa filmavtal utarbetas.

Utskottet vill också redovisa att regeringen den 19 februari 2004 beslutat att tillkalla en särskild utredare för att göra en översyn av jämlikhetspolitikens mål, inriktning, organisation och effektivitet (dir. 2004:18).

Utskottet anser – mot bakgrund av det anförda – att det inte är nödvändigt att riksdagen gör ett uttalande för regeringen om behovet av att kulturinstitutionerna även fortsättningsvis måste utveckla sin strävan att arbeta utifrån ett tydligt genusperspektiv. Motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 40 avstyrks därför.

Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltije

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltije.

Motionerna

I två motioner yrkas att riksdagen skall tillkännage för regeringen att *Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltije* skall finansieras genom ett varaktigt statligt anslag, nämligen i motionerna 2003/04:Kr289 (c) och 2003/04:Kr358 (s). Gaaltije har till uppgift att bevara, stärka och utveckla den sydsamiska kulturen, det sydsamiska språket och det sydsamiska samhället. Ett sådant kulturcentrum är enligt motionärerna av stor betydelse eftersom det sydsamiska samhället har en så liten befolkning som är spridd över ett stort område. Gaaltije är enligt motionerna helt beroende av EU-medel till olika projekt, och det är osäkert om ett sådant stöd kommer att finnas under en ny programperiod.

Utskottets ställningstagande

Gaaltje är en stiftelse med Samernas Riksförbund (SSR) och riksförbundet Same Ätnam (RSÄ) samt de tre sameföreningarna Frosthagen-Hotagen, Östersund och Härjedalen som stiftelsebildare. *Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltje* invigdes i Östersund år 1999. Stiftelsen skall verka för att sydsamernas historia, språk och kultur levandegörs samt stärka och utveckla det sydsamiska kultur- och näringslivet. Fem programområden har enligt årsberättelsen för år 2002 utpekats som centrala. De gäller språk, historia och kultur, näring och samhälle, den samiska konsten och konsthantverket, information och kunskapsförmedling samt Gaaltje som mötesplats och ett samiskt marknadstorg. Det redovisas att finansieringen av projekt huvudsakligen skett genom EU-program, i vissa fall i samarbete med organisationer och institutioner i Norge. Svenska medfinansierare som nämns är Länsstyrelsen i Jämtlands län, Kulturrådet, Sametingets kulturråd och Östersunds kommun.

Inom kulturbudgeten finns medel avsatta för bidrag till samisk kultur (under anslaget 28:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete). Medlen disponeras av Sametinget och uppgår för år 2004 till 14 515 000 kronor. Som utskottet redovisat har Sametingets kulturråd bidragit till verksamhet vid Gaaltje.

Kulturrådet har i sin rapport *De nationella minoriteterna och kulturlivet* (Rapport 2001:4 s. 30–31, 36–38) påpekat att det är ett problem att Gaaltje saknar en varaktig finansiering efter det att EU:s programperiod upphör vid utgången av år 2006. I rapporten föreslogs bl.a. att ett nytt anslag skulle ställas till rådets disposition för stöd till de nationella minoriteterna.

Från och med budgetåret 2002 anvisas under anslaget 28:2 – utöver det särskilda bidraget till samisk kultur – 7 miljoner kronor för en satsning på de nationella minoriteternas kultur och språk, bl.a. för förstärkt bidrag till samisk kultur.

Regeringen uppdrog år 2002 åt Sametinget att utveckla och etablera ett permanent nationellt informationscentrum för samefrågor. Regeringen konstaterade att okunskapen i det svenska samhället är stor om samer och samisk kultur och att efterfrågan på information om Sveriges urbefolkning ständigt växer såväl i Sverige som från utlandet.

I sitt arbete med uppdraget skall Sametinget beakta att detta informationscentrum skall kunna bilda en plattform för mer självständiga och långsiktiga aktiviteter som rör samefrågor inom myndigheter, samiska organisationer och institutioner, utbildnings-, biblioteks- och museiväsendet m.m. Samordningen mellan olika aktörers informationsinsatser skall ökas. Redan under utvecklingsfasen bör Sametinget få till stånd en utåtriktad informationsverksamhet. Sametinget har engångsvis fått 3 000 000 kronor för utveckling och etablering av centrumet. Uppdraget skall redovisas senast den 31 december 2004.

Med hänvisning till vad som här redovisats om pågående utvecklingsarbete anser utskottet att riksdagen inte bör göra något uttalande om Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltje. Utskottet avstyrker därför motionerna 2003/04:Kr289 (c) och 2003/04:Kr358 (s).

Funktionshindrades delaktighet i kulturen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om

- funktionshindrades tillgång till kulturen, *jämför reservation 2 (m, fp, kd, c)* och
- funktionshindrade konstnärers behov.

Utskottets uppföljning av teknikskiftet inom talboksproduktionen

I utskottens arbete ingår att göra uppföljningar och utvärderingar inom utskottens respektive verksamhetsområden. Detta kan genomföras i många olika former, t.ex. genom att utskottet föreslår riksdagen att begära att regeringen skall låta göra en utredning, en översyn m.m., genom att göra uppföljningar och utvärderingar i ett utskotts egen regi eller genom utomstående utredare och experter samt genom att anordna utfrågningar, studiebesök m.m.

Utskottet har under en följd av år behandlat frågor om läshandikappades tillgång till litteratur. Sedan några år pågår ett teknikskifte inom talboksproduktionen. Mot denna bakgrund har utskottet givit riksdagens utredningstjänst (RUT) i uppdrag att göra en översikt över digitaliseringen av talböcker. Resultatet av arbetet har redovisats i en promemoria, Tillgång till litteratur för personer med läshandikapp – En uppföljning av övergången till digitala talböcker. PM:en bifogas som bilaga till detta betänkande – *bilaga 2*. Under arbetet har RUT tagit kontakt bl.a. med den ansvariga statliga myndigheten Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB).

Utgångspunkten för uppföljningsarbetet inom RUT har varit ett av målen för handikappolitiken, nämligen att samhället skall utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet, samt delaktighetsmålet för kulturpolitiken.

Av avgörande betydelse för läshandikappades möjlighet till delaktighet är möjligheten att ta del av skrivna texter. I Sverige finns ca 335 000 personer som på grund av något läshandikapp är berättigade att låna talböcker. Talböcker är inläsningar av utgivna böcker. TPB har till uppgift att i samverkan med andra bibliotek tillgodose de behov av litteratur som personer med läshandikapp har.

Från och med år 2001 produceras talböcker i det digitala DAISY-formatet samtidigt som talböcker som tidigare lästs in på kassettband successivt förs över till DAISY-format. DAISY är ursprungligen en svensk uppfinning som även används i många andra länder. Ett internationellt utvecklingssamarbete pågår inom området i det s.k. DAISY-konsortiet. Drygt 70 organisationer från ett fyrtiotal länder ingår i konsortiet.

Det nya mediet innebär bl.a. att informationen kan komprimeras och rymmas t.ex. på en cd-romskiva och att sökning underlättas. DAISY-böcker kan läsas främst genom särskilda uppspelningsapparater eller dator. I flera landsting betraktas sådana apparater som hjälpmedel.

Övergången till DAISY-format innebär ett tekniskifte när det gäller både framställning och användning av talböcker. I PM:en har en genomgång gjorts av hur övergången till digitala talböcker har fungerat och hur tekniskiftet har påverkat förutsättningarna för att nå de kulturpolitiska målen.

Vid utskottets sammanträde torsdagen den 22 januari 2004 lämnade representanter för TPB på utskottets begäran information om det digitala talboks-systemet DAISY och demonstrerade användningen av det.

Motionerna

Fyra motioner tar upp frågor som rör *funktionshindrades tillgång till kulturen*.

Enligt motion 2003/04:Kr209 (m) yrkande 17 har tillgängligheten till kulturlivet för de funktionshindrade blivit mycket bättre, men fortfarande finns åtskilligt kvar att göra. Utbudet och möjligheterna måste vara flexibla då de funktionshindrade inte är någon enhetlig grupp. Detta exemplifieras med att textning och hörslinga för hörselskadade kan saknas på bio och att synskadade behöver få textremsan i TV uppläst i en särskild kanal. Rullstolsburna kan fortfarande ha svårigheter att ta sig in i kulturlokaler. Vidare är antalet funktionshindrade studerande vid konstnärliga högskolor fortfarande litet. Tillgängligheten till talböcker är inte heller tillfredsställande för alla behövande, anförs det i motionen.

Motionärerna bakom motion 2003/04:Kr391 (kd) anser att samhället på ett tydligare sätt måste uppmärksamma de problem som finns för funktionshindrades möjlighet att delta i kulturlivet och att hindren måste undanröjas. Alla kulturinstitutioner måste medvetet arbeta för att detta skall uppnås. Motionärerna påminner om att regeringens resultatskrivelse 2001/02:176 Kultur och delaktighet inte innefattade någon redovisning och bedömning av de funktionshindrades delaktighet. Kulturrådet bör därför få i uppgift att utreda de funktionshindrades delaktighet i och tillgång till kulturlivet för att det skall finnas en grund för statliga insatser på området (yrkande 3).

I motion 2003/04:So569 (v) uppmärksammas *funktionshindrade konstnärers behov*. Motionärerna framhåller att utomordentligt begåvade och talangfulla konstnärer som är funktionshindrade osynliggörs genom att de sällan blir representerade på museer och gallerier eller på scen och film. De begär en handlingsplan för hur stödet till dessa konstnärer skall kunna öka (yrkande 7).

I den fjärde motionen, nämligen motion 2003/04:Kr325 (s), begärs att kulturlokaler skall anpassas så att personer med *dolda handikapp* inte hindras från att vara delaktiga i kulturen. Med dolda handikapp menar motionären allergi, epilepsi, stomi m.m. För dem krävs åtgärder som rör ventilation, utbildning av personal om dolda handikapp och utrustning för att klara akutsituationer.

Utskottets ställningstagande

De nationella kulturpolitiska målen gäller alla invånare i landet, således självfallet även de funktionshindrade. Ansträngningar görs för att öka deras möjligheter att ta del i kulturlivet. Ett särskilt ansvar för de *funktionshindrades*

delaktighet i kulturen har lagts på Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet att som sektorsansvariga myndigheter driva dessa frågor inom sina ansvarsområden (se prop. 2002/03:1 utg.omr. 17 s. 41–42). Det ligger dessutom ett ansvar på varje kulturinstitution att göra det möjligt för de funktionshindrade att bli delaktiga i kulturlivet. Stora insatser görs av studieförbunden och folkhögskolorna. Stöd lämnas till produktion av anpassad litteratur och nyhetsinformation.

Kulturrådet fick i regeringens regleringsbrev för år 2002 i uppdrag att till augusti 2002 ta fram etappmål för hur de funktionshindrade skall bli delaktiga i kulturen. Etappmålen skall vara uppfyllda år 2010.

Till grund för Kulturrådets arbete med handikappfrågor ligger FN:s standardregler, den nationella handlingsplanen för handikappolitiken Från patient till medborgare (prop.1999/2000:79) samt Kulturrådets rapport Funktionshindrades tillgång till kultur (1998:3). Den sistnämnda rapporten innehåller en kartläggning. Där finns också Kulturrådets handlingsprogram för fem delområden:

1. att ge kulturfrågorna tydligare uppmärksamhet inom vård och omsorg,
2. att se till att kulturinstitutionernas lokaler, verksamhet och information om verksamheten är tillgängliga för funktionshindrade,
3. att ge människor med funktionsnedsättning möjlighet att använda sin kreativitet och sina konstnärliga och intellektuella färdigheter inom folkbildning och eget skapande,
4. att se till att litteratur finns på läsbara medier, t.ex. storstil, lättläst, tal, punktskrift eller i elektronisk form. Statligt stödd TV, radio och film bör också vara tillgängliga för funktionshindrade,
5. att genomföra ett program för ökad tillgänglighet, nämligen förbättra kunskaperna inom kulturinstitutionerna om funktionshindrades behov, stärka samarbete och samverkan mellan kultursektorn och handikappsektorn samt utveckla nya verksamhetsformer.

Enligt regleringsbrevet för Kulturrådet år 2004 är målet att funktionshindrades tillgång till kultur skall öka. Kulturrådet skall återrapportera sina åtgärder, göra en analys av måluppfyllelsen av etappmålen samt redovisa insatserna för att stödja litteraturbehov. För år 2004 har 9,5 miljoner kronor ställts till Kulturrådets förfogande för bidragsgivning och andra insatser för att öka tillgängligheten till kulturlivet för funktionshindrade personer.

Som påpekas i motion 2003/04:Kr391 (kd) innehöll regeringens resultatrapport (2001/02:176) Kultur och delaktighet inte någon redovisning eller bedömning av situationen för de funktionshindrade. Utskottet delade den uppfattning som framfördes i de då aktuella motionerna att de funktionshindrades förutsättningar för delaktighet och eget skapande samt resultatet av de statliga insatserna på området borde ha beskrivits, fokuserats och kommenterats mera i resultatrapporten. Utskottet utgick från att så skulle ske i kommande resultatredovisningar. Utskottet konstaterade att tillgången på statistik om de funktionshindrades delaktighet tyvärr inte är så god, men ansåg

att statistik från både Kulturrådet och Statistiska centralbyrån borde kunna användas i kommande resultatredovisningar tillsammans med andra typer av kunskap som kan finnas hos t.ex. Handikappombudsmannen, Socialstyrelsen, Statens institut för särskilt utbildningsstöd (SISUS), Folkbildningsrådet m.fl. (bet. 2003/04:KrU1 40–41).

Utskottet vill starkt understryka att de funktionshindrade inte får utestängas från delaktighet i kulturen och att detta lika mycket gäller tillgängligheten till kulturlivet som möjligheten till eget skapande. Det krävs uppföljning och utvärdering på flera nivåer inom kultursektorn för att kunna belysa vad som uppnåtts och vilka ytterligare åtgärder som måste till för att ge de funktionshindrade en tillfredsställande delaktighet i kulturen. Utskottet utgår från att regeringen successivt, i budgetpropositioner och andra sammanhang, redovisar återrapporterade resultat av strävandena att öka de funktionshindrades delaktighet och tillgång till kultur. Det kan t.ex. gälla om etappmål har uppnåtts, vilka utvecklingstendenser som kan utläsas, om myndigheterna har påvisat svårigheter och föreslagit åtgärder m.m. Resultatredovisningarna bör i sedvanlig ordning också följas av regeringens bedömning av resultaten.

Utskottet kan inte se att det för närvarande skulle vara behov av en särskild utredning för att ta fram tillräckligt underlag för överväganden om de framtida insatserna för att öka de funktionshindrades delaktighet.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 2003/04:Kr209 (m) yrkande 17, 2003/04:Kr325 (s) och 2003/04:Kr391 (kd) yrkande 3.

Vid 2002/03 års riksmöte behandlade utskottet motionsyrkanden om *funktionshindrade konstnärers behov* (bet. 2002/03:KrU1 s. 30–31). Utskottet anförde att frågan om funktionshindrade konstnärers behov, när det gäller möjligheter till etablering, anställning, utbildning m.m., faller inom ramen för de nationella mål och den handlingsplan för handikappolitiken som riksdagen antagit vid 1999/2000 års riksmöte. Handikapperspektivet skall i enlighet med dessa mål genomsyra alla samhällssektorer. Således måste arbetsmarknadspolitiken bedrivas så att funktionshindrade personer ges tillträde till arbetslivet. Människor med funktionshinder skall på arbetslivets område ha samma tillgång till generella åtgärder som andra. De skall dessutom omfattas av särskilda stöd och insatser riktade direkt till funktionshindrade. Utbildningspolitiken skall bedrivas så att elever med funktionshinder kan delta i reguljär undervisning. Inom varje samhällssektor har sektorsmyndigheter, t.ex. Kulturrådet, i uppdrag att utarbeta uppföljningsbara etappmål för respektive sektor, vilka fastställs av regeringen.

Utskottet anförde att handikappolitikens inriktning med sektorsansvar och etappmål innebär att en tydlig struktur byggts upp på detta område. Enligt utskottets mening borde uppföljning och utvärdering av handikappolitikens mål och resultat inväntas innan en analys görs av vilka krav som bör ställas på samhället när det gäller funktionshindrade konstnärers verksamhet.

Utskottet anser att det är angeläget att funktionshindrade konstnärers behov i olika avseenden beaktas. Utskottet förutsätter att resultat och eventuella svårigheter på området redovisas i Kulturrådets återrapporteringar till regeringen för bedömning och överväganden.

Med hänvisning till det anförda och till vad som anförts i tidigare betänkanden (bet. 2001/02:KrU17 s. 22–24 och bet. 2002/03:KrU1 s. 30–31) avstyrker utskottet motion 2003/04:So569 (v) yrkande 7 om en handlingsplan för stöd till funktionshindrade konstnärer.

Diskriminering m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om

- diskriminering i kulturlivet och
- kulturell påverkan på attityder.

Motionerna

Frågor om *diskriminering* utifrån kön, sexuell läggning, etnicitet och funktionshinder tas upp i fyra motioner.

Enligt motion 2002/03:Kr340 (v) bör riksdagen begära en utredning om förekomsten av *diskriminering i det svenska kulturlivet*. Den skall arbeta fram mångfaldskriterier och villkor för statsbidragsgivningen som ställer krav på institutionerna att påvisa hur de arbetar mot diskriminering utifrån kön, sexuell läggning, etnicitet och funktionshinder (yrkande 1). Vidare krävs att Kulturrådet skall ges ett tillsynsansvar i frågan (yrkande 2).

I motionerna 2003/04:Kr286 (s) yrkande 1 och 2003/04:Kr353 (mp, fp, v, c) yrkande 1 begärs att riksdagen som sin mening skall tillkännage för regeringen att anslagsgivande myndigheter och institutioner inom kulturområdet skall ha tillgång till HBT-kompetens (HBT = homosexuella och bisexuella, transpersoner). Motionärerna anför att det är ovedersägligt att de kulturella uttrycksätten har en kraftig betydelse för att påverka attityder och fördomar. Därför är det angeläget att HBT-personers situation uppmärksammas i kulturaktiviteter. De institutioner och myndigheter som stöder kultur bör uppmärksamma kulturens betydelse för att synliggöra HBT-personers liv och verklighet. Ett motsvarande yrkande om prioritering av kulturanslag som syftar till att påverka attityder och motverka fördomar mot HBT-personer finns i motion 2002/03:Kr339 (s, fp, v, c, mp) yrkande 1.

Utskottets ställningstagande

Den nationella kulturpolitiken skall syfta till att värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den. När detta första kulturpolitiska mål antogs motiverades det bl.a. med att en mångfald röster och en fri debatt inte bara är en förutsättning för en levande demokrati utan också för ett rikt kulturliv. Vidare är det ett nationellt mål för kulturpolitiken att verka

för att alla skall få möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande. Kulturell mångfald skall eftersträvas. Kulturpolitiken skall också ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället.

Med utgångspunkt i de kulturpolitiska målen har regeringen i regleringsbrevet för de statliga myndigheterna och institutionerna angivit att deras verksamhet skall främja en samhällsutveckling som kännetecknas av social jämlikhet, jämställdhet mellan män och kvinnor, respekt och tolerans och där etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald skall tas till vara som en positiv kraft samt bidra till minskad diskriminering, främlingsfientlighet och rasism. Regeringen ställer krav på myndigheter och institutioner att återrapportera de åtgärder som vidtagits för att detta mål skall uppnås.

Utskottet har vid tidigare tillfällen behandlat motioner med motsvarande frågor om kulturell påverkan på attityder (senast i bet. 2001/02:KrU15 s. 31–32). Utskottet har då förutsatt att kulturinstitutionerna m.fl. – med utgångspunkt i de kulturpolitiska målen om allas delaktighet och om kulturell mångfald m.m. – speglar samhällets mångfald och främjar respekt och tolerans mellan människor och grupper i samhället. Utskottet anser nu – liksom då – att det inte bör vara riksdagens uppgift att för de olika, enskilda aktörerna inom kulturområdet utpeka olika grupper i samhället vars situation särskilt skall beaktas i utformning och innehåll i verksamheten. Utskottet utgår från att all verksamhet inom kulturområdet strävar efter att ha sin grund i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och i alla människors lika värde.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 2002/03:Kr340 (v) yrkandena 1 och 2 om diskriminering i kulturlivet och motionerna 2002/03:Kr339 (s, fp, v, c, mp) yrkande 1, 2003/04:Kr286 (s) yrkande 1 och 2003/04:Kr353 (mp, fp, v, c) yrkande 1 om kulturell påverkan på attityder.

Mångkultur m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om

- mångkulturens utrymme hos kulturinstitutioner, kulturmyndigheter m.fl.,
- utbyggnaden av organisationen med mångkulturkonsulenter, *jämför reservation 4 (v)* och
- förberedelserna för Mångkulturåret 2006, *jämför reservation 5 (v)*.

Information till utskottet om mångkulturfrågor

Utskottet har på inbjudan av Botkyrka kommun gjort ett studiebesök i kommunen den 21 januari 2004 för att ta del av verksamheten vid Mångkulturellt centrum i Botkyrka, Ungdomens Hus i Fittja och Kulturhuset Rotemannen i Alby samt få information om kommunens kulturverksamhet i övrigt.

Motionerna

I fem motioner behandlas frågor om *mångkultur*.

I motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 10 hemställs att riksdagen skall tillkännage för regeringen att integrationsarbetet inom kulturområdet skall förbättras. Rekryteringen till landets teatrar och teaterskolor bör breddas för att nå alla grupper i samhället. Det mångkulturella samhället bör också avspglas i det kulturella uttryckssättet. Integration bör inte innebära assimilation utan i stället vara ett samspel mellan flera parter där ömsesidig respekt och tolerans kan växa fram.

Även i motion 2002/03:Kr373 (v) hemställs att mångkulturen skall ges större utrymme på teater- och dansscenerna. I teatern och dansen finns förstågan att gestalta och ge publiken upplevelser och möjlighet till empati. Vidare anförts att de nationella minoriteterna skall få tillräckliga medel för att på egna villkor bevara och förmedla sitt rika kulturella arv (yrkande 10).

Enligt motion 2002/03:Kr341 (s) bör samverkan mellan olika aktörer i samhället, såsom kulturinstitutioner, myndigheter, ideella föreningar, bostadsbolag m.fl., öka för att utveckla och fördjupa integrationen. De traditionella folkrörelserna, organisationerna och institutionerna behöver befruktas av nya kulturyttringar och öppna sig för nya kulturbehov och kulturella intressen.

Verksamheten med regionala *mångkulturkonsulenter* bör enligt motion 2002/03:Sf336 (v) byggas ut i hela landet (yrkande 38). Vidare bör riksdagen tillkännage för regeringen att det till dessa konsulents uppgift bör höra att ta till vara invandrade kvinnors kulturella kapacitet och erfarenheter (yrkande 37).

Enligt motion 2003/04:Kr292 (v) yrkandena 1 och 2 skall planering, genomförande och uppföljning av det aviserade *Mångkulturåret 2006* ske i nära samverkan med konstnärer, organisationer, arrangörer och institutioner. Aktörer med lång erfarenhet på området bör delta. Planeringen bör börja under år 2004. Erfarenheterna från andra sådana satsningar visar enligt motionärernas mening att det för att få en långvarig effekt behövs en bred involvering av de berörda. De människor som har en annan kulturell och etnisk bakgrund än den svenska måste ges verkliga möjligheter att påverka utformningen av det mångkulturella året. Insatserna bör inte gälla endast de stora institutionerna eller tillfälliga resurser. Resurser för uppföljning bör garanteras. Lyckade initiativ måste ges en möjlighet att leva vidare och berika det svenska kulturlivet.

Utskottets ställningstagande

När de nationella kulturpolitiska målen antogs av riksdagen år 1996 framhölls i kulturpropositionen (1996/97:3 s. 29) att kulturell mångfald är en förutsättning för ett rikt kulturliv. Kulturpolitiken skall verka för mångfald genom att un-

danröja hinder för skapande och stödja och stimulera kulturutövare och kulturella uttryck över ett brett fält. Bästa möjliga förutsättningar skall skapas för det yrkesmässiga konstnärliga arbetet.

Enligt det sjunde kulturpolitiska målet skall internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet främjas. I propositionen (s. 30) anfördes att det är en självklar kulturpolitisk uppgift att bidra till att människor med olika etnisk och kulturell bakgrund kan mötas och ge impulser åt varandra. Utrymme borde också skapas för den mångkulturella och mångkulturella generation som inte passar in i traditionell kategorisering av kulturell och etnisk identitet. I blandningen av olika kulturella bakgrunder och uttrycksformer finns förutsättningar för nytt skapande och ny kvalitet.

Utskottet har inledningsvis redovisat att kulturpolitikens delaktighets- och jämlikhetsmål innebär att strävan skall vara att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande och att detta självfallet gäller alla invånare i landet, således både dem som har sin bakgrund i Sverige och dem som har sin bakgrund i andra länder.

I samma proposition (s. 22–23) underströks att kulturpolitiken behövde utvecklas på vissa områden för att effektivare nå de uppsatta målen och anpassas till en förändrad verklighet. Till dessa områden hörde det mångkulturella samhället. Regeringen konstaterade att den svenska befolkningens etniska sammansättning förändrats på kort tid. Kulturen och kulturpolitikens betydelse för ett genuint mångkulturellt samhälle, där människor med olika kulturell bakgrund kan leva tillsammans och ge impulser åt varandra, kan aldrig överskattas, framhölls det. De som är invandrade från andra kulturer besitter en mångfald av både religiösa och kulturella erfarenheter och kunskaper som var alltför litet synliga i kulturlivet i Sverige. Invandrade kulturarbetare hade svårt att hävda sig i det svenska kulturlivet.

Under åren 1998–2000 hade en särskild kommitté i uppdrag att driva försöksverksamhet med programverksamhet inom vad som benämndes världskulturen. I kommitténs slutbetänkande (SOU 2000:118) lämnades en rad förslag, bl.a. om ett uppdrag till Kulturrådet att driva de världskulturella frågorna och om inrättande av regionala konsulenttjänster inom området.

För att öka kunskapen om osynliga kulturyttringar och inspirera till engagemang hos kulturproducenter och publik anvisas fr.o.m. år 2002 medel för bidrag till regionala konsulenter för mångkultur. De skall även ta till vara den kraft som finns i amatörkulturen. Kulturrådet skall samverka med konsulenterna.

Sedan år 2002 anges i regleringsbrevet för Kulturrådet att det mångkulturella samhällets skiftande uttrycksformer skall ges en naturlig plats i kulturlivet samt att kulturlivets institutioner och organisationer skall utveckla ett mångkulturellt förhållningssätt i alla delar av sin verksamhet. I sin omvärldsanalys år 2003 (s. 33–35) utvecklar rådet sin syn på hur uppdraget skall genomföras. Kulturrådet har antagit en handlingsplan i syfte att mångkultur skall genomsyra all verksamhet inom kulturområdet.

I regleringsbrev för myndigheterna och vissa institutioner finns – som utskottet redovisat i det föregående – ett mål intaget som innebär att de skall främja en samhällsutveckling som kännetecknas av jämställdhet mellan män och kvinnor samt av respekt och tolerans. Etnisk, kulturell, språklig och religiös mångfald skall tillvaratas som en positiv kraft. Myndigheterna och institutionerna skall bidra till minskad diskriminering, främlingsfientlighet och rasism.

Som regeringen aviserat i budgetpropositionen för 2004 (prop. 2003/04:1 utg.omr. 17 s. 23) har Mångkulturellt centrum i Botkyrka fått i uppdrag att kartlägga och analysera de resultat som inrapporterats från de statliga kulturmyndigheterna och institutionerna. Slutsatserna skall läggas till grund för ett mer långsiktigt förändringsarbete.

I budgetpropositionen för år 2002 (prop. 2001/02:1 utg.omr. 17 s. 35–36) framhölls att många sällan eller aldrig kommer i kontakt med den kulturella mångfald som senare decenniernas invandring tillfört samhället. De nya kulturyttringarnas utövare måste få möjlighet att möta en stor och brett sammansatt publik. Befintliga institutioner och organisationer måste öppna dörrarna för det mångkulturella samhällets skiftande uttrycksformer. Målet skall enligt propositionen vara att ge *hela* befolkningen nya möjligheter att framföra eller uppleva en mångfald av kulturella uttryck. Utskottet vill med utgångspunkt i detta framhålla att den mångkulturella aspekten på kulturlivet således omfattar *både* de kulturyttringar som har sin bakgrund i svensk tradition *och* de kulturyttringar som tillförts landet av invandrarna och att meningen är att denna samlade kulturella mångfald skall kunna komma alla ursprungliga och nya grupper i landet till del. För att så skall kunna ske är det således nödvändigt att – som nu görs – kartlägga hur myndigheter och institutioner förmår att leva upp till kraven att inte endast spegla den traditionellt svenska kulturen utan också de nya inslag som invandrarna tillfört. De invandrade gruppernas tillgång till de svenska kulturyttringarna bör öka och mångfalden av kulturyttringar som de olika invandrade grupperna står för bör göras mer tillgänglig både för de ursprungliga svenska grupperna och för de olika nytillkomna grupperna i samhället.

Mot bakgrund av de mångkulturella mål som uppställts för kulturmyndigheter och kulturinstitutioner och den nyligen påbörjade utvärderingen inför kommande förändringsarbete anser utskottet att det inte bör vara aktuellt för riksdagen att göra ett uttalande för regeringen om *mångkulturens utrymme hos kulturinstitutioner m.fl.* Vidare har utskottet i det föregående i detta betänkande redovisat att särskilda statliga bidrag ges för att stödja de nationella minoriteternas kultur och språk. Därmed avstyrker utskottet motionerna 2002/03:Kr341 (s), 2002/03:Kr373 (v) yrkande 10 och 2003/04:Kr326 (c) yrkande 10.

Utskottet anser att det – mot bakgrund av det anförda – inte heller finns anledning för riksdagen att göra ett uttalande om den framtida *utbyggnaden av organisationen med mångkulturkonsulenter* eller om detaljer i konsulenternas uppgifter. Utskottet utgår från att både invandrade kvinnors och mäns erfa-

renheter och kunskaper tas till vara i konsulenternas verksamhet. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 2002/03:Sf336 (v) yrkandena 37 och 38.

Utskottet förutsätter att *förberedelserna för Mångkulturåret 2006* påbörjas så snart det är möjligt och att avsikten är att samverka med berörda konstnärer, organisationer, arrangörer och institutioner utan att riksdagen behöver göra ett uttalande i frågan. Mångkulturellt centrum i Botkyrka skall redovisa sin utvärdering hösten 2004. Resultaten avses bl.a. användas som grund för förberedelserna av Mångkulturåret 2006. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion 2003/04:Kr292 (v) yrkandena 1 och 2.

Kulturen som redskap

Kulturens betydelse som lokaliseringsfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om

- kulturens betydelse som lokaliseringsfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen, *jämför reservationerna 6 (fp) och 7 (c)*.
- Riksteaterns, Riksutställningars och Rikskonserterns uppdrag, *jämför reservation 8 (c)*,
- nya regionala kulturinstitutioner utanför storstäderna och
- fördelningen av statsbidrag till vissa regioner, *jämför reservation 9 (c)*.

Motionerna

Elva motioner tar upp frågor som rör kulturen som tillväxtfaktor och del av den regionala utvecklingen.

I motion 2003/04:Kr327 (fp) yrkande 3 framhålls att det finns klara kopplingar mellan ett vitalt och nyskapande kulturliv och den ekonomiska tillväxten. Kultur skall inte ses som en marginell företeelse som kräver subventioner men aldrig ger vinst. Att inte satsa på kulturen i dag betyder att stänga sig ute från morgondagens världsomfattande arbetsmarknad. Som exempel nämns att helt nya medier med revolutionerande uttrycksmedel för kulturella upplevelser föds. Vidare påminner motionärerna om att musikindustrin och upplevelseindustrin är stora exportframgångar. Även inom Sverige har olika former av kulturytringar inneburit en god tillväxt utanför de stora städerna, både i berömda turistorter och små samhällen. För att få goda tillväxtbetingelser krävs det enligt motionen en god samhällelig kulturinsats, t.ex. utbildning, en fungerande infrastruktur och effektiva institutioner.

Enligt motionerna 2002/03:Kr299 (s) och 2003/04:Kr241 (s) bör staten ta ett större ekonomiskt ansvar för kultur i glesbygd. Till det som skapar ett gynnsamt företagsklimat och därmed sysselsättning hör inte bara samhälls-service och infrastruktur utan även kultur. Kultur är också betydelsefull för att locka arbetskraft och få unga och välutbildade att stanna. När lokala och regionala bidrag minskar krävs statlig stimulans till studieförbund, hembygdsföreningar, bygdegårdar, Folkets Hus och lokala museer.

Det behövs enligt motion 2002/03:N345 (c) kultur för att öka entreprenörsandan, skapa engagemang, stimulera människors kreativitet och vilja att utveckla det egna samhället. Alla bör få ta del av och delta i kulturell verksamhet. I regionalpolitiken måste hänsyn tas till de kulturella behoven och de behov som finns av nav för det sociala livet. En kulturpolitisk strategi med ett underifrånperspektiv bör utvecklas som en del av den lokala och regionala utvecklingen (yrkande 25).

Kulturpolitiken bör enligt motion 2003/04:N328 (c) yrkande 34 decentraliseras. Om flera skall kunna ta del av kulturen krävs det ett mera medvetet och lokalt anpassat engagemang för kulturpolitikens utformning i olika regioner. Detta ökar också medborgarnas möjlighet att utkräva politiskt ansvar för den förda kulturpolitiken. I motionen betonas också behovet av allmänna samlingslokaler med bredbandsanknytning, samverkan mellan kulturlivet och turistorganisationerna och goda förutsättningar för folkbildningen.

I motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 22 begärs att Riksteaterns, Riksställningars och Rikskonserters uppdrag skall förtydligas när det gäller besök i och produktion för små spelplatser i hela Sverige.

Enligt motion 2003/04:Kr262 (kd) bör nya regionala kulturinstitutioner utanför storstäderna prioriteras genom att tilldelas permanenta statliga bidrag. Motionärerna exemplifierar med Folkmusikens hus i Rättvik och anför att många regionala kulturinstitutioner bidrar på ett mycket aktivt sätt till regional utveckling.

En större del av kulturanslagen bör enligt motionerna 2003/04:Kr279 (fp) yrkande 1 och 2003/04:Kr389 (s) yrkande 1 fördelas till Västsverige.

Norrland måste enligt motion 2002/03:N343 (c) yrkande 9 få en rättvis andel av de statliga kulturanslagen. Kunskaps- och kulturfasten bör utvecklas i Norrland.

Riksdagen bör enligt motion 2003/04:N332 (kd) yrkande 3 tillkännage för regeringen vad som anförts i motionen om Kalmar läns kulturvärden, vilka exemplifieras i motionen. Staten bör öka bidragen till kulturen i länet.

Utskottets ställningstagande

Vid behandlingen år 1996 av den kulturpolitiska propositionen (1996/97:3) instämde utskottet i den bedömning som Kulturutredningen (SOU 1995:84 s. 48) gjort av kulturens roll för den regionala och lokala utvecklingen och av kulturen som kreativitetsutlösande källa, identitetsskapande kraft, lokaliseringsfaktor, arbetsmarknad och turistattraktion. Vid detta tillfälle, och även i andra sammanhang, har utskottet – liksom motionärerna bakom motion

2003/04:Kr327 (fp) yrkande 3 nu gör – understrukit att det inte råder någon motsättning mellan det förhållandet att kulturen har ett egenvärde och det förhållandet att *kulturen* har betydelse *som lokaliseringsfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen*.

I arbetet i landet med regionala tillväxtavtal har kulturens betydelse betonats. Det ankommer på parterna att finna olika vägar att tillgodose regionernas behov av kultur som en del av tillväxtåtgärderna. Kulturrådet har regeringens uppdrag att återrapportera insatserna inom ramen för tillväxtavtalen.

Utskottet påminner om att Kulturrådet i enlighet med riksdagens beslut år 1996 har regeringens uppdrag att årligen redovisa det regionala utfallet av den statliga bidragsgivningen till kulturområdet och att regeringen i varje budgetproposition redovisar en sammanställning och gör en bedömning av utfallet. Vidare redovisas varje år utfallet av bidrag från andra statliga sektorer och från EU till kulturområdet. Utskottet har i sitt budgetbetänkande hösten 2002 (bet. 2002/03:KrU1 s. 42) anfört att den regionala aspekten även skulle kunna lyftas fram i framtida resultatskrivelser från regeringen. Därvid skulle det också kunna vara av intresse att sätta de statliga insatserna i relation till insatser gjorda inom regionalpolitiken och med EU-medel. Det skulle också vara intressant att analysera förhållandena i de olika regionerna och om möjligt även förhållandena i större städer jämfört med mindre orter och landsbygd.

Utskottet vill understryka att det är kommunerna som har det största ansvaret för satsningar på kulturen och fritidsverksamheten inom det egna området. På samma sätt har de regionala politiska instanserna det största ansvaret för kultursatsningar på den regionala nivån. Statens bidrag på den regionala nivån går via kulturbudgeten till den regionala kulturella infrastrukturen, men även via länsstyrelserna till olika regionala satsningar som kan inbegripa kultur.

Det är utskottets övertygelse att riksdagen inte behöver uppmärksamma regeringen på kulturens roll för den regionala tillväxten och utvecklingen. Utskottet hänvisar till det anförda och även till vad som anfördes i utskottets betänkande 1998/99:KrU7 (s. 6–7, 15–16) i motsvarande frågor. Utskottet avstyrker motionerna 2002/03:Kr299 (s), 2002/03:N345 (c) yrkande 25, 2003/04:Kr241 (s), 2003/04:Kr327 (fp) yrkande 3 och 2003/04:N328 (c) yrkande 34.

Myndigheten *Riksutställningar* skall enligt regleringsbrevet nå ut till flera och nya besökare och skall återrapportera antalet vandringsutställningar och antalet uppnådda turné dagar och antalet möjliga. Riksutställningar skall också återrapportera antalet arrangörer och utställningar i mobila rum.

Riksteatern är en ideell förening med lokala och regionala arrangörsföreningar samt en central enhet med producerande, förmedlande och främjande uppgifter. I regleringsbrevet för bidraget till verksamheten sägs att ett av delmålen för den statliga bidragsgivningen är att Riksteatern skall ge föreställningarna en bred spridning över landet och vidmakthålla höga publiktal

utanför Stockholmsområdet. Vidare är det ett mål för verksamheten att öka intresset för scenkonst i hela landet och verka för en stark arrangörs- och publikorganisation i hela landet.

Målet för statsbidraget till *Stiftelsen Svenska rikskonserter* är att Rikskonserter skall bidra till bredd och variation i musikutbudet i hela landet genom att komplettera regional och lokal musikproduktion och i samarbete med andra intressenter arrangera konsertturnéer samt stödja musikfestivaler och andra större musikevenemang. Rikskonserterns musikproduktioner skall ges en god spridning över landet.

Utskottet förutsätter att de tre institutionerna inom sina ekonomiska ramar strävar efter att nå så långt ut i landet som möjligt för att nå en bred publik. Utskottet anser att det inte är befogat att riksdagen skall göra ett uttalande om på vilket sätt detta skall ske. Utskottet avstyrker därför motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 22.

Riksdagen anvisar medel till *regionala kulturinstitutioner*, varvid regeringen beslutar om vilka institutioner som skall vara bidragsberättigade och Kulturrådet beslutar om fördelningen av medlen mellan institutionerna. Särskilda medel anvisas till vissa särskilt angivna lokala museer.

Under andra anslag disponerar Kulturrådet medel till allmän kulturverksamhet, verksamhet inom teater-, dans- och musikområdet samt bild- och formområdet. Under ett särskilt anslag anvisas medel till regional arkivverksamhet, vilka fördelas av Nämnden för enskilda arkiv inom Riksarkivet. Utskottet har förståelse för önskemålet i motion 2003/04:Kr262 (kd) att medel skall ställas till förfogande för förnyelse inom kultursektorn. Det finns alltid en viss risk för att förnyelse kan motverkas av bidragskriterier, regelsystem och resursknapphet. Utskottet utgår dock från att de ansvariga inom givna ekonomiska ramar verkar för förnyelse i enlighet med det nationella kulturpolitiska mål som säger att kulturpolitiken skall verka för kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet. Något uttalande om prioritering av nya regionala kulturinstitutioner utanför storstäderna bör inte göras. Motion 2003/04:Kr262 (kd) avstyrks.

Utskottet anser slutligen att riksdagen inte bör göra några generella uttalanden om *fördelningen* av medlen inom kulturbudgeten *på olika regioner*. Därmed avstyrks motionerna 2002/03:N343 (c) yrkande 9, 2003/04:Kr279 (fp) yrkande 1, 2003/04:Kr389 (s) yrkande 1 och 2003/04:N332 (kd) yrkande 3.

Kultur och hälsa m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om

- kultur och hälsa och
- kultur och arbete.

Bakgrund

Nationella folkhälsokommittén avgav hösten 2000 sitt slutbetänkande Hälsa på lika villkor – nationella mål för folkhälsan (SOU 2000:91).

Kulturens, folkbildningens och folkrörelsernas betydelse för folkhälsan framhölls, vilket framgår av följande citat ur betänkandet (s. 87–89).

Människors hälsa formas i ett samspel mellan individuella förutsättningar och den omgivande sociala miljön. Förändringar i den sociala miljön påverkar i grunden det samspel som finns mellan kroppens olika fysiologiska system, t.ex. mekanismerna som styr blodtryck, blodsockeromsättning, smärtuppfattning och immunförsvar.

— — —

För att må bra har människor behov av att känna delaktighet och möjlighet att påverka sina egna liv och samhällsutvecklingen. Känsla av sammanhang och meningsfullhet är begrepp som ofta återkommer när det gäller förståelsen av varför vissa människor klarar påfrestningar bättre än andra. En viktig del i att kunna se ett sammanhang och en meningsfullhet är kunskaper om sig själv och omvärlden. I det moderna informations- och kunskapsamhället är individens behov av bildning, kunskap och personlig kompetens stort.

Bildning och lärande rör människors attityder, sätt att förstå och tänka. Lärande sker i mötet med det nya och okända, som tolkas utifrån egna och andras erfarenheter. Det bygger på en växelverkan i samtal med andra och egen reflektion som berikar individen och främjar gemenskap. Vårt självmedvetande skapas i relationer till andra. Att på olika sätt stödja bildningssträvanden genom den folkbildning som varit unik för Sverige är ett sätt att stärka människors möjlighet att se sammanhang och samtidigt få tillit till andra människor. Folkbildningen kan också ge människor makten över kunskapen. Makten över individens studier och innehåll inom traditionell utbildning och kompetenshöjning inom arbetslivet ligger inte alltid hos den enskilde. Därför behövs arenor som stimulerar till kritiskt tänkande och oberoende. Att minska utbildnings- och bildningsklyftor mellan människor är i sig ett sätt att främja gemenskapen i samhället.

Positivt engagemang och deltagande i kulturella aktiviteter är främjande för hälsan. Att möta nya upplevelser, delta i skapande verksamhet, läsa böcker, få social och kulturell stimulans – allt handlar om att få nya perspektiv och också få redskap att tolka sig själv. Direkta kulturaktiviteter i vården har gett positiva resultat för patienternas hälsa. Kulturen som både en skapande och läkande kraft är underskattad.

Den svenska folkrörelsekulturen har varit en viktig kraft i skapandet av ett socialt kitt och gemenskap, både mellan individer och i samhället i stort. Att tillhöra en förening har ofta både gett individen tillhörighet i det lilla och gett insikter om större sammanhang. Folkrörelsernas betydelse för folkhälsan har varit stor. Förutom att man gett individen tillhörighet så har många av organisationerna haft en direkt påverkan på hälsan, som nykterhetsrörelsens betydelse för att minska alkoholmissbruket, kooperativens för säker och bra mat och fackföreningsrörelsens påverkan när det gäller att förbättra arbetslivets förhållanden.

Idag förändras föreningslivet. Gamla organisationer får allt svårare att rekrytera medlemmar, men nya former av nätverk, kooperativ och föreningar skapas. Många av dessa föreningar har stor betydelse för medlemmarnas hälsa, ofta genom att ge tillhörighet och gemenskap. Pensionärsrörelsen är ett tydligt exempel på detta. Om man upplever sig som diskriminerad eller på annat sätt utsatt kan mötet med andra ge kraft, men också ork att tillsammans med andra försöka ändra på det som skapar

problemen. Handikappföreningar, invandrарorganisationer, föreningar för homo- och bisexuella är alla exempel på sådan verksamhet. Andra grupper som kvinnojourer, religiösa organisationer m.fl. kan ge stöd till människor i en akut svår situation.

I regeringens proposition 2002/03:35 Mål för folkhälsan föreslogs ett övergripande nationellt folkhälsomål och en sektorsövergripande målstruktur med elva målområden. Riksdagen godkände regeringens förslag (bet. 2002/03:SoU7, rskr. 2002:145).

Insatser för att nå det övergripande folkhälsomålet skall inte endast ske inom politikområdet folkhälsa. Viktiga åtgärder för att förbättra folkhälsan skall vidtas inom en rad andra politikområden. I bilaga 3 till propositionen angavs för vart och ett av de elva målområdena vilka andra politikområden som också har betydelse för att man skall nå det övergripande folkhälsomålet, bl.a. kulturpolitiken, mediepolitiken, ungdomspolitiken, utbildningspolitiken, folkrörelsepolitiken och idrottspolitiken. Vidare angavs för vart och ett av de elva målområdena vilka myndigheter som har ansvar inom respektive målområde, däribland Kulturrådet, Ungdomsstyrelsen och Lotteriinspektionen.

Kulturutskottets forskningsdag den 4 mars 2004

Riksdagen anordnade en särskild forskningsdag den 4 mars 2004, där utskottet inbjudit forskare att presentera resultat som rör respektive utskotts verksamhetsområde. Kulturutskottet valde temat Kultur och hälsa. Fyra inbjudna forskare presenterade sina rön på området. Britt-Maj Wikström, docent i psykosocial miljömedicin vid Karolinska Institutet, talade under rubriken Samtal om konstbilder. Ett klassiskt experiment. Under rubriken Hur kan det gå till i kroppen när kultur ger hälsa? talade Töres Theorell, professor i psykosocial miljömedicin, särskilt arbetsmedicin, vid Karolinska Institutet. Det föredrag som Olle Bygren, professor emeritus i socialmedicin vid Umeå universitet, höll var rubricerat Befolkningsnivån: Arbetsliv och fritid, hälsa och kultur. Slutligen diskuterade Sven Sandström, professor emeritus i konstvetenskap, särskilt nutida konstliv och miljö, vid Lunds universitet, frågan Kan och bör kulturens plats i samhället vidgas?

Motionerna

Motionärerna bakom motionerna 2002/03:Kr371 (kd) yrkande 6 och 2003/04:Kr391 (kd) yrkande 6 anför att många undersökningar under senare år har pekat på att kulturen har betydelse för både den psykiska och den fysiska hälsan. Motionärerna refererar Folkhälsokommitténs bedömning att kulturen som läkande kraft är underskattad. Dessa nya erfarenheter bör enligt motionen få påverka de politiska ställningstagandena. Insatser för kultur i vården får inte bli en satsning som görs med de kronor som eventuellt blir över.

Enligt motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 6 bör riksdagen tillkännage för regeringen att kultur inom vården bör uppmuntras och stödjas. Motionärerna hänvisar till att forskningsresultat visar att det råder tydliga samband mellan kulturupplevelser och förbättrad hälsa. Kulturupplevelser inom vård och omsorg ger även glädje, mening i tillvaron och ökad livskvalitet.

Även i motion 2003/04:So626 (s) redovisas de forskningsresultat som uppnåtts när det gäller kulturens effekter på folkhälsan, både förebyggande effekter och i rehabiliteringen av sjuka. Motionärerna framhåller betydelsen av nytänkande och samarbete över sektors- och myndighetsgränser och framhåller att det krävs ett omfattande arbete även i landsting och kommuner. Med medel omfördelade från ohälsokontot till kulturen borde en offensiv satsning kunna göras för att komma till rätta med ohälsan.

I motion 2003/04:Kr234 (s) anförs att den höga sjukfrånvaron och den ökade ohälsan är ett allvarligt problem. Motionärerna redovisar ett projekt som drivits i företag inom Västra Götaland av Skådebanan för att hitta samarbetsformer mellan arbetsliv och kultur. Kulturen bör ses som en tillgång för näringslivet och offentliga arbetsplatser. Motionärerna föreslår att riksdagen skall tillkännage för regeringen att arbetsmarknaden bör uppmuntras att föra in kultur i arbetslivet för att minska sjukfrånvaro och ohälsa.

Utskottets ställningstagande

Utskottet påminner om att regeringen i budgetpropositionen för 2004 (prop. 2003/04:1 utg.omr. 17 s. 22–23) har uppmärksammat *kultur och hälsa*. Där redovisas att regeringen har inrättat en nationell ledningsgrupp för att åstadkomma en ökad kraftsamling inom folkhälsopolitiken. Den skall bl.a. arbeta med det positiva sambandet mellan kultur och hälsa.

Det är enligt regeringen viktigt att samla och fördjupa kunskapen om sambandet mellan kultur och hälsa. En sådan fördjupad analys aviseras i budgetpropositionen. I regleringsbrevet för år 2004 har Kulturrådet fått regeringens uppdrag att med utgångspunkt i mål på politikområdesnivå, verksamhetsområdesnivå och verksamhetsgrensnivå identifiera sin roll inom folkhälsområdet. Rådet skall vidare redovisa insatser som redan vidtas och sådana som man avser att vidta för att nå det övergripande folkhälsomålet och målen för de elva målområdena. Kulturrådet skall också redogöra för hur insatser skall följas upp samt val av indikatorer för uppsatta mål. Redovisningen skall vara klar den 31 augusti 2004.

En del i Kulturrådets handlingsprogram för funktionshindrade behandlar kultur i vård och omsorg. En enkätundersökning i kommunerna har visat att medarbetarna inom vård och omsorg behöver fortbildning och utbildning inom kulturområdet. Kulturrådet har därför tillsammans med elva kommuner erbjudit olika kulturutbildningar som har påbörjats i de utvalda kommunerna under år 2002. Kulturrådet har givit ut en skrift, *Kultur i vård och omsorg*, för att ge inspiration och kunskap. I den beskrivs hur en kommun kan bygga upp nätverk, hitta goda exempel och skapa utbildningar i kulturkunskap för medarbetare inom vård och omsorg.

Utskottet fäster stor vikt vid den betydelse som kulturen kan ha för folkhälsan och ser det som mycket uppmuntrande att en rad forskningsresultat påvisar ett samband mellan kultur och hälsa. Detta gäller både den betydelse som delaktighet i kultur har för människors välmående och bevarade hälsa och den läkande effekt som kulturen visat sig ha. Kunskapen om kulturens betydelse för folkhälsan berör således en mycket bredare samhällssektor än kultursektorn och faller i dessa avseenden utanför kulturutskottets beredningsområde. Mot bakgrund av vad som uttalats i folkhälsopropositionen och det kommande arbetet i den nationella ledningsgruppen utgår utskottet från att denna breda syn på kultur och hälsa kommer att prägla det kommande arbetet med folkhälsofrågorna.

Eftersom ett arbete inom det statliga området nu påbörjas i enlighet med riksdagens beslut om mål för folkhälsan, bl.a. inom kulturområdet, har således de nya rönen redan fått påverka politiska ställningstaganden till folkhälsoarbetet. Motionerna bör så långt kunna vara tillgodosedda. Resultat av uppdraget till Kulturrådet och av arbetet inom den nationella ledningsgruppen, som bl.a. kommer att arbeta med det positiva sambandet mellan kultur och hälsa, bör avvaktas innan t.ex. frågor om medelsbehov för åtgärder övervägs. Något uttalande för regeringen från riksdagens sida om kultur och hälsa bör inte vara nödvändigt. Motionerna 2002/03:Kr371 (kd) yrkande 6 och 2003/04:Kr326 (c) yrkande 6, 2003/04:Kr391 (kd) yrkande 6 och 2003/04:So626 (s) avstyrks därför.

Även området *kultur och arbete* har uppmärksammats i budgetpropositionen för år 2004 (prop. 2003/04:1 utg.omr. 17 s. 23). Regeringen anger att den arbetar för att kulturen skall bli ett naturligt inslag på arbetsplatser och i arbetslivet samt för att öka intresset för att ta del av olika former av kultur och stimulera till eget skapande. Främjandearbete på arbetsplatser ger möjligheter att väcka nya grupperns intresse. Vidare påminner regeringen om arkitektur-, form- och designskrivelsen, där det konstaterades att en genomtänkt gestaltning av arbetsmiljön kan vara av stort värde (skr. 2002/03:129).

I sin omvärldsanalys 2003 anför Kulturrådet bl.a. att kultur i arbetslivet är viktigt för att göra alla delaktiga i kulturen. Kultur i arbetslivet bör också ses som kompetensutveckling där personalens kreativa förmåga och utveckling stimuleras.

Utskottet instämmer med vad som anförs i budgetpropositionen och i motion 2003/04:Kr234 (s) om betydelsen av att kultur i olika former uppmärksammas även inom arbetslivet. Något uttalande från riksdagens sida är inte nödvändigt för att arbetet skall drivas vidare. Motion 2003/04:Kr234 (s) avstyrks därför.

Kulturens betydelse i exportsammanhang

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om kulturens betydelse i exportsammanhang, *jämför reservation 10 (fp)*.

Motionen

Ett program för kulturens betydelse i exportsammanhang bör enligt motion 2002/03:Kr372 (fp) yrkande 25 tas fram. Att satsa på kultur kan vara en rent affärsmässigt god investering även i detta sammanhang, anför det i motionen.

Utskottets ställningstagande

Vid en rad tidigare riksmöten har utskottet behandlat motionsyrkanden om ett program för hur kultur kan användas i exportsyfte (bl.a. bet. 1998/99:KrU5 s. 11). Utskottet instämde då i motionärernas bedömning av kulturens betydelse i exportsammanhang och ansåg att det inte var nödvändigt att riksdagen uppmärksammade regeringen på denna kulturens betydelse. Med de motiveringar som då anfördes föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 2002/03:Kr372 (fp) yrkande 25.

Utskottet vill i sammanhanget också påminna om att Internationella kulturutredningen avgett sitt betänkande (SOU 2003:121) och i någon mån kommit in på exportfrågor.

Finansiering av kultur

Nya kulturfonder

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om nya kulturfonder.

Motionen

Det behövs enligt motion 2002/03:Kr237 (fp) yrkandena 1 och 2 en långsiktig planering för en rationell investering i kulturen. Sveriges kultur förtjänar en förbättrad ekonomi med en starkare offentlig och decentraliserad mångfald av finansieringsmöjligheter. Institutionerna behöver höjda anslag, de fria konstnärerna förbättrade inkomstmöjligheter och minoriteternas kultur en fungerande ekonomi. Det behövs en stor omflyttning av resurser från AMS till kulturområdet för investeringar i sådan arbetskraft, lokaler och teknik som kulturen saknar. De omflyttade resurserna bör föras till oberoende stiftelser av det slag som bildades när löntagarfonderna lades ned. Medlen skall användas

till långvariga arbetsstipendier och investeringar i lokaler och teknik. Stiftelserna bör vara helt fria från politiken och kulturbyråkratin. Ett regelverk skall skydda kulturen på samma sätt som regler och lagar skyddar landets natur.

Utskottets ställningstagande

En diskussion om balansen mellan statsbidrag till kulturen över arbetsmarknadsbudgeten och över kulturbudgeten samt mellan tillgång och efterfrågan på den konstnärliga arbetsmarknaden har förts länge. Medel har vid några tillfällen förts över från arbetsmarknadsområdet till kulturområdet, t.ex. en summa som avsåg medel för lönebidragsanställda och de medel som tillfördes Teateralliansen m.m. Den stora kulturpolitiska utredningen på 1990-talet behandlade också sådana frågor (SOU 1995:84 s. 263–270). Ytterligare ett antal utredningar om delar av kulturpolitiken genomfördes åren därefter och lades till grund för förslag om förnyelse inom den statliga bidragsgivningen på kulturområdet och om en rad förstärkningar på olika delområden. Riksdagen har vidare uttalat att särskild hänsyn skall tas inom arbetsmarknadspolitikerna till konstnärernas speciella förhållanden (yttr. 2000/01:KrU1y, bet. 2000/01:AU5, rskr. 2000/01:102). En så stor förändring som föreslås i motion 2002/03:Kr237 (fp) skulle kräva ett omfattande utredningsarbete för att alla konsekvenser och ekonomiska följder skulle kunna kartläggas och analyseras. Enligt utskottets uppfattning finns det inte anledning för riksdagen att redan efter åtta år ompröva grunden för de långsiktiga beslut om kulturpolitiken och finansieringen av kulturen som fattades hösten 1996 och de följdbeslut som fattades åren därefter. Frågor om de ekonomiska behoven inom kulturen får ställas mot andra angelägna behov i samband med budgetarbetet under kommande år.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 2002/03:Kr237 (fp) yrkandena 1 och 2.

Principerna för omräkning av vissa kulturanslag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om principerna för omräkning av vissa kulturanslag.

Motionerna

Det rådande pris- och löneomräkningssystemet inom kultursektorn bör enligt motion 2003/04:Kr276 (v) utvärderas. Dessutom borde det övervägas om pris- och löneomräkningssystemet skall omfatta flera anslag än vad som gäller för närvarande. De berörda måste kunna förstå på vilka grunder systemet vilar. Motionärerna hänvisar till Kulturrådets budgetunderlag för åren 2004–2006, i vilket rådet konstaterat att det rådande systemet för statsbudgeten, och därmed också kultursektorn, innehåller ett krav på en kontinuerlig ökning av produktiviteten. Omräkningen av anslagen motsvarande generella löneök-

ningar minskas med ett produktivitetsavdrag. Klarar en myndighet inte produktivitetsskravet räcker inte de anvisade medlen, varför verksamheten måste minska. Motionärerna påpekar också att anslagen till de fria teater-, dans- och musikgrupperna inte alls räknas upp enligt detta system. Om rationaliseringsutrymmet är fullt utnyttjat och den konstnärliga verksamheten måste minska skulle detta stå i konflikt med de kulturpolitiska målen. Kulturinstitutionernas grundfinansiering urholkas.

I motion 2003/04:Kr390 (kd) yrkande 1 begärs att regeringen skall lämna information till riksdagen om grunderna för beräkningen av pris- och löneomräkningen inom kultursektorn. Trots olika satsningar på kulturområdet har pris- och löneomräkningssystemet urholkat anslagen, med resultat att institutionerna minskar antalet anställda och att Kulturrådet måste ge bidrag till färre fria grupper. Motionärerna hänvisar till Kulturrådets uppgifter att anslagen till de regionala teater-, dans- och musikinstitutionerna urholkats med 70 miljoner kronor på fem år och anslagen till de nationella institutionerna med 50 miljoner kronor samma tid.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att yrkandena i motionerna 2003/04:Kr276 (v) och 2003/04:Kr390 (kd) utgår från att det är svårt att av budgetpropositionerna utläsa grunderna för omräkningen av anslagen inom kulturområdet. Motionärerna efterlyser en redovisning av vilka principer som ligger bakom det faktum att vissa anslag pris- och löneomräknas och att vissa inte omräknas alls. I båda motionerna uppmärksammas också att Kulturrådet hävdade att institutionsanslagen med tiden urholkats av en pris- och löneomräkning som inte kompenserar den faktiska löneutvecklingen. Motionärerna efterlyser en utvärdering respektive ett klagörande av pris- och löneomräkningssystemet.

För att få ett fördjupat underlag för sina överväganden – och som ett led i sitt uppföljnings- och utvärderingsarbete – har utskottet gett riksdagens utredningstjänst (RUT) i uppdrag att bistå utskottet med en uppföljning i frågan, bl.a. för att om möjligt jämföra omräkningen med den faktiska löne- kostnadsutvecklingen för teater- och dansinstitutioner samt fria teatergrupper.

Det omräkningssystem som tillämpas för statsbudgeten består, mycket kort uttryckt, dels av en teknisk pris- och löneomräkning som har den konstaterade allmänna prisutvecklingen inom den konkurrensutsatta sektorn och ett generellt produktivitetsavdrag som utgångspunkt, dels av en politisk del som innefattar regeringens bedömningar och ställningstaganden till de statliga verksamheternas omfattning, inriktning och kvalitet. Avsikten med den tekniska omräkningen är att anslagen inte skall urholkas. Utskottet har informerats av RUT om den omräkning av vissa kulturanslag som har skett under perioden efter år 1997. Detta år avskaffades det tidigare systemet för beräkning av grundbidrag till de regionala institutionerna. Det avskaffade systemet innebar att grundbeloppen justerades årligen i efterhand med hänsyn till den faktiska lönekostnadsutvecklingen inom statsförvaltningen. Sedan år 1997

omräknas bidragen till regionala institutioner m.fl. med det lönekostnadsindex som ingår i pris- och löneomräkningen av förvaltningsanslagen. Bidragen till de fria teater-, dans- och musikgrupperna pris- och löneomräknas inte.

Vidare har RUT redovisat att Kulturrådets beräkning av urholkningen av vissa institutionsanslag kan ses som ett räkneexempel, då det utgår från en schablonberäkning grundad på antagandet att den genomsnittliga årliga lönekostnadsökningen skulle vara 3,5 %. RUT har utifrån statistik från bl.a. Kulturrådet gjort vissa preliminära jämförelser av pris- och löneomräkningen och den faktiska lönekostnadsutvecklingen i syfte att undersöka om institutionerna och de fria grupperna fått full kompensation för lönekostnadsutvecklingen. Något entydigt svar kan på dessa snabbt framtagna grunder inte ges, bl.a. eftersom statistiken i vissa delar inte är helt jämförbar. Vidare har inte hänsyn kunnat tas till förändringar som skett under perioden efter år 1997, t.ex. beträffande beräkningar av pensionskostnader och genomförda reformer. Materialet tycks enligt RUT ändå kunna tyda på att pris- och löneomräkningarna skulle ha varit mindre än de faktiska lönekostnadsökningarna.

Utskottet anser att det behövs en grundlig genomgång och analys innan några närmare slutsatser kan dras. Utskottet avser därför att fördjupa sina kunskaper.

Som regeringen anfört i budgetpropositionen för år 2004 (prop. 2003/04:1 utg.omr. 17 s. 24–25) är det viktigt att analysera möjligheterna till förbättringar för de fria grupperna genom samordning, rådgivning m.m. Vidare är dialog och samverkan mellan nationell, regional och lokal nivå nödvändiga när det gäller de regionala kulturinstitutionernas förhållanden. Utskottet utgår från att regeringen återkommer till dessa frågor i kommande budgetpropositioner.

Utskottet har vid tidigare tillfällen gjort det principiella uttalandet att en annan pris- och löneomräkning inte bör tillämpas för kulturanslagen än vad som tillämpas för övriga anslag på statsbudgeten. Utskottet har dock uppmärksammat att särskilda omräkningsmodeller tillämpas för vissa områden, såsom försvarsområdet och högskoleområdet.

Utskottet är medvetet om att en förändring av omräkningssystemet, med syfte att minska eventuell urholkning av de anslag som omfattas av omräkningen, mycket väl kan medföra ett minskat utrymme inom givna ekonomiska ramar för riktade reformer på angelägna områden.

Utskottet kan konstatera att de frågor om pris- och löneomräkning, tillämpning av produktivitetsavdrag på konstnärlig verksamhet och valet av omräkning för olika sorters kulturanslag som tas upp i motionerna är av komplext slag. Den uppföljning som hittills kunnat göras har snarare påvisat ytterligare frågor som bör ställas, än den kunnat ge svar på frågorna i motionerna. Utskottet kommer därför att – som ovan nämnts – fortsätta sin uppföljning för att få bättre kunskap på området. Utskottet är inte berett att tillstyrka att riksdagen skall göra ett tillkännagivande för regeringen med

begäran om utvärdering av effekterna av tillämpad pris- och löneomräkning eller om en redovisning från regeringen av grunderna för detta system. Motionerna 2003/04:Kr276 (v) och 2003/04:Kr390 (kd) yrkande 1 avstyrks.

Budgetprocessen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om budgetprocessen, *jämför reservation 11 (kd)*.

Motionen

Riksdagen bör enligt motion 2003/04:Kr391 (kd) yrkande 2 tillkänna för regeringen de problem budgetprocessen skapar för kulturinstitutionerna. Budgetåret sammanfaller nämligen inte med institutionernas verksamhetsår, vilket försvårar deras planering.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har vid tidigare tillfälle (bet. 2002/03:KrU15 s. 11–12) anfört att tiden mellan bidragsbesked till kulturinstitutionerna och verksamhetsperioders början är beroende av många faktorer, såsom tidpunkten för riksdagsbeslut om anslagens storlek, regeringens beslut i regleringsbrev om användningen av anslagen och de bidragssökandes verksamhetsplanering samt besked om bidrag från andra bidragsgivare. Utskottet, som utgår från att Kulturrådet har god kunskap om de förhållanden institutionerna har, förutsätter att rådet i möjligaste mån tar hänsyn till behovet av tidiga besked. Utskottet avstyrker motion 2003/04:Kr391 (kd) yrkande 2.

Sponsring

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om sponsring, *jämför reservation 12 (v)*.

Motionen

I motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 5 hemställs att regeringen skall få i uppdrag att utarbeta riktlinjer för kultursponsring för att skydda kulturutövarna från bindningar till sponsorer och värna yttrandefriheten i det konstnärliga skapandet.

Utskottets ställningstagande

Riksdagens revisorer föreslog år 2001 att regeringen skulle ta ställning till vilka myndigheter eller vilka statliga verksamheter som får finansieras med sponsring (2001/02:RR9). Konstitutionsutskottet delade i sitt betänkande 2001/02:KU19 revisorernas uppfattning och ansåg att det krävs en tydlig definition av begreppet sponsring för att klargöra hur finansieringsformen skall hanteras inom statsförvaltningen. I det sammanhanget borde hänsyn tas till att olika myndigheter kan förhålla sig olika till sponsring beroende på arten av deras verksamhet. Konstitutionsutskottet ansåg också att det kunde finnas ett behov av att klargöra hur myndigheterna skall hantera sponsring. Extern finansiering borde inte undergräva de beslut som fattas i politisk ordning. Konstitutionsutskottet anförde vidare att det i första hand ankommer på regeringen att utöva den styrning av myndigheterna som kan behövas. I enlighet med konstitutionsutskottets förslag gav riksdagen som sin mening regeringen till känna vad som anförts (rskr. 2001/02:176). Ett motionsyrkande som syftade till att åtskillnad skulle göras mellan rena tillsynsmyndigheter och myndigheter inom kulturområdet ansågs redan delvis tillgodosett genom vad konstitutionsutskottet anförde och avslögs av riksdagen.

I regeringens regleringsbrev till en rad kulturmyndigheter och -institutioner finns sedan budgetåret 2002 intaget ett villkor för kompletterande finansieringskällor. Dessa myndigheter och institutioner kan söka kompletterande finansieringskällor för särskilda ändamål eller särskild verksamhet som inte ryms inom anslag och avgiftsintäkter. Sådan finansiering kan ske i form av bidrag från offentliga eller enskilda bidragsgivare eller genom samarbetsavtal, där ett företag eller en organisation tillskjuter kontanta medel, varor eller tjänster i utbyte mot vissa förmåner (s.k. sponsring). Bidrag eller samarbetsavtal får inte vara förenade med villkor som avviker från de mål och riktlinjer för verksamheten som regeringen har beslutat.

Motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 5 bör därmed vara tillgodosedd och bör avslås av riksdagen.

Stiftelsen Framtidens kultur

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om Stiftelsen Framtidens kultur, *jämför reservation 13 (m, fp, kd, c)*.

Motionerna

I två motioner, 2002/03:Kr372 (fp) yrkande 6 och 2003/04:Kr327 (fp) yrkande 7, hemställs att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna att det ursprungliga syfte och den självständiga ställning som Stiftelsen Framtidens kultur hade från början skall återställas. Motionärerna anser att stiftelsens syfte har förfelats genom att stiftelsens medel enligt deras mening har blivit en integrerad del av den statliga bidragsgivningen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet behandlade senast i sitt betänkande 2001/02:KrU1 (s. 30–31) frågor som rör Stiftelsen Framtidens kultur. Utskottet berörde kort bakgrunden till bildandet av stiftelsen och dess uppdrag, bl.a. att stiftelsen under minst tio år skall ge ekonomiskt stöd till långsiktiga och nyskapande kulturprojekt, stimulera det regionala kulturlivet i vid mening samt stärka tillväxt och utveckling.

Liksom för två år sedan vill utskottet framhålla att stiftelsen är en självständig juridisk person och att dess förmögenhet skall förvaltas enligt föreskrifterna i stiftelseförordnandet samt att ändamålet med stiftelsen inte kan ändras. Bidragsansökningar kvalitetsprövas genom en ad hoc-grupp med externa sakkunniga samt med stöd av sektorsmyndigheterna på området, nämligen Kulturrådet, Riksarkivet och Riksantikvarieämbetet. Utskottet har tidigare även berört stiftelsens prioriteringsarbete. Utskottet anser – på samma grunder som angavs hösten 2001 – att riksdagen inte bör göra ett sådant uttalande som begärs i motionerna 2002/03:Kr372 (fp) yrkande 6 och 2003/04:Kr327 (fp) yrkande 7, varför de avstyrks.

Statens kulturråd m.m.**Statens kulturråds uppdrag****Utskottets förslag i korthet**

Riksdagen bör avslå motionsförslag om Statens kulturråds uppdrag.

Motionen

Riksdagen bör enligt motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 1 tillkänna för regeringen att Kulturrådet bör få ett utökat uppdrag som innebär att rådet även skall arbeta med utveckling. Uppdraget skall innebära att rådet skall utveckla långsiktiga insatser som rör samverkansformer, förändringsarbete, erfarenhetsutbyte, information om kulturprojekt landet runt och information om olika möjligheter att få stöd och vägledning i kulturarbete.

Utskottets ställningstagande

Hösten 2001 behandlade utskottet ett motionsyrkande om Kulturrådets uppdrag (bet. 2001/02:KrU1 s. 29). Utskottet instämde i vad som anfördes i den då aktuella motionen om att det är viktigt att samverkansformer och erfarenhetsutbyte mellan kommunerna och vägledning för kommunernas kulturarbete utvecklas. Utskottet utgick från att sådant arbete pågår på många håll i landet och att Kommunförbundet stimulerar denna verksamhet och stödjer den genom rapporter, utredningar och statistik. I detta arbete skulle även resultaten av Kulturrådets utvärderings- och analysarbete och den statistik och de rapporter som Kulturrådet publicerar kunna användas. Den samverkan som Kulturrådet och Kommunförbundet finner nödvändig skulle kunna genomfö-

ras utan ett uttalande från riksdagens sida. Utskottet har samma uppfattning som hösten 2001 och föreslår att riksdagen avslår motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 1.

Centrumbildningar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om centrumbildningar.

Motionen

I motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 7 begärs ett uttalande från riksdagen om att lokalt förankrade kulturverksamheter skall ges möjligheter att få statliga medel via centrumbildningarna.

Utskottets ställningstagande

Centrumbildningarna har bildats av frilansande yrkesverksamma konstnärer och har sinsemellan skillnader i verksamheten. De har inom sina konstområden rollen som samarbetsorgan, informatör och opinionsbildare. De har också vissa arbetsförmedlande uppgifter. För närvarande får elva centrumbildningar statligt bidrag till central och regional verksamhet och till arbetsförmedlande verksamhet (under bidraget 28:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete). För år 2004 är 24 417 000 kronor avsatta för ändamålet. Kulturrådet fördelar bidraget.

Utskottet anser att riksdagen inte skall uttala sig om detaljer i fördelningen av de medel som Kulturrådet disponerar för bidrag till centrumbildningarnas centrala och regionala verksamhet och inte heller om en sådan vidareförmedling av de begränsade medlen till viss, ej definierad, lokal kulturverksamhet som begärs i motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 7. Motionsyrkandet bör avslås av riksdagen.

Tjänster som länskonstnärer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslag om tjänster som länskonstnärer.

Motionen

Enligt motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 9 bör alla län få statens uppdrag att inrätta länskonstnärstjänster. I motionen nämns att detta skall gälla teater och dans.

Utskottets ställningstagande

Utskottet redovisade i sitt betänkande 2001/02:KrU15 (s. 19–20) bakgrunden till det statliga bidraget till tjänster som regionala länskonstnärer.

Statsbidrag får lämnas endast om bidrag från ett landsting, en kommun eller någon annan huvudman uppgår till minst motsvarande det statliga stödbeloppet. Statsbidraget skall syfta till att sprida, stimulera och öka kunskapen om konst och kultur, framför allt bland barn och ungdom, och att höja kvaliteten inom amatörkulturen. Bidrag utgår från anslaget 28:2 Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete.

Det är således de regionala huvudmännen som skall ta initiativ till att inrätta dessa tjänster varefter staten tar ställning till om ett bidrag skall gå ut till huvudmannen. Riksdagen kan inte ålägga huvudmännen att inrätta tjänsterna. Riksdagen bör avslå motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 9.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. **Det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan, punkt 2 (c)**

av Birgitta Sellén (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:Kr326 yrkande 3.

Ställningstagande

Jag anser att det är nödvändigt att en särskild utredning tillsätts för att belysa om det statligt stödda kulturutbudet och publikens efterfrågan inom kulturområdet stämmer överens. I dag går en stor del av det generella kulturstödet till det etablerade kultursystemet och mycket tyder på att nya kulturella rörelser faller helt utanför det systemet. Nya arenor, nya arrangörer, informella spelplatser och nya konstformer uppstår i dag oftast utan offentligt stöd. Det är viktigt att få i gång en diskussion kring hur den nationella kulturpolitiken kan anpassas till vår föränderliga värld. Mot denna bakgrund bör riksdagen med bifall till motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 3 som sin mening tillkännage för regeringen vad jag här har anfört.

2. **Funktionshindrades delaktighet i kulturen, punkt 8 (m, fp, kd, c)**

av Lennart Kollmats (fp), Kent Olsson (m), Gunilla Tjernberg (kd), Lena Adelson Liljeroth (m), Cecilia Wikström (fp), Birgitta Sellén (c) och Anna Lindgren (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om funktionshindrades delaktighet i kulturen. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2003/04:Kr209 yrkande 17 och 2003/04:Kr391 yrkande 3 och avslår motion 2003/04:Kr325.

Ställningstagande

Vi kan konstatera att tillgängligheten till kulturlivet för de funktionshindrade har blivit mycket bättre men anser också att det fortfarande finns åtskilligt kvar att göra. Vi anser att sådana problem som textning och hörslina för hörselskadade på bio och uppläsning av textremsan i TV i en särskild kanal bör få en lösning. Vidare bör funktionshindrades möjligheter att ta sig in i kulturlokaler förbättras. Något måste också göras för att förbättra möjligheterna för funktionshindrade att studera vid konstnärliga högskolor. Tillgängligheten till talböcker är inte heller tillfredsställande för alla behövande, vilket diskuteras närmare i den PM som bifogas som bilaga till detta betänkande.

Vi anser mot denna bakgrund att samhället på ett tydligare sätt måste uppmärksamma de problem som finns för funktionshindrades möjlighet att delta i kulturlivet och att hindren måste undanröjas, varvid alla kulturinstitutioner måste arbeta medvetet för att detta skall uppnås. Mot bakgrund av att någon redovisning och bedömning av de funktionshindrades delaktighet inte fanns i regeringens resultatskrivelse 2002/02:176 Kultur och delaktighet anser vi att Kulturrådet bör få i uppgift att utreda de funktionshindrades delaktighet i och tillgång till kulturlivet. Det måste nämligen finnas en grund för statliga insatser på området.

Vad vi anfört bör riksdagen som sin mening tillkännage för regeringen. Därmed bör riksdagen delvis bifalla motionerna 2003/04:Kr209 (m) yrkande 17 och 2003/04:Kr391 (kd) yrkande 3 samt avslå motion 2003/04:Kr325 (s).

3. Funktionshindrade konstnärers behov, punkt 9 (v)

av Peter Pedersen (v) och Rossana Dinamarca (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om funktionshindrade konstnärers behov. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:So569 yrkande 7.

Ställningstagande

De funktionshindrade konstnärernas behov bör uppmärksammas. Utomordentligt begåvade och talangfulla konstnärer som är funktionshindrade osynliggörs genom att de sällan bli representerade på museer och gallerier eller på scen och film. Det är därför nödvändigt att en handlingsplan utarbetas för hur stödet till dessa konstnärer skall kunna öka. Detta bör riksdagen som sin mening tillkännage för regeringen. Därmed bör riksdagen bifalla motion 2003/04:So569 (v) yrkande 7.

4. Utbyggnaden av organisationen med mångkulturkonsulenter, punkt 13 (v)

av Peter Pedersen (v) och Rossana Dinamarca (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om utbyggnaden av organisationen med mångkulturkonsulenter. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Sf336 yrkandena 37 och 38.

Ställningstagande

Verksamheten med regionala mångkulturkonsulenter som påbörjades år 2002 bör i enlighet med motion 2002/03:Sf336 (v) byggas ut i hela landet. Vidare anser vi att det till dessa konsulenter uppgift uttryckligen bör höra att ta till vara invandrade kvinnors kulturella kapacitet och erfarenheter. Riksdagen bör som sin mening tillkännage vad vi här har anfört. Därmed bör riksdagen bifalla motion 2002/03:Sf336 (v) yrkandena 37 och 38.

5. Förberedelserna för Mångkulturåret 2006, punkt 14 (v)

av Peter Pedersen (v) och Rossana Dinamarca (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om förberedelserna för Mångkulturåret 2006. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:Kr292 yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Vi anser att planering, genomförande och uppföljning av det aviserade Mångkulturåret 2006 bör ske i nära samverkan med konstnärer, organisationer, arrangörer och institutioner. Aktörer med lång erfarenhet på området bör delta. Planeringen bör börja redan under år 2004. För att få en långvarig effekt behövs det en bred involvering av de berörda. De människor som har en annan kulturell och etnisk bakgrund än den svenska måste ges verkliga möjligheter att påverka utformningen av det mångkulturella året. Insatserna får inte gälla bara de stora institutionerna och resurser bör ges på längre sikt. Detta bör riksdagen med bifall till motion 2003/04:Kr292 (v) yrkandena 1 och 2 som sin mening tillkännage för regeringen.

6. Kulturens betydelse som lokaliseringsfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen, punkt 15 (fp)

av Lennart Kollmats (fp) och Cecilia Wikström (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om kulturens betydelse som lokaliseringsfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:Kr327 yrkande 3 och avslår motionerna 2002/03:Kr299, 2002/03:N345 yrkande 25, 2003/04:Kr241 och 2003/04:N328 yrkande 34.

Ställningstagande

Vi vill framhålla att det finns klara kopplingar mellan ett vitalt och nyskapande kulturliv och den ekonomiska tillväxten. Kultur skall inte ses som en marginell företeelse som kräver subventioner men aldrig ger vinst. Att inte satsa på kulturen i dag betyder att stänga sig ute från morgondagens världsomfattande arbetsmarknad. Helt nya medier med revolutionerande uttrycksmedel för kulturella upplevelser föds. Musikindustrin och upplevelseindustrin är stora exportframgångar. Även inom Sverige kan olika former av kulturyttringar innebära en god tillväxt utanför de stora städerna, både i berömda turistorter och i små samhällen. För att få goda tillväxtbetingelser krävs en god samhällelig kulturinsats, t.ex. utbildning, en fungerande ”infrastruktur” och effektiva institutioner. Riksdagen bör med bifall till motion 2003/04:Kr327 (fp) yrkande 3 som sin mening tillkännage vad vi här har anfört om utgångspunkterna för en politik där kulturen fungerar som tillväxtfaktor. Riksdagen bör avslå motionerna 2002/03:Kr299 (s), 2002/03:N345 (c) yrkande 25, 2003/04:241 (s) och 2003/04:N328 (c) yrkande 34.

7. Kulturens betydelse som lokaliseringsfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen, punkt 15 (c)

av Birgitta Sellén (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om kulturens betydelse som lokaliseringsfaktor och drivkraft för den ekonomiska utvecklingen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:N345 yrkande 25 och 2003/04:N328 yrkande 34 och avslår motionerna 2002/03:Kr299, 2003/04:Kr241 och 2003/04:Kr327 yrkande 3.

Ställningstagande

Som framhålls i motion 2002/03:N345 (c) yrkande 25 behövs det kultur för att öka entreprenörsandan, skapa engagemang samt stimulera människors kreativitet och vilja att utveckla det egna samhället. Centerpartiet anser att alla bör få ta del av och delta i kulturell verksamhet. I regionalpolitiken måste hänsyn tas till de kulturella behoven och de behov som finns av nav för det sociala livet. Regeringen bör därför utveckla en kulturpolitisk strategi med ett underifrånperspektiv som en del av den lokala och regionala utvecklingen.

Vidare bör ansvaret för kulturpolitiken decentraliseras i enlighet med vad som anförs i motion 2003/04:N328 (c) yrkande 34. Om flera skall kunna ta del av kulturen krävs det ett mera medvetet och lokalt anpassat engagemang för kulturpolitikens utformning i olika regioner. Detta ökar också medborgarnas möjlighet att utkräva politiskt ansvar för den förda kulturpolitiken. I en decentraliserad kulturpolitik bör också ingå att allmänna samlingslokaler utrustas med bredbandsanknytning, att kulturlivet och turistorganisationerna samverkar och att goda förutsättningar skapas för folkbildningen.

Riksdagen bör som sin mening tillkännage för regeringen vad jag här har anfört om en decentraliserad kulturpolitik med ett underifrånperspektiv. Därmed bör riksdagen bifalla motionerna 2002/03:N345 (c) yrkande 25 och 2003/04:N328 (c) yrkande 34 samt avslå motionerna 2002/03:Kr299 (s), 2003/04:241 (s) och 2003/04:Kr327 (fp) yrkande 3.

8. Riksteaterns, Riksutställningars och Rikskonserters uppdrag, punkt 16 (c)

av Birgitta Sellén (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om Riksteaterns, Riksutställningars och Rikskonserters uppdrag. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:Kr326 yrkande 22.

Ställningstagande

Jag anser att regeringen bör förtydliga Riksteaterns, Riksutställningars och Rikskonserters uppdrag när det gäller besök i och produktion för små spelplatser i hela Sverige. De tre institutionernas besök på många orter i Sverige skänker människor mycket glädje, lust, inspiration m.m. För många människor är detta dessutom den enda kontakten med levande kultur. Vad jag anfört om ett förtydligt uppdrag till de tre institutionerna bör riksdagen med bifall till motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 22 som sin mening tillkännage för regeringen.

9. Fördelningen av statsbidrag till vissa regioner, punkt 18 (c)
av Birgitta Sellén (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om fördelning av statsbidrag till vissa regioner. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:N343 yrkande 9 och avslår motionerna 2003/04:Kr279 yrkande 1, 2003/04:Kr389 yrkande 1 och 2003/04:N332 yrkande 3.

Ställningstagande

Norrland måste i enlighet med vad som anförs i motion 2002/03:N343 (c) yrkande 9 få en rättvis andel av de statliga kulturanslagen. Kunskaps- och kulturfästen bör nämligen utvecklas i Norrland. Detta bör riksdagen med bifall till motionsyrkandet som sin mening tillkänna för regeringen. Riksdagen bör avslå motionerna 2003/04:Kr279 (fp) yrkande 1, 2003/04:Kr389 (s) yrkande 1 och 2003/04:N332 (kd) yrkande 3.

10. Kulturens betydelse i exportsammanhang, punkt 21 (fp)
av Lennart Kollmats (fp) och Cecilia Wikström (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om kulturens betydelse i exportsammanhang. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Kr372 yrkande 25.

Ställningstagande

Regeringen bör låta utarbeta ett program för kulturens betydelse i exportsammanhang. Att satsa på kultur kan nämligen vara en rent affärsmässigt god investering även i detta sammanhang. Riksdagen bör med bifall till motion 2003/04:Kr372 (fp) yrkande 25 som sin mening tillkänna vad vi här har anfört.

11. Budgetprocessen, punkt 24 (kd)

av Gunilla Tjernberg (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om budgetprocessen. Därmed bifaller riksdagen motion 2003/04:Kr391 yrkande 2.

Ställningstagande

Riksdagen bör i enlighet med vad som anförs i motion 2003/04:Kr391 (kd) yrkande 2 som sin mening tillkänna för regeringen de problem budgetprocessen skapar för kulturinstitutionerna. Budgetåret sammanfaller nämligen inte med institutionernas verksamhetsår och detta försvårar deras planering.

12. Sponsring, punkt 25 (v)

av Peter Pedersen (v) och Rossana Dinamarca (v).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om sponsring. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Kr373 yrkande 5.

Ställningstagande

I motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 5 framhålls att kravet på sponsring har ökat under senare år inom hela kultursektorn, inte minst inom teater- och dansområdet. Bristen på bidragsmedel tvingar kulturskaparna att söka andra finansieringslösningar. Bindningar till sponsorer kan indirekt kväva skapandet och yttrandefriheten. Det är angeläget att kulturen även fortsättningsvis har möjlighet att utveckla sin konstnärliga styrka utan sådana bindningar. Därför måste regeringen utarbeta riktlinjer för kultursponsring för att skydda kulturutövarna och värna yttrandefriheten. Detta bör riksdagen med bifall till motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 5 som sin mening tillkänna för regeringen.

13. Stiftelsen Framtidens kultur, punkt 26 (m, fp, kd, c)

av Lennart Kollmats (fp), Kent Olsson (m), Gunilla Tjernberg (kd), Lena Adelsohn Liljeroth (m), Cecilia Wikström (fp), Birgitta Sellén (c) och Anna Lindgren (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen om Stiftelsen Framtidens kultur. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Kr372 yrkande 6 och 2003/04:Kr327 yrkande 7.

Ställningstagande

Vi anser att det ursprungliga syftet och den självständiga ställning som Stiftelsen Framtidens kultur hade från början skall återställas. Stiftelsens syfte har förfelats genom att dess medel har blivit en integrerad del av den statliga bidragsgivningen. Vi föreslår att riksdagen med bifall till motionerna 2002/03:Kr372 (fp) yrkande 6 och 2003/04:Kr327 (fp) yrkande 7 som sin mening skall ge regeringen till känna vad vi anfört om Stiftelsen Framtidens kultur.

Särskilda yttranden

1. Teater och dans i skolan (punkt 4) (v)

Peter Pedersen (v) och Rossana Dinamarca (v) anför:

Vi har avstått från att yrka bifall till motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 8 mot bakgrund bl.a. av att läroplanen för det obligatoriska skolväsendet ingående beskriver hur kultur skall vara en integrerad del av skolarbetet. Ansvaret för att så skall ske ligger på skolorna och kommunerna och ansvaret för att kontrollera hur detta efterlevs och genomförs ligger på den granskande statliga myndigheten Skolverket. Vidare har regeringen aviserat att den genom en särskild aktionsgrupp skall pröva hur professionella konstnärer och kulturutövare kan få en större roll i skolan. Det är vår förhoppning att kommunerna inser vikten av att elevernas intresse för kultur tidigt stimuleras genom att också låta dem få se professionella teaterföreställningar under skoltiden. Vi kommer att följa frågan med intresse.

2. Genusperspektivet inom kulturinstitutionerna (punkt 6) (c)

Birgitta Sellén (c) anför:

Det är viktigt att genusperspektivet inom kulturinstitutionerna blir tydligare. Jag har dock avstått från att yrka bifall till motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 40 eftersom det finns vissa jämställdhetskrav på institutionerna i regleringsbrev och regeringen dessutom har rapporterat i budgetpropositionen att särskilda åtgärder vidtas åtminstone inom musei- och teaterområdena. Det är min förhoppning att pågående arbete skall resultera i krav på ett tydligare genusperspektiv för kulturinstitutionernas verksamhet än vad som finns i dag.

3. Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltije (punkt 7) (c)

Birgitta Sellén (c) anför:

Det problem med den långvariga finansieringen efter år 2005 av Sydsamiskt kulturcentrum Gaaltije som Kulturrådet pekat på är fortfarande olöst. Jag har avstått från att yrka bifall till motion 2003/04:Kr289 (c) i väntan på att det blir klarlagt hur det blivande permanenta nationella informationscentrumet för samefrågor skall finansieras och framför allt hur det skall samverka med andra centrum inom området. Det är också för tidigt att i dag bedöma vilken inriktning de framtida stödprogrammen inom EU, efter år 2005, kan få och vilka finansieringsbehov hos Gaaltije som då eventuellt måste få en lösning. Centerpartiet anser att det är viktigt att man i en kommande budget presenterar en lösning för Gaaltije så att institutionen inte behöver förlita sig på tidsbegränsade projektmedel.

4. Mångkulturens utrymme hos kulturinstitutioner, kulturmyndigheter m.fl. (punkt 12) (v)

Peter Pedersen (v) och Rossana Dinamarca (v) anför:

Som anføres i motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 10 bör mångkulturen ges större utrymme på teater- och dansscenerna. I teatern och dansen finns förmågan att gestalta och ge publiken upplevelser och möjlighet till empati. I motionen anføres också att de nationella minoriteterna måste ges tillräckliga medel för att på egna villkor bevara och förmedla sitt rika kulturella arv. Mot bakgrund av att en omfattande utvärdering nu görs av hur kulturinstitutionerna levt upp till kraven på att ge plats för mångkulturens uttrycksformer har vi avstått från att yrka bifall till motionsyrkandet.

5. Mångkulturens utrymme hos kulturinstitutioner, kulturmyndigheter m.fl. (punkt 12) (c)

Birgitta Sellén (c) anför:

I motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 10 har Centerpartiet begärt att integrationsarbetet inom kulturområdet skall förbättras. Rekryteringen till landets teatrar och teaterskolor bör breddas för att nå alla grupper i samhället. Det mångkulturella samhället bör också avspeglas i det kulturella uttrycks sättet. Integration bör inte innebära assimilation utan i stället vara ett samspel mellan flera parter där ömsesidig respekt och tolerans kan växa fram. Mot bakgrund av att en omfattande utvärdering nu görs av hur kulturinstitutionerna levt upp till kraven på att ge plats för mångkulturens uttrycksformer har jag avstått från att yrka bifall till motionsyrkandet.

6. Kultur och hälsa (punkt 19) (kd)

Gunilla Tjernberg (kd) anför:

I motionerna 2002/03:Kr371 (kd) och 2003/04:Kr391 (kd) har Kristdemokraterna tagit upp frågan om hur företagen skall få möjlighet att utnyttja kunskapen om kulturens betydelse för människors hälsa genom att ett system tillskapas med kulturcheckar till de anställda. Checkarna skall vara ett betalningsmedel för inköp av böcker, konst, teater, konserter, opera, balett, museibesök m.m. Kulturcheckarna skall vara en skattebefriad löneförmån från arbetsgivaren till löntagaren. De skall inte belasta företaget med skatter eller sociala avgifter. De skattemässiga villkoren skall således vara desamma som när företag i dag subventionerar motionsaktiviteter för personalen. Förslagen i motionerna 2002/03:Kr271 (kd) yrkande 4 och 2003/04:Kr391 (kd) yrkande 4 har tyvärr avstyrkts av skatteutskottet i betänkande 2003/04:SkU20.

7. Principerna för omräkning av vissa kulturanslag (punkt 23) (kd)

Gunilla Tjernberg (kd) anför:

I motion 2003/04:Kr390 (kd) yrkande 1 efterlyser Kristdemokraterna information om grunderna för beräkningen av pris- och löneomräkningen av kulturanslagen. Som utskottet redovisar har Kulturrådet framhållit att anslagen till de regionala kulturinstitutionerna urholkats genom en otillräcklig omräkning av anslagen. Anslagen till fria grupper omfattas inte alls av pris- och löneomräkningen.

Utskottet har påbörjat en uppföljning av de frågor som tas upp i motionen och avser att ytterligare fördjupa sin kunskap inom området. Mot denna bakgrund har jag anslutit mig till vad som blivit ett enhälligt utskott och accepterat att det nu aktuella motionsyrkandet från Kristdemokraterna avstyrks.

8. Principerna för omräkning av vissa kulturanslag (punkt 23) (v)

Peter Pedersen (v) och Rossana Dinamarca (v) anför:

I motion 2003/04:Kr276 (v) har Vänsterpartiet uppmärksammat Kulturrådets påpekande att anslagen till de regionala kulturinstitutionerna urholkats genom en otillräcklig pris- och löneomräkning av anslagen. I motionen diskuteras också effekterna av det produktivetsavdrag som ingår i pris- och löneomräkningssystemet. Vidare påpekas att anslagen till fria grupper inte alls omfattas av pris- och löneomräkningen. I motionen begärs en utvärdering av effekterna av det rådande systemet.

Utskottet har påbörjat en uppföljning av de frågor som tas upp i motionen och avser att ytterligare fördjupa sin kunskap inom området. Mot denna bakgrund har vi anslutit oss till vad som blivit ett enhälligt utskott och accepterat att den nu aktuella motionen från Vänsterpartiet avstyrks.

9. Sponsring (punkt 25) (m)

Kent Olsson (m), Lena Adelsohn Liljeroth (m) och Anna Lindgren (m) anför:

Vi vill påminna om att Moderata samlingspartiet under en rad av år framhållit att på samma sätt som sponsring av idrott gagnar både idrotten och näringslivet borde det ges bättre möjligheter för kulturen och företagen att dra fördel av kultursponsring. Tyvärr har domstolsutslag på området negativt påverkat en fortsatt utveckling av samarbetet mellan våra kulturinstitutioner och näringslivet. Genom annorlunda synsätt och perspektiv kan den nya tidens entreprenörer bidra till att nya spännande samarbetsformer med kulturen skapas. Det

handlar inte om en grundfinansiering utan om ett stöd som båda parter upplever som positivt. Den bör snarare vara ett komplement för utvecklingen av svenskt kulturliv, vilket i första hand kommer publiken till godo.

Mot denna bakgrund har vi i motion 2003/04:Sk290 (m) yrkandena 1 och 2 föreslagit en utvidgad avdragsrätt för kultursponsring. Skatteutskottet har tyvärr avstyrkt förslagen i sitt betänkande 2003/04:SkU21.

10. Sponsring (punkt 25) (fp)

Lennart Kollmats (fp) och Cecilia Wikström (fp) anför:

I motion 2003/04:Kr327 (fp) yrkande 8 har Folkpartiet liberalerna framhållit att rättsläget är osäkert när det gäller sponsring av kultur. Det behövs tydliga regler så att ett företag i förväg kan avgöra vilken kostnad sponsringen kommer att medföra. Annars kommer företagen att i stället satsa på marknadsföringsåtgärder som garanterat är avdragsgilla – t.ex. inom sportens värld. I motionen påpekas också att andra länder är mer generösa mot kultursponsring. Folkpartiet föreslår i motionen att skatteavdrag skall medges till hundra procent vid kultursponsring och att detta även skall gälla all sponsring som bara ger indirekta motprestationer (t.ex. att sponsorn får rätt att dra nytta av en kulturinstitutions image).

Skatteutskottet, som behandlat motionsförslaget, har tyvärr avstyrkt det i sitt betänkande 2003/04:SkU21.

11. Sponsring (punkt 25) (kd)

Gunilla Tjernberg (kd) anför:

I Kristdemokraternas motion 2003/04:Kr391 (kd) yrkande 5 framhålls att kulturpolitiken måste främja alla samhällets delar att ta aktiv del i det svenska kulturlivet genom att skapa möjligheter för ett ömsesidigt utbyte mellan kulturskapare och samhällets aktörer. Genom ett samarbete med det privata näringslivet kan kulturen nå ut till nya grupper och näringslivet får en möjlighet att ta ett visst samhällsansvar. Därför måste möjligheterna för privata aktörer att ta ett ekonomiskt ansvar för kulturen förbättras. Ett långsiktigt samarbete mellan kultur och näringsliv bör bygga på respekt och inte inskränka den konstnärliga friheten. Den privata finansieringen via sponsring skall vara ett komplement, inte en ersättning för statliga insatser.

Skatteutskottet, som behandlat motionsförslaget, har tyvärr avstyrkt det i sitt betänkande 2003/04:SkU21.

12. Sponsring (punkt 25) (c)

Birgitta Sellén (c) anför:

I Centerpartiets motion 2003/04:Kr326 (c) yrkande 4 framhålls att kultursponsring kan vara ett sätt för konst, kultur och näringsliv att interagera och samverka med varandra. Tyvärr begränsas företagens möjlighet att sponsra kulturverksamhet på grund av skattereglerna för sponsorskap. För att sponsring skall vara avdragsgill för företag och organisationer måste den sponsrade verksamheten komma med en motprestation som motsvarar sponsorbidraget eller också skall ett tydligt samband med mottagarens verksamhet finnas. Centerpartiet anser att kultursponsring bör främjas, vilket innebär att reglerna för sponsorskap bör ses över och därmed underlätta företagens möjlighet att sponsra kulturverksamhet.

Skatteutskottet, som behandlat motionsförslaget, har tyvärr avstyrkt det i sitt betänkande 2003/04:SkU21.

13. Centrumbildningar (punkt 28) (v)

Peter Pedersen (v) och Rossana Dinamarca (v) anför:

Vi anser att centrumbildningarna fyller en viktig och mångfasetterad roll för det icke-institutionsbundna kulturlivet och de fria teater- och dansgrupperna. De borde också kunna bidra till att alla delar av Sverige får tillgång till ett kulturutbud av hög kvalitet genom att de för vidare statliga medel till lokalt förankrade kulturverksamheter. Vi har dock avstått från att yrka bifall till motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 7 mot bakgrund av att Statens kulturråd beslutar om fördelningen av medel till centrumbildningarna.

14. Tjänster som länskonstnärer (punkt 29) (v)

Peter Pedersen (v) och Rossana Dinamarca (v) anför:

Vi har avstått från att yrka bifall till förslaget i motion 2002/03:Kr373 (v) yrkande 9 om att inrätta tjänster i alla län som länskonstnär inom teater- och dansområdet mot bakgrund av att staten inte kan ålägga landstingen att inrätta tjänsterna. Statligt bidrag kan lämnas till sådana tjänster som huvudmännen inrättar. Vi kommer att arbeta för att staten under kommande år skall stimulera regioner och landsting att ta initiativ till nya sådana tjänster.

15. Barnkultur, mångkultur och kultur som drivkraft för regional utveckling m.m. (punkterna 3, 12 och 15-18) (fp)

Lennart Kollmats (fp) och Cecilia Wikström (fp) anför:

Vi vill i korthet påminna om att Folkpartiet liberalerna tagit upp flera av de frågor som behandlas i detta betänkande i sin budgetmotion 2003/04:Kr327 (fp) avseende år 2004. Riksdagen avslög tyvärr förslagen (bet. 2003/04:KrU1).

Vi föreslog bl.a. att riksdagen skulle avslå regeringens förslag att satsa 18 miljoner kronor på fri entré till tre av de centrala museerna och att dessa medel i stället skulle användas till fri entré för barn och ungdomar vid samtliga centrala museer som är statliga myndigheter.

Vi vill också påminna om att Folkpartiet liberalerna under en följd av år föreslagit riksdagen att anvisa medel under ett nytt anslag för att stärka sådan verksamhet som innebär möten mellan olika kulturer. Vi föreslog att riksdagen skulle anvisa 4 miljoner kronor för år 2004 till sådan mångkulturell verksamhet, därav 1 miljon kronor till minoritetsgruppers arkiv och 3 miljoner kronor för utveckling av kulturpolitiken för invandrare och minoriteter.

Slutligen föreslog Folkpartiet liberalerna en ökning med 30 miljoner kronor av medlen till länsmusiken och de regionala teatrarna och med 16,5 miljoner kronor till de regionala museerna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2002

2002/03:Sf336 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

37. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om mångkulturkonsulenternas uppgift att ta till vara invandrade kvinnors kulturella kapacitet och erfarenheter.
38. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om regionalt kulturarbete.

2002/03:Kr237 av Ana Maria Narti (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en långsiktig planering för rationell investering i kulturen.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förberedelser för bildandet av nya och starka fristående kulturfonder.

2002/03:Kr280 av Agneta Ringman och Anita Jönsson (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kulturens roll i demokratiarbetet.

2002/03:Kr286 av Gudrun Schyman m.fl. (v):

Riksdagen begär att regeringen tillsätter en parlamentarisk kommitté som skall utreda och lägga fram förslag beträffande barnkulturens ställning i landet i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:Kr299 av Kerstin Kristiansson Karlstedt och Susanne Eberstein (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kultur som tillväxtfaktor.

2002/03:Kr336 av Birgitta Sellén m.fl. (c):

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att tillsätta en parlamentarisk utredning för att se över barnkulturens villkor.

2002/03:Kr339 av Anders Bengtsson m.fl. (s, fp, v, c, mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att verka för att prioritera statliga kulturanslag till de kulturaktiviteter som syftar till att påverka attityder till och motverka fördomar mot HBT-personer.

2002/03:Kr340 av Tasso Stafilidis (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utreda förekomsten av diskriminering i det svenska kulturlivet och att ta fram klara mångfaldskriterier och villkor gällande det statliga stödet till kulturinstitutioner.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att Statens kulturråd skall ha tillsynsansvar för att de kulturinstitutioner som uppstår statligt stöd inte diskriminerar personer utifrån kön, sexuell läggning, etnicitet eller funktionshinder.

2002/03:Kr341 av Eva Arvidsson och Agneta Ringman (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en ökad samverkan mellan institutioner, myndigheter, ideella föreningar, bostadsbolag m.fl. för att utveckla och fördjupa integrationsarbetet.

2002/03:Kr371 av Gunilla Tjernberg m.fl. (kd):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kulturens inverkan på hälsan.

2002/03:Kr372 av Lennart Kollmats m.fl. (fp):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Stiftelsen Framtidens kultur.
25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett program för hur kultur kan användas i exportsyfte.

2002/03:Kr373 av Tasso Stafilidis m.fl. (v):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om riktlinjer för kultursponsring.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om centrumbildningar.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om teater och dans i skolan.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om länskonstnärer/konsulenter.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om mångkultur och språkliga minoriteter.

2002/03:N343 av Birgitta Sellén m.fl. (c):

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla kunskaps- och kulturfästen i Norrland.

2002/03:N345 av Maud Olofsson m.fl. (c):

25. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en kulturpolitisk strategi med ett underifrånperspektiv bör utvecklas som en del av den regionala och lokala utvecklingen.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2003

2003/04:So504 av Marita Aronson m.fl. (fp):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om åtgärder för en kreativ kulturpolitik för barn.

2003/04:So569 av Ulla Hoffmann m.fl. (v):

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en handlingsplan för stöd till funktionshindrade konstnärer.

2003/04:So626 av Eva Arvidsson och Cinnika Beiming (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om konstens och kulturens betydelse för hälsan.

2003/04:Kr209 av Kent Olsson m.fl. (m):

17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om funktionshindrade och kulturen.

2003/04:Kr233 av Agneta Ringman och Anita Jönsson (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att utveckla arbetet med publikråd och referensgrupper.

2003/04:Kr234 av Agneta Ringman och Hillevi Larsson (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kultur i arbetslivet.

2003/04:Kr241 av Kerstin Kristiansson Karlstedt och Susanne Eberstein (båda s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kultur som tillväxtfaktor.

2003/04:Kr262 av Ulrik Lindgren (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att prioritera de regionala kulturinstitutionerna.

2003/04:Kr276 av Peter Pedersen m.fl. (v):

Riksdagen begär att regeringen utvärderar det rådande pris- och löneomräkningsystemet inom kultursektorn och dessutom överväger om pris- och löneomräkning skall omfatta fler anslag inom sektorn.

2003/04:Kr279 av Anita Brodén m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en fördelning av kultursatsningarna så att en större del tillfaller Västsverige.

2003/04:Kr284 av Birgitta Sellén m.fl. (c):

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att regeringen bör tillsätta en parlamentarisk utredning för att se över hur barnkulturens villkor säkerställs.

2003/04:Kr286 av Anders Bengtsson m.fl. (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om HBT-kompetens hos anslagsgivande myndigheter och institutioner på kulturområdet.

2003/04:Kr289 av Håkan Larsson och Birgitta Carlsson (båda c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om finansieringen av det sydsamiska kulturcentret Gaaltije i Östersund.

2003/04:Kr292 av Peter Pedersen m.fl. (v):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att planering, genomförande och uppföljning av Mångkulturens år 2006 skall ske i nära samverkan med konstnärer, organisationer, arrangörer och institutioner.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att planeringen av mångkulturåret skall påbörjas under 2004.

2003/04:Kr325 av Börje Vestlund (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om anpassning av kulturlokaler för människor med dolda handikapp.

2003/04:Kr326 av Birgitta Sellén m.fl. (c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om ett utökat uppdrag till Kulturrådet att även arbeta med utvecklingsarbete.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om en utredning för att belysa det statligt stödda kulturstödet.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att kultur inom vården bör uppmuntras och stödjas.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om ett förbättrat integrationsarbete inom kulturområdet.
22. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att tydliggöra Riksteaterns, Riksutställningars och Rikskonserterns uppdrag när det gäller besök och produktion för små spelplatser runt om i hela Sverige.
40. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att ett tydligare genusperspektiv införlivas och praktiseras i samtliga kulturinstitutioner.

2003/04:Kr327 av Lennart Kollmats m.fl. (fp):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kulturen som tillväxtfaktor.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Stiftelsen framtidens kultur.

2003/04:Kr353 av Ulf Holm m.fl. (mp, fp, v, c):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om HBT-kompetens hos anslagsgivande myndigheter och institutioner på kulturområdet.

2003/04:Kr354 av Berit Högman (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om barnkulturen i Sverige.

2003/04:Kr358 av Marie Nordén (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om Gaaltje - Sydsamiskt kulturcentrum.

2003/04:Kr365 av Marianne Carlström m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett inrättande av en barn- och ungdomsteaterakademi i Göteborg.

2003/04:Kr389 av Arne Kjörnsberg m.fl. (s):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kulturens finansiella förutsättningar i Västsverige.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en barnakademi i Västsverige.

2003/04:Kr390 av Gunilla Tjernberg m.fl. (kd):

1. Riksdagen begär att regeringen återkommer med information om grunderna för beräkningen av pris- och löneuppräknings inom kultursektorn.

2003/04:Kr391 av Alf Svensson m.fl. (kd):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om de problem budgetprocessen skapar för kulturinstitutionerna.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en utredning av de funktionshindrades delaktighet i kulturlivet.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kulturens inverkan på hälsan.

2003/04:N328 av Maud Olofsson m.fl. (c):

34. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en decentralisering av kulturpolitiken.

2003/04:N332 av Chatrine Pålsson (kd):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om Kalmar läns kulturvården.

BILAGA 2

PM om tillgång till litteratur för personer med läshandikapp

En uppföljning av övergången till digitala talböcker

UTREDNINGSTJÄNSTEN

Uppföljnings- och utvärderingsfunktionen

PM 2004-02-26

Tillgång till litteratur för personer med läshandikapp – En uppföljning av övergången till digitala talböcker

Innehållsförteckning

1. Inledning
 2. Mål och statliga insatser
 3. Den svenska talboksmodellen
 4. Användare av talböcker
 5. Framställning av talböcker
 6. Den upphovsrättsliga regleringen av talböcker
 7. Hur stödjer staten studerande med läshandikapp?
 8. Tillgång till läshjälpmedel
 9. Vad innebär den tekniska utvecklingen för tillgängligheten?
 10. Andra insatser för personer med läshandikapp
 11. Frågor som har aktualiserats
 - Tillgänglighet
 - Samordning
 - Framtida utveckling
- Referenser
- Bilaga 1 Förskrivna DAISY-spelare åren 2001–2003
- Bilaga 2 Ordlista

I. Inledning

I denna promemoria har riksdagens utredningstjänst tagit fram ett underlag inför kulturutskottets sammanträde den 22 januari 2004 då information lämnas av Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) om digitaliseringen av talböcker. Promemorians syfte är att ge en översikt inom området. Behandlingen av olika frågeställningar är inte uttömmande och promemorian avslutas med ett antal olika frågeställningar som har aktualiserats under arbetet. Dessa gäller tillgänglighet, samordning och framtida utveckling.

Ett av målen för handikappolitiken är att samhället utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet. Ett av målen för kulturpolitiken är att verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet. Av avgörande betydelse för läshandikappades möjlighet till delaktighet är möjligheten att ta del av skrivna texter. I Sverige finns ca 335 000 personer som på grund av något läshandikapp är berättigade att låna talböcker. Talböcker är inläsningar av utgivna böcker. Talboks- och punktskriftsbiblioteket är den statliga myndighet som har till uppgift att i samverkan med andra bibliotek tillgodose de behov av litteratur som personer med läshandikapp har.

Från och med år 2001 produceras talböcker i ett digitalt format (digitalt audiobaserat informationssystem, DAISY) samtidigt som talböcker som tidigare lästs in på kassettband successivt förs över till DAISY-format. DAISY är ursprungligen en svensk uppfinning men används även i många andra länder. Det nya mediet innebär bl.a. att informationen kan komprimeras och rymmas t.ex. på en CD-romskiva och att sökning underlättas. DAISY-böcker kan läsas främst genom särskilda uppspelningsapparater eller dator. I flera landsting betraktas sådana apparater som hjälpmedel. Ett internationellt utvecklingsarbete pågår inom området i det s.k. DAISY-konsortiet. Det finns drygt 70 organisationer från ett 40-tal länder som ingår i konsortiet.

Övergången till DAISY-format innebär ett teknikskifte när det gäller både framställning och användning av talböcker. I denna promemoria har Christer Åström och Cecilia Forsberg vid uppföljnings- och utvärderingsfunktionen vid utredningstjänsten gjort en genomgång av hur övergången till digitala talböcker har fungerat och hur teknikskiftet har påverkat förutsättningarna för att nå de kulturpolitiska målen. Inriktningen har varit att kort kartlägga och beskriva detta teknikskifte. Utgångspunkten har varit att belysa hur teknikskiftet har påverkat möjligheten att nå det kulturpolitiska målet om delaktighet.

I samband med att denna promemoria har utarbetats har kontakter tagits med bl.a. TPB. En genomgång har också gjorts av rapporter och andra underlag som berör talböcker. I bilaga 2 finns en kort ordlista över olika begrepp som används i promemorian.

Det bör noteras att en del av de frågor som behandlas i promemorian också berör beredningsområdena för konstitutionsutskottet, socialutskottet och utbildningsutskottet.

2. Mål och statliga insatser

Målet är full delaktighet i samhällslivet

Inom det kulturpolitiska området vidtas olika åtgärder från statens sida för att öka de funktionshindrades tillgänglighet till kultur i allmänhet och litteratur i synnerhet. Utgångspunkten för dessa insatser är de av riksdagen beslutade målen för den nationella kulturpolitiken.¹ Särskilt målen om allas möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser, värnet av yttrandefriheten samt främjandet av bildningssträvandena bör nämnas i det nu aktuella sammanhanget.

Även målen för handikappolitiken anger en tydlig riktning för statens insatser. Målet är en samhällsgemenskap med mångfald som grund. Samhället skall utformas så att människor med funktionshinder i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet.

FN har ställt upp 22 s.k. standardregler i vilka förutsättningarna för delaktighet och jämlikhet för funktionshindrade i hela samhället preciseras. Alla i samhället har ett ansvar för att FN:s standardregler blir verklighet.² När det gäller läshandikapp kan följande standardregler lyftas fram:

- Regel 4 innebär att staterna bör garantera utvecklingen av och tillgången till stöd och service, inbegripet sådana hjälpmedel som bidrar till att personer med funktionsnedsättning kan bli mer oberoende i det dagliga livet och utöva sina rättigheter.
- Regel 5 innebär att hänsyn bör tas till de behov som människor med kommunikationshandikapp har, t.ex. bör staterna utveckla metoder för att göra information och dokumentation tillgängliga för olika grupper av människor med funktionsnedsättning. Punktskrift, kassetter, stor stil och annan lämplig teknik bör användas för att ge människor med synskador tillgång till skriven information och dokumentation.
- Regel 6 innebär att staterna bör erkänna principen om lika möjligheter till utbildning för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning.
- Regel 10 innebär att staterna skall se till att människor med funktionsnedsättning kan delta i kulturlivet på lika villkor. Staterna bör bl.a. främja utveckling och användning av särskild teknik så att litteratur görs tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.

¹ Målen för kulturpolitiken är att värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att använda den, att verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande, att främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar, att ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället, att bevara och bruka kulturarvet, att främja bildningssträvandena samt att främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet (prop. 1996/97:3, bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129).

² Standardreglerna antogs genom ett enhälligt beslut i generalförsamlingen i december 1993. Standardreglerna utgör också utgångspunkt för riksdagsbeslutet med anledning av propositionen "Från patient till medborgare - en nationell handlingsplan för handikappolitiken" (prop. 1999/2000:79, bet. 1999/2000:SoU14, rskr. 1999/2000:240).

Staten vidtar olika insatser

För att uppnå målen och de krav som bl.a. FN:s standardregler ställer vidtar staten olika åtgärder, både vad gäller att avsätta ekonomiska resurser till området och genom lagstiftning. När det gäller att tillgodose behovet av litteratur hos personer med synskada och andra läshandikapp ger staten medel till framställning och utlåning av bl.a. talböcker.

När det gäller lagstiftningen kan inom kulturutskottets ansvarsområde bibliotekslagen³ nämnas. Av den framgår bl.a. att folk- och skolbiblioteken skall erbjuda litteratur i former som är särskilt anpassade till de funktionshindrades behov. Annan relevant lagstiftning är upphovsrättslagen.

3. Den svenska talboksmodellen

Den svenska talboksmodellen bygger på decentralisering och fördelning av ansvar mellan central, regional och lokal nivå. Staten ansvarar för en stor del av produktionen och informationen samt för lånecentralfunktionen. Den statliga myndigheten Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) är den sammanhållande instansen. TPB skall i samverkan med andra bibliotek tillgodose synskadades och andra läshandikappades behov av litteratur. TPB skall framställa och låna ut talböcker och punktskriftsböcker, sälja punktskriftsböcker samt ge upplysningar och råd till främst folkbiblioteken.⁴ När det gäller produktion av talböcker finns även Bibliotekstjänst (BTJ)⁵ och andra kommersiella företag. När det gäller information har även läns- och högskolebibliotek m.fl. en viktig roll.

TPB disponerar anslag 28:11 Talboks- och punktskriftsbiblioteket (65,5 mnkr för år 2003 och 67,4 mnkr för år 2004, politikområde Kulturpolitik, utgiftsområde 17) samt anslag 25:6 Bidrag till studiesociala ändamål (25,4 mnkr för år 2003 och 28,1 mnkr för år 2004, politikområde Utbildningspolitik, utgiftsområde 15).

En viktig del av modellen är portobefrielsen för talboksförsändelser till och från bibliotek. Inrikes blindskriftsförsändelser är befriade från alla avgifter. Posten får ersättning för portokostnader från Post- och telestyrelsen (PTS), utgiftsområde 22 anslag 37:2. Enligt uppgift från PTS utgår ersättning för detta ändamål, inklusive taltidningsdistribution, med ca 45 mnkr till Posten år 2003.

På regional nivå har länsbiblioteken en viktig roll. De ansvarar för regional service. På lokal nivå är det kommunerna som via sina folk- och skolbibliotek ansvarar för utlåningen av talböcker till enskilda personer som har läshandikapp.

³ Bibliotekslagen (1996:1596), 8 §: "Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov."

⁴ Förordning (1988:341) med instruktion för Talboks- och punktskriftsbiblioteket.

⁵ Affärsområdet Bibliotekstjänst ingår i BTJ-gruppen som ägs av Litorina Kapital och Svensk Biblioteksforening.

4. Användare av talböcker

I Sverige finns det uppskattningsvis 335 000 personer som har svårt att läsa tryckt text och därmed har ett läshandikapp.⁶ Uppgifterna om hur stor målgruppen är och om vilka talboksberättigade personer som läser talböcker är osäkra.

Av upphovsrättsliga skäl regleras i ett avtal mellan staten och Sveriges Författarförbund⁷ att följande grupper av personer har rätt att låna talböcker: personer med synskada, rörelsehinder, läs- och skrivsvårigheter, afasi, utvecklingsstörning, hörselskada (för hörselträning) samt långtidssjuka och konvalescenter. Även den som har ett tillfälligt läshandikapp får låna talböcker så länge behovet finns. Det behövs inte något särskilt lånekort, intyg eller liknande för att få låna talböcker. Författare och översättare får ersättning från staten över anslag 28:20 Ersättningar och bidrag till konstnärer.

Enligt TPB når biblioteken sammanlagt ca 80 000 personer, dvs. mellan 20 och 25 procent av de talboksberättigade.⁸ Enligt olika undersökningar som TPB har gjort under 1990-talet representerar personer med synskada ca 75 procent av talbokslåntagarna. Rörelsehindrade och vuxna med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi utgör ca 6–8 respektive 4–6 procent vardera, utvecklingsstörda och afatiker utgör ett par procent vardera. Långtidssjuka utgör knappt 10 procent av låntagarna.⁹

Av TPB:s årsredovisning framgår att 2003 har talboksutlåningen sjunkit kraftigt när det gäller analoga talböcker. Under 2003 lånades sammanlagt 145 359 talboksemballage¹⁰ ut från TPB (år 2002 var det 201 973 emballage). Av dessa var 50 171 DAISY-böcker (år 2002 var det 44 971). Därmed utgjorde utlåningen av DAISY-böcker 35 procent av den totala talboksutlåningen år 2003.

5. Framställning av talböcker

En fjärdedel av böckerna skall ges ut även som talböcker

Enligt regleringsbrevet för TPB är målet för talboksverksamheten vid TPB att produktionen av talböcker skall uppgå till minst 25 procent av den årliga bokutgivningen i Sverige samt att talboksutlåningen skall öka och servicen på landets bibliotek förbättras.

Talböcker är inläsningar av utgivna böcker. Vid TPB finns ett s.k. bokmöte som beslutar om vilka böcker som skall läsas in som talböcker, ofta utifrån förslag från talbokslåntagare.¹¹ Inläsningen av talböcker sker på TPB:s uppdrag

⁶ Talboken i framtiden. Utredning om den svenska talboksmodellen.

⁷ Avtal 1977-02-21.

⁸ Enligt uppgift från Ingar Beckman Hirschfeldt och Kjell Hansson, TPB.

⁹ Talboken i framtiden. Utredning om den svenska talboksmodellen.

¹⁰ Ett talboksemballage är lådan som talbokens kassetter eller cd-romskivor ligger i. En talbokstitel kan bestå av flera emballage.

¹¹ Enligt TPB:s riktlinjer för bokurval ansvarar bibliotekschefen för urvalet av litteratur. Urvalsarbetet delegeras till bokmötet. Bokmötet utgörs av bibliotekarier vid TPB och sammanträder en gång per vecka.

hos fristående producenter. Producenten sköter hela den tekniska produktionen och levererar till TPB den färdiga talboken. TPB köper även in talböcker som produceras av t.ex. Bibliotekstjänst och länsbiblioteken. När en talbok är inläst och färdig för utlåning skickas den till det bibliotek som ställt sig i lånekö, annars placeras den i TPB:s magasin.

Talböckerna finns i form av kassettband och cd-rom. Från och med år 2001 görs alla inläsningar för TPB i ett digitalt format (digitalt audiobaserat informationssystem, DAISY), vilket är det senaste formatet för att läsa in och lyssna på talböcker. En talbok som är inläst i DAISY-format lagras på cd-rom och gör det möjligt för läsaren att förflytta sig mellan olika avsnitt i boken, att sätta egna bokmärken, skriva anteckningar i samband med texten och att markera textstycken. Produktionstiden för de digitala inläsningarna varierar mellan 4 och 6 månader.

Produktion och förvärv av talböcker

För år 2003 var det sammanlagda antalet förvärvade talbokstitlar hos TPB 3 196. År 2003 uppgick TPB:s totala talboksbestånd till 84 190 titlar – se tabell 1 och 2.

Överföringen av analoga talböcker till DAISY-format beräknas pågå fram till år 2010. Enligt TPB:s plan framställs analoga kassettkopior av titlar i DAISY-format till och med år 2004. Enligt uppgift från TPB fortsätter BTJ att tills vidare ge ut de mest populära titlarna i kassettform. Bibliotekstjänst producerar ca 300 titlar per år som köps av såväl länsbibliotek som lokala folk- och skolbibliotek. Bibliotekstjänst säljer också ett urval av TPB:s titlar.

Tabell 1: TPB:s förvärv av talböcker

	År 1999	År 2000	År 2001	År 2002	År 2003
Produktion för biblioteket	1 675	1 384	1 065	1 679	1 337
Produktion högskoleservice	782	921	974	1 105	1 175
Inköp av talboks- och kassettbokstitlar	807	677	568	517	629
<i>Sammanlagt antal förvärvade talbokstitlar</i>	<i>3 264</i>	<i>2 982</i>	<i>2 607</i>	<i>3 301</i>	<i>3 196</i>
Andel av årlig bokutgivning	25 %	-	24 %	30 %	32 %
Överföring av äldre analoga titlar till DAISY-format	470	813	1 664	1 648	1 908
Överföring av DAISY-titlar till analog kopia	0	0	180	864	1 738

Källa: Årsredovisning 2001, 2002 och 2003, Talboks- och punktskriftsbiblioteket.

Tabell 2: Bestånd talboksproduktioner (antal titlar)

	År 1999	År 2000	År 2001	År 2002	År 2003
Totalt bestånd	61 646	64 297	70 395	75 907	84 190
varav i DAISY-format	780	1 864	5 372	10 067	15 171

Källa: Årsredovisning 2001, 2002 och 2003, Talboks- och punktskriftsbiblioteket.

Åren 2001 och 2002 kostade talboksverksamheten vid TPB knappt 40 miljoner kronor och studielitteraturverksamheten ca 34 respektive 36 miljoner

kronor. År 2003 kostade talboksverksamheten ca 38 miljoner kronor och studielitteraturverksamheten ca 36 miljoner kronor. Av TPB:s årsredovisningar framgår att styckkostnaden per förvärvat talbokstitel (både nyförvärv och överföringar) har sjunkit. År 2001 uppgick den till 8 900 kr/titel, år 2002 till 6 790 kr/titel och år 2003 till 5 530 kr/titel. För studielitteraturen var år 2003 styckkostnaden 24 174 kr/producerad titel.

6. Den upphovsrättsliga regleringen av talböcker

Upphovsrättslagstiftningen reglerar talböcker

Talböcker framställs med stöd av 2 kap. 17 § upphovsrättslagen (URL).¹² I lagens andra kapitel regleras inskränkningar i upphovsrätten och där framgår bl.a. vad som reglerar rätten att ge ut anpassat material för specifika grupper av läshandikappade personer. I dag har TPB, Bibliotekstjänst AB, länsbiblioteken, 21 universitets- och högskolebibliotek, Synskadades riksförbund (SRF), Inläsningstjänst AB och Specialpedagogiska institutet regeringens tillstånd att producera och kopiera talböcker. Talböcker får bara lånas ut via bibliotek och kan därmed inte köpas av enskilda personer.

Om boken finns inläst som ljudbok¹³ (kassettbok/cd) som motsvarar originalet får man inte framställa eller kopiera den som talbok. Sedan upphovsrättslagen skrevs har utgivningen av kommersiella kassettböcker ökat. TPB menar att detta kan innebära problem för dem som har funktionshinder eftersom kassettböckerna inte är handikappanpassade. Som exempel kan nämnas de läromedelskassetter som förlagen gör för elever med skriv- och lässvårigheter/dyslexi som är svåra att tillägna sig för synskadade elever. Ett annat problem är att förlagen ofta tillhandahåller kassettböcker under en viss tid efter det att boken har kommit ut i handeln och att det därefter i många fall är omöjligt att få tag i kassettboken. TPB har även pekat på att en sådan begränsning av rätten att framställa talböcker som finns i upphovsrättslagen inte finns i de övriga nordiska länderna. I TPB:s utredning om den svenska talboksmodellen framfördes att bestämmelsen borde tas bort.¹⁴

Utvecklingen inom informationstekniken innebär att gränserna mellan olika medier blir allt mer flytande. Justitiedepartementet har nyligen genomfört en översyn av upphovsrättslagen och dess anpassning till den digitala utvecklingen.¹⁵ Den direkta anledningen till översynen är frågan hur Sverige skall

¹² Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, 2 kap. 17 § ”Var och en får framställa exemplar i blindskrift av utgivna litterära och musikaliska verk. De bibliotek och organisationer som regeringen beslutar i enskilda fall skall ha rätt att genom ljudupptagning med hjälp av inläsning eller överföring från en annan ljudupptagning framställa exemplar av utgivna litterära verk för utlåning till synskadade och andra funktionshindrade som inte kan ta del av verken i skriftlig form. Exemplarframställningen får dock inte avse verk, av vilka ljudupptagning kommit ut i handeln.”

¹³ Ljudböcker ges ut av förlagen på kommersiella villkor.

¹⁴ Skrivelse till Justitiedepartementet 2001-06-01 från Skolverket, SIH, TPB, och Handikappombudsmannen. Talboken i framtiden. Utredning om den svenska talboksmodellen.

¹⁵ Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. (Ds 2003:35).

genomföra EG-direktivet om upphovsrätt som kom i maj 2001.¹⁶ Direktivet har en särskild bestämmelse som möjliggör användning av upphovsrättsligt skyddade verk till förmån för personer med funktionshinder. I den utredning som Justitiedepartementet presenterat föreslås en ändring av nuvarande regler i 2 kap. 17 § upphovsrättslagen till förmån för personer med funktionshinder. Bland annat föreslås att talböcker får göras ”utan hinder av att en ljudupptagning av samma verk redan kommit ut i handeln”.

Regeringen avser att lämna en proposition om genomförandet av EG-direktivet till riksdagen under 2004.

Ersättning utgår till upphovsmannen

Den som producerar en talbok behöver inte ha upphovsmannens tillstånd, men upphovsmannen skall meddelas.¹⁷ Produktionen rapporteras till Sveriges Författarförbund och upphovsmannen får ersättning. Ersättningen fördelas av Författarförbundet enligt förbundets regler med hjälp av de rapporter om inspelade och kopierade talböcker som förbundet varje år samlar in från talboksframställarna.

Ersättningen finansieras som nämnts i det föregående via statsbudgetens anslag 28:20 Ersättningar och bidrag till konstnärer. Anslagsposten Ersättning åt författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och taltidningar uppgår för år 2003 till totalt drygt 5 miljoner kronor.

7. Hur stödjer staten studerande med läshandikapp?

Stöd till högskolestuderande med läshandikapp

Målet för TPB:s studielitteraturverksamhet är enligt regleringsbrevet att högskolestuderande med synskada och andra läshandikapp skall förses med studielitteratur. Denna verksamhetsgren ingår i politikområdet Utbildningspolitik.

För studenter med läshandikapp innebär lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan att dessa skall ha samma service i litteraturfrågor på högskolebibliotek som andra studenter. TPB har ansvar för att synskadade och rörelsehindrade högskolestuderande samt högskolestuderande med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi kan låna anpassad kurslitteratur i form av talböcker, punktskriftsböcker och e-textböcker via sitt högskolebibliotek. De flesta nyinlästa talböckerna dellerereras under pågående inläsning. Genomsnittlig tid från beställning till första dellererans är 18 dagar (slutlig leverans 34 dagar).

År 2003 fick 1 111 högskolestuderande stöd från TPB, vilket är en ökning jämfört med tidigare år. Motsvarande siffra för år 2002 var 880. Av dessa har 891 studenter läs- och skrivsvårigheter och 133 studenter har synskada. Under 2003 producerades 1 469 titlar. År 2001 försåg TPB 475 studerande med DAISY-spelare (lånlån).

¹⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället.

¹⁷ Upphovsrättsförordningen (1993:1212), 3 §.

Stöd till elever med läshandikapp

Enligt skollagen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd. När det gäller grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning har TPB inget särskilt ansvar för inläsning av skolmaterial. Detta är i första hand skolornas och kommunernas ansvar. Inom staten har Specialpedagogiska institutet ansvar för den kommunala skolans anpassade litteratur. Inläsningstjänst AB är en stor kommersiell producent av anpassade läromedel.

Utredningen Läromedel för funktionshindrade (dir. 2001:65 och 2002:131) har under 2003 avlämnat sitt betänkande.¹⁸ Utredningens uppdrag var att göra en översyn av statens engagemang för framställning och anpassning av läromedel och studiematerial för barn, elever och vuxna med funktionshinder i förskola, skola och vuxenutbildning. I direktiven konstaterades att TPB inte har något ansvar i förhållande till de målgrupper som omfattas av direktivet, men att det finns gränsdragningsfrågor mellan TPB och övriga myndigheter till följd av TPB:s ansvar för att producera och låna ut studielitteratur till högskolestuderande med synskada, rörelsehinder eller läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. TPB samarbetar också med Bibliotekstjänst (BTJ) vid BTJ:s framtagande av Handikat, en databas som innehåller bibliografiska poster som kan vara av intresse för dem som har läshandikapp.

I betänkandet föreslår utredaren att det samlade ansvaret för läromedelsförsörjningen för funktionshindrade barn, elever och vuxenstuderande tillvaratas av ett nytt läromedelsinstitut i Örebro. TPB föreslås få i uppdrag att också tillgodose fler läshandikappade elevers och studerandes behov av lättillgängligt kurs- och studiematerial genom lånesystemet, som för närvarande avser främst högskolestuderande. Utredningen bedömer att de ekonomiska fördelarna med ett utvidgat lånesystem är väsentliga. Likaså skulle enligt utredningen tillgängligheten öka. En organisationskommitté föreslås få i uppdrag att närmare precisera samarbetsformer mellan det nya institutet i Örebro och TPB.

Den sittande LSS¹⁹- och hjälpmedelsutredningen (dir. 2001:81, 2002:20 och 2003:111) skall bl.a. analysera hjälpmedelsförsörjningen inom förskolan, skolan och högskolan. Utredningstiden har förlängts, vilket innebär att utredningen skall redovisa sina uppdrag senast den 15 juni 2004.

Folkbildning

Statens institut för särskilt utvecklingsstöd (SISUS) ger medel till Synskadades riksförbund för att bl.a. producera böcker i DAISY-format till studiecirklar.

8. Tillgång till läshjälpmedel

Talboksspelare, datorer och mp3-spelare

För att lyssna på talböcker i DAISY-format krävs antingen en särskild talboksspelare eller en dator med särskild programvara. Läsprogram för DAISY-

¹⁸ Läromedel - specifikt (SOU 2003:15).

¹⁹ Med LSS avses lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

talböcker i dator kan beställas kostnadsfritt från TPB eller laddas ned från TPB:s hemsida.

TPB gör sedan våren 2002 sina DAISY-talböcker så att det även är möjligt att lyssna på talböcker i vissa mp3-spelare. Eftersom DAISY-funktioner oftast inte kan användas i mp3-spelarna, så är det enligt TPB dock inte ett fullgott alternativ till riktiga DAISY-spelare.

Det finns flera talboksspelare avsedda för DAISY-format i handeln, bl.a. Plectalk och Victor. Båda märkena har en enkel och en mer avancerad modell. En spelare kostar omkring 4 000 kr. Det finns också två s.k. walkman-modeller, Victor Vibe och Telex Scholar, som även de kostar ca 4 000 kr. Enligt uppgift på TPB:s hemsida finns för närvarande fyra återförsäljare av fristående talboksspelare i Sverige: Polar Print, Iris Hadar AB, AV-Media AB/Inläsningstjänst AB och Insyn Sverige AB.

DAISY-spelarna har stora, tydliga knappar och är enligt TPB inte svåra att hantera. TPB framhåller vikten av att spelarna är handikappanpassade.²⁰ TPB genomförde år 1998 inom ramen för sin utredning om den svenska talboksmodellen²¹ en enkätundersökning bland brukarna. Av den framkom bl.a. att 63 procent var intresserade av att börja läsa talböcker på cd-rom inom de närmaste åren. Enkätsvaren visar också att intresset för den nya tekniken är jämnt fördelat över olika åldersgrupper. Enligt TPB kommer den analoga tekniken att vara borta inom några år och talböckerna i kassettform kommer att försvinna.²²

DAISY-spelare kan lånas på biblioteket

TPB verkar för att såväl enskilda som landsting, bibliotek, skolor, organisationer och sjukhem skall införskaffa spelare. Av försäljningssiffror för DAISY-spelare kan man enligt TPB sluta sig till att det finns ca 6 500 spelare i Sverige (oktober 2003). Merparten av dessa finns till utlån från biblioteken och TPB. Enligt uppgift har TPB köpt in 2 300 DAISY-talboksspelare, av vilka närmare 1 200 deponerats hos länsbibliotek runt om i Sverige. När det gäller högskoleverksamheten köper TPB 150 spelare per år som lånas ut till studenter.²³

Tillgången till hjälpmedel varierar mellan länen

Enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) har sjukvårdshuvudmännen en skyldighet att erbjuda hjälpmedel till personer med funktionshinder. Varje landsting beslutar om vilka hjälpmedel som kan förskrivas, vilka produkter som omfattas, till vilka grupper och om delar av kostnaden måste betalas av den som lånar hjälpmedlet. När det gäller t.ex. synhjälpmedel sker förskrivning av hjälpmedel vid någon av de 30 syncentralerna.²⁴ Av FN:s standardregler framgår att alla som behöver hjälpmedel så långt det är möjligt skall ha

²⁰ Enligt uppgift från Ingar Beckman Hirschfeldt och Kjell Hansson, TPB.

²¹ Talboken i framtiden. Utredning om den svenska talboksmodellen.

²² Enligt uppgift från Ingar Beckman Hirschfeldt och Kjell Hansson, TPB.

²³ Enligt uppgift från Ingar Beckman Hirschfeldt, Anne Stigell och Jesper Klein, TPB.

²⁴ Hjälpmedelsverksamheten (finns tillgänglig på webbplatsen www.hi.se).

tillgång till dem. Detta kan innebära att de är gratis eller finns till en så låg kostnad att personer med funktionshinder har råd att köpa dem (regel 4). Det finns rapporter som visar på svårigheter för funktionshindrade att få datorbaserade hjälpmedel.²⁵

Frågan om DAISY-spelare förskrivs som hjälpmedel i de olika landstingen och regionerna har undersökts av både TPB och Hjälpmedelsinstitutet (HI). Av en undersökning som genomförts av TPB inom ramen för DAISY-kampanjen framgår att 15 landsting har tagit beslut om DAISY-spelare som tekniskt hjälpmedel. TPB har under november 2003 – februari 2004 genomfört en ny kartläggning av landstingens/regionernas förskrivning av DAISY-spelare till läshandikappade. Av den framgår att DAISY-spelare förskrevs i 18 landsting/regioner år 2003. Sex landsting/regioner har avsatt särskilda medel i budgeten för 2004 för inköp av DAISY-spelare.

Hjälpmedelsinstitutet²⁶ pekar i en sammanställning²⁷ över syncentralernas förskrivning av DAISY-spelare för 2001 och 2002 på att hjälpmedlet DAISY-spelare är relativt nytt och att regelverken därför skiftar något mellan landsting/regionerna. I Västra Götaland har spelaren t.ex. förskrivits sedan den 1 september 2001. I landstingen Kronoberg, Gävleborg, Södermanland, Värmland och Norrbotten klassades DAISY-spelare inte som hjälpmedel år 2002 och därmed förskrevs inte heller några spelare under året. Av HI:s sammanställning framgår att DAISY-spelare numera dock förskrivs även vid syncentralerna i Södermanland, Norrbotten och Kronoberg.

I tabell 3 redovisas antal DAISY-spelare som förskrivits via landstingens syncentraler åren 2001–2003. Totalt förskrevs ca 2 000 spelare år 2003.

²⁵ IT för funktionshindrade och äldre – Förslag till handlingsprogram för åren 1998–2002.

²⁶ Hjälpmedelsinstitutet är ett nationellt kunskapscentrum inom området hjälpmedel och tillgänglighet för människor med funktionsnedsättning. Institutet provar, rekommenderar och ger bidrag till utveckling av hjälpmedel. Hjälpmedelsinstitutets huvudmän är staten, Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet.

²⁷ Statistik från syncentraler 2002.

Tabell 3: Antal DAISY-spelare som förskrivits via syncentralerna åren 2001–2003

Län	År 2001	År 2002	År 2003
Blekinge	19	22	22
Dalarna	ingen uppgift	117	115
Gotland	9	4	10
Gävleborg	ingen uppgift	0	0
Halland	ingen uppgift	ingen uppgift	226
Jämtland	25	24	10
Jönköping	35	51	50
Kalmar	14	52	24
Kronoberg	ingen uppgift	0	0
Norrbottnen	ingen uppgift	0	20
Skåne ²⁸	ingen uppgift	ingen uppgift	325
Stockholm	ingen uppgift	218	386
Södermanland	ingen uppgift	0	30
Uppsala	43	76	150
Värmland	ingen uppgift	0	0
Västerbotten ²⁹	23	153	89
Västernorrland	ingen uppgift	ingen uppgift	104
Västmanland	2	ingen uppgift	25
Västra Götaland ³⁰	79	25	319
Örebro	ingen uppgift	62	0
Östergötland	ingen uppgift	94	93

Källor: Statistik från syncentraler 2002. Hjälpmedelsinstitutet (www.hi.se) avseende åren 2001 och 2002. Uppgifter för år 2003 har hämtats från TPB:s enkätundersökning från november 2003 – februari 2004.

Enligt Hjälpmedelsinstitutets sammanställning förskrevs 58 procent av DAISY-spelarna till kvinnor och 42 procent till män under 2002. Förskrivningen av DAISY-spelare fördelat på ålderskategorier kan för samma år sammanfattas enligt nedanstående tabell.

Tabell 4: Förskrivning per ålderskategorier

Ålder	Andel i procent
0 - 19 år	7
20 - 64 år	29
65 - 79 år	47
80 år -	17

Källa: Statistik från syncentraler 2002. Hjälpmedelsinstitutet (www.hi.se).

TPB:s undersökningar visar att landstingens/regionernas förskrivning oftast innebär att endast synskadade kan få DAISY-spelare, inte personer med t.ex. läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. Ett undantag är Västernorrlands län som i sitt enkätsvar anger följande:

²⁸ Ingen uppgift för syncentralen Kristianstad år 2003.

²⁹ Ingen uppgift för syncentralen Lycksele år 2001.

³⁰ Ingen uppgift för syncentralerna Göteborg, Uddevalla, Borås och Skövde år 2002.

Att ha ett funktionshinder som innebär att man inte kan tillgodogöra sig skrivna text innebär framför allt ett stort informationshandikapp. Tillgång till text i annat format är viktigt för personer med synskada men också för grupper med andra läshandikapp t.ex. dyslexi eller rörelsehindrade som har svårt att hålla i en bok. Digitala talboksspelare kan därför förskrivas till personer inom dessa grupper som uppfyller vissa kriterier.

I TPB:s undersökning uppger sju landsting/regioner att alla som har ansetts ha behov av DAISY-spelare också har fått en sådan förskrivning. Trettio landsting/regioner menar att behoven inte har kunnat täckas. Inför år 2004 bedömer sex landsting att behoven kan täckas, medan åtta landsting/regioner bedömer att behoven inte kan täckas. Resterande landsting är osäkra eller har inte svarat på frågan.

En sammanställning av de kartläggningar som TPB och HI har genomfört finns återgiven i bilaga 1.

Avgifter för hjälpmedel

Vad gäller avgifter för hjälpmedlen så är bilden mycket skiftande mellan landstingen. Bland annat Handikappombudsmannen (HO) har konstaterat att landstingen tar ut olika avgifter för samma typ av hjälpmedel.³¹ Detta är en fråga som den pågående LSS- och hjälpmedelsutredningen (dir. 2001:81, 2002:20 och 2003:111) behandlar. Utredningen skall bl.a. analysera avgiftssystemet för hjälpmedel och därtill hörande regler i hälso- och sjukvårdslagen.

Socialstyrelsen har i en rapport³² uppmärksammat att människor med funktionshinder har en svår försörjningssituation och att det inte är ovanligt att personer avstår från hjälpmedel på grund av kostnaderna. Enligt Socialstyrelsen bör grundregeln vara att ett hjälpmedel som är en kompensation för ett funktionshinder skall vara kostnadsfritt. Socialstyrelsen skriver att oklarheter i tillämpningen av reglerna i hälso- och sjukvårdslagen vad gäller möjligheterna att avgiftsbelägga hjälpmedel har aktualiserats av flera handikapporganisationer. I rapporten framförs att organiseringen av verksamheten gör det svårt att få en överblick över de avgifter som drabbar den enskilde.

³¹ Stora prisskillnader för hjälpmedel, 2001.

³² Handikappomsorg – Lägesrapport 2002.

9. Vad innebär den tekniska utvecklingen för tillgängligheten?

DAISY är ett nytt digitalt format

Enligt FN:s standardregler bör staterna stödja utvecklingen av hjälpmedel. Ett av målen för TPB:s verksamhet är att aktivt bidra till att utveckling sker av nya medier för personer med läshandikapp. Av en rapport från dåvarande Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet framgår att det vid TPB i hög grad bedrivs utvecklingsarbete för att tillgängliggöra tryckta arbeten som är anpassade för personer med läshandikapp. En forsknings- och utvecklingsgrupp har möte en gång i månaden med alla som är involverade i olika projekt.³³

DAISY-standarden

DAISY är ursprungligen en svensk uppfinning men används även i många andra länder. Det finns drygt 70 organisationer från ett 40-tal länder representerade i det internationella DAISY-konsortiet där svenska TPB:s bibliotekschef har varit ordförande fram till och med år 2003. Konsortiet skall driva den fortsatta utvecklingen av DAISY och har som uppgift att etablera DAISY-konceptet som standard för talböcker för läshandikappade och för kommersiella ljudböcker. DAISY-standarden är baserad på standarder för Internet. Konsortiet skall leda användningen av DAISY-konceptet i syfte att maximera nyttan för personer med läshandikapp. Konsortiet samarbetar med flera olika företag för att skapa ett komplett digitalt talbokssystem och utveckla det på olika sätt.³⁴

Intresset för DAISY har ökat i flera länder. I samverkan med Library of Congress och National Library Service for the Blind and Physically Handicapped har nästa generation av DAISY skapats och blivit en nordamerikansk standard³⁵. Som andra exempel kan nämnas att den engelska motsvarigheten till TPB enligt uppgift har gått över till talböcker i DAISY-format och köpt in 30 000 spelare. I Nederländerna skall övergången till DAISY vara färdig den 1 januari 2004 och en överenskommelse har enligt TPB nåtts med försäkringskassorna om att förse samtliga talboksanvändare där med en spelare.

Fortsatt teknisk utveckling

Den framtida utvecklingen av den digitala talboken till en s.k. hybridbok (ljudinspelning länkad till elektronisk text) hindras av att rätten till exemplarframställning av elektronisk text för utlåning till läshandikappade ännu inte är lagstadgad i Sverige.³⁶ Elektronisk text omfattas inte av undantaget i 17 § upphovsrättslagen. Enligt TPB bör dock denna typ av kombinerade talböcker/e-text kunna börja produceras 2004 om förslaget i Justitiedepartementets utredning (Ds 2003:35) går igenom.

Elektroniskt lagrad text används redan i s.k. e-textböcker som framställs för funktionshindrade elever samt högskolestuderande och yrkesverksamma en-

³³ Sektorsforskningen inom kulturområdet. Slutrapport.

³⁴ TPB:s konferens Från ljudböcker till multimedia samt webbplatsen www.daisy.org.

³⁵ ANSI/NISO Z39.86-2002.

³⁶ Talboken i framtiden. Utredning om den svenska talboksmodellen.

ligt ett avtal mellan TPB, SIH, Föreningen Svenska läromedelsproducenter, Läromedelsförfattarnas Förening, Svenska Bokförläggareföreningen och Sveriges Författarförbund. Avtalet är kopplat till licensskydd och datorprogrammet Textview. Hittills har ca 2 000 e-textböcker framställts i högst 10 exemplar per titel. Oavsett innehållet i undantaget i upphovsrätten i kommande upphovsrättslag planerar TPB för att från och med 2005 låta en större del av produktionen av anpassade medier än tidigare baseras på elektronisk text i s.k. XML-format.

Syntetiskt tal

Att basera TPB:s produktion på användandet av e-text skulle enligt uppgift från TPB ge TPB möjligheten att använda talsyntes vid tillverkning av talböcker. Detta förväntas kunna leda till förbättrad service, bl.a. genom snabbare leveranser och utökad produktionskapacitet.³⁷

Bland annat IT-kommissionen³⁸ och Kommittén för svenska språket³⁹ har pekat på att den fortsatta IT-utvecklingen skapar möjligheter till hjälp och stöd för läshandikappade. Genom den nya tekniken kan språkhäntering i tal och skrift underlättas. Den digitala tekniken ger nya möjligheter att överföra tidningar och böcker till talsyntes och punktskrift. Talsyntes innebär att en text läses upp med konstgjort tal. Det språkteknologiska utvecklingsarbetet sker till stor del inom näringslivet. Inom forskningsvärlden kan t.ex. Centrum för talteknologi och Centrum för användardesign vid KTH nämnas. Verket för innovationssystem (Vinnova) finansierar forskning inom området. Det finns enligt uppgift från TPB minst tre privata aktörer på marknaden som utvecklar talsyntes för svenska. Kommittén för svenska språket har lämnat förslag om förstärkning av statens insatser för språkteknologin. Detta förslag bereds för närvarande inom Kulturdepartementet. Regeringen har aviserat att man avser att återkomma till riksdagen under 2004 med förslag grundat på utredningen om svenska språket.

Den pågående LSS- och hjälpmedelsutredningen (dir. 2001:81, 2002:20 och 2003:111) skall bl.a. analysera de förändrade förutsättningarna genom utvecklingen inom informations- och kommunikationsteknologi och digital teknik. Utredningen väntas avsluta sitt arbete den 15 juni 2004.

Enligt TPB har utvecklingen av talsyntes kommit långt när det gäller talets kvalitet. TPB bedriver ett projekt fram till februari 2004 som undersöker kvaliteten hos svensk talsyntes och utreder möjligheterna att använda talsyntes i tillverkningen av talböcker. Förmodligen kan tillverkning av talböcker baserad på talsyntes för t.ex. kurslitteratur och andra faktaböcker inledas under 2004. När det gäller romaner och poesi är dock DAISY-talböcker med syntetiskt tal ännu inget godtagbart alternativ.⁴⁰

³⁷ Enligt uppgift från Ingar Beckman Hirschfeldt, Anne Stigell och Jesper Klein, TPB.

³⁸ IT-satsningar på området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

³⁹ SOU 2002:27. Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket.

⁴⁰ Enligt uppgift från Ingar Beckman Hirschfeldt och Kjell Hansson, TPB.

Utredningen om läromedel för funktionshindrade

Läromedelsutredningen pekar i sitt betänkande⁴¹ på att teknikutvecklingen kommer att medge att t.ex. hörselskadade kan få teckentolkning i samma system som läshandikappade nu får talsyntes i DAISY-formatet. Därigenom skulle de informations- och distributionskanaler som redan finns hos TPB kunna utnyttjas effektivare liksom den kompetens och kapacitet som TPB besitter när det gäller att snabbt anpassa och mångfaldiga studiematerial.

10. Andra insatser för personer med läshandikapp

Från statens sida vidtas även andra åtgärder för att förbättra tillgången till litteratur och tryckta medier för personer med olika funktionshinder.

Statens kulturråd

Statens kulturråd är en av de nio myndigheter som har ett förtydligt ansvar för handikappolitiken. Kulturrådet skall vara samlande, stödjande och pådrivande i arbetet med handikappfrågorna på kulturområdet. I detta ingår bl.a. att se till att länsbiblioteken formulerar mål och utarbetar handlingsplaner för det handikappolitiska området.

Centrum för lättläst (LL-stiftelsen)

Inom det kulturpolitiska området bör statens stöd till Centrum för lättläst (LL-stiftelsen) nämnas. LL-stiftelsen vänder sig till flera olika målgrupper som delvis sammanfaller med TPB:s målgrupp. Stiftelsen ger bl.a. ut tidningen 8 SIDOR, vilken har som uppgift att göra nyhetsinformation tillgänglig för människor som har svårt att läsa eller som är otränade i svenska språket. LL-stiftelsen ger även ut lättlästa böcker. Anslaget till LL-stiftelsen uppgår till knappt 15 miljoner kronor årligen.

Taltidningsnämnden

Inom det mediepolitiska området har Taltidningsnämnden till uppgift att förbättra tillgången till innehållet i dagstidningar för personer med synskada, afasi, läs- och skrivsvårigheter/dyslexi samt sådana funktionshinder som innebär att man inte kan hålla i eller bläddra i en tidning. Taltidningsnämnden fullgör sin uppgift genom att lämna ersättning till de dagstidningar som åtar sig att ge ut en talad version av den tryckta dagstidningen. För närvarande ger ett 90-tal dagstidningar ut taltidningar som går ut till sammanlagt 9 500 prenumeranter. Den som prenumererar på en taltidning får gratis låna den utrustning som behövs för att ta emot och läsa tidningen. Det finns tre olika typer av taltidningar, varav två med inläst tal och en med syntetiskt tal:

- radiotidningar (67 tidningar)
- kassettidningar (13 tidningar)
- radiosända talsyntestidningar för synskadade (RATS, 11 tidningar).

Tidningarna sänds till prenumeranterna via radions P1-nät, över telenätet eller per post. Statens ersättning till tidningsföretagen, anskaffning av taltidningsmottagare samt service och underhåll av mottagarna uppgår till drygt

⁴¹ Läromedel - specifikt (SOU 2003:15).

127 miljoner kronor årligen (utg.omr.1, anslag 27:3 Stöd till radio- och kassettidningar).

Taltidningsnämnden har på regeringens uppdrag utrett den tekniska utvecklingen inom taltidningsområdet.⁴² I en konsultrapport från Teracom AB förordas att Taltidningsnämnden fattar ett inriktningsbeslut att välja DAISY som format för taltidningar. Enligt utredningen är det tekniskt sett inget problem att använda DAISY i inläsningen av taltidningar. Om DAISY-kodningen skulle ske på de enskilda tidningsredaktionerna måste varje tidning utrustas med programvara. Ett alternativ är att centralisera funktionen för DAISY-kodning. TPB har i sitt remissvar⁴³ till Kulturdepartementet pekat på vikten av att statliga satsningar på områden som rör läshandikappades tillgång till digital information, talböcker, taltidningar, radioprogram, myndighetsinformation m.m., för att bli ekonomiskt försvarbara, måste ske i samverkan både när det gäller produktionsteknik och uppspelningsteknik hos användarna. TPB menar att DAISY är ett lämpligt format för framtida taltidningar.

Från Taltidningsnämnden har man framfört att tekniken med radiosändningar kommer att hålla i ytterligare 10–15 år. Det kan vara svårt att byta teknik eftersom det kan utestänga äldre teknikovana personer.⁴⁴ När det gäller radiotaltidningar pågår för närvarande ett arbete med inriktning på att under två år byta ut gamla mottagare mot nya digitala mottagare till en kostnad på sammanlagt 25 miljoner kronor. Detta innebär att man tills vidare behåller en analog sändningsteknik medan mottagningstekniken blir digital.⁴⁵ Enligt budgetpropositionen för 2004 följer regeringen kontinuerligt frågan om hur taltidningar kan distribueras och tas emot i framtiden.

Sveriges Television AB

Enligt sitt sändningstillstånd för åren 2002–2005 skall Sveriges Television AB (SVT) beakta funktionshindrades behov. Från synskadade har det sedan länge funnits önskemål om ökad tillgänglighet till televisionen genom uppläst textremsa. Enligt sändningstillståndet skall det vara ett mål att SVT kan erbjuda uppläst textremsa under tillståndspanoroden. SVT har meddelat att det redan under år 2004 kommer att bli möjligt att få textremsan uppläst med syntetiskt tal med hjälp av en digital-TV-box. Textremsan kommer att vara hörbar, oavsett om distributionen av SVT:s digitala sändningar är markbunden, går över satellit eller via kabel. Det bör observeras att boxarna är anpassade till endast en distributionsmetod, dvs. antingen till markbunden sändning, kabelsändning eller satellitsändning.

Enligt TPB följer DAISY-konsortiet den fortsatta utvecklingen inom TV-området.⁴⁶

⁴² Teknikutvecklingen inom taltidningsområdet på 3–5 års sikt. Taltidningsnämnden, 2002.

⁴³ Yttrande över Teracom:s rapporter avseende teknikutvecklingen inom taltidningsområdet Ku2001/2953/Me.

⁴⁴ Kurt Hedman, kanslichef på Taltidningsnämnden, TPB:s konferens den 26 februari 2003.

⁴⁵ Enligt uppgift från Kurt Hedman, Taltidningsnämnden.

⁴⁶ Enligt uppgift från Ingar Beckman Hirschfeldt, Anne Stigell och Jesper Klein, TPB.

11. Frågor som har aktualiserats

Under arbetet med att ta fram denna promemoria har ett antal olika frågeställningar aktualiserats. För att avsluta denna promemoria lyfts i det följande helt kort fram några frågeställningar som kan vara intressanta att diskutera vidare. Dessa rör tillgänglighet, samordning och framtida utveckling.

Tillgänglighet

För att kunna tillgodogöra sig och utnyttja fördelarna med tekniksiftet måste den enskilde läshandikappade ha tillgång till antingen en dator eller en DAISY-spelare. I kartläggningen har framkommit att sådana apparater är förhållandevis dyra, men att det finns möjlighet att låna spelare. TPB:s ansvar är i första hand talböckerna, medan det är landstingens och bibliotekens uppgift att se till att låntagarna har den tekniska utrustningen, till skillnad från vad som gäller inom taltidningsområdet. Möjligheten att få en DAISY-spelare förskrivna som hjälpmedel varierar mellan landstingen. Det finns ingen klar bild av hur många som faktiskt får tillgång till DAISY-spelare. För en relativt stor del av målgruppen för talböcker torde det vara svårt att få läshjälpmedel förskrivna, detta gäller t.ex. för personer med läs- och skrivsvårigheter och långtidssjuka.

Frågan om tillgången till DAISY-spelare har behandlats i riksdagen, senast hösten 2002. I motion 2002/03:Kr338 (m) föreslogs att en del av anslaget till TPB skall användas för att göra digitala DAISY-spelare mer tillgängliga (yrkande 8). Av motionen framgick att landets syncentraler ännu inte godkänt DAISY-spelare som hjälpmedel. I bet. 2002/03:KrU1 konstaterade utskottet att mycket tyder på att DAISY-tekniken har stora fördelar för enskilda låntagare. Det bör i fortsättningen ankomma på enskilda talbokslåntagare samt på biblioteken regionalt och lokalt att bedöma vilket behov som finns av att köpa in och äga talboksspelare samt att avväga behovet av nya apparater mot befintliga resurser. Utskottet pekade vidare på att en majoritet av landstingen nu har DAISY-talboksspelare på sina hjälpmedelslistor. I den mån resurserna så medger kan därmed denna typ av hjälpmedel enligt utskottet förskrivas till enskilda funktionshindrade på många ställen i landet. Med hänvisning till det anförda avstyrktes således motionen. Det kan noteras att frågan för närvarande även behandlas av LSS- och hjälpmedelsutredningen.

En aspekt på tillgänglighet till talböcker som inte har kunnat belysas mer utförligt inom ramen för denna promemoria är om det finns skillnader mellan länen.

I detta sammanhang har bl.a. följande frågor aktualiserats:

- Hur behandlas personer med läshandikapp i de olika landstingen när det gäller möjligheten att få avspelningsapparater som hjälpmedel?
- Hur mycket får den enskilde betala och innebär detta ett hinder?
- Hur ser landstingen på digitala talböcker?
- Vilka grupper faller utanför det nuvarande systemet när det gäller tillgång till DAISY-spelare? Hur stora är de grupper som i dag inte får tillgång till DAISY-spelare, genom landstingens förskrivning som hjälpmedel eller som lån från biblioteken?

DAISY-formatet öppnar nya möjligheter för de läshandikappade att tillägna sig böcker. Samtidigt innebär teknikskiftet att de läshandikappade måste lära sig att hantera nya maskiner, antingen DAISY-spelare eller datorer med särskilt program. En stor andel av talboksanvändarna är äldre, många är blinda eller gravt synskadade. Av kartläggningen har hittills inte framkommit något som pekar på att användningen av DAISY-spelare skulle vara svårare än användningen av kassettbandspelare. Från TPB hävdas snarare motsatsen. Byte av teknik innebär dock alltid svårigheter i början, inte minst för de äldre och särskilt då för den stora gruppen synskadade/blinda. Det är viktigt att spelare och datorer är handikappanpassade.

Bland de frågor som rör hur den tekniska utvecklingen påverkar tillgängligheten kan följande nämnas:

- Hur påverkar DAISY-tekniken användningen av talböcker?
- Hur ser de funktionshindrades egna organisationer på frågan om hur DAISY förändrar tillgängligheten till talböcker och särskilt då vilka svårigheter det innebär för de äldre?
- Vilka erfarenheter finns att tillgå ute på biblioteken och hos den personal som arbetar med detta?

Samordning

För den enskilde behövs i dag olika apparater för att läsa talböcker respektive taltidningar. TPB har flera gånger pekat på behovet av ett gemensamt digitalt format för talböcker och taltidningar. TPB har också pekat på möjligheterna till bättre samordning med läromedelsavdelningen vid Specialpedagogiska institutet som framställer talböcker för skolan, vilket även Läromedelsutredningen nyligen har gjort. Både LL-stiftelsen och TPB vänder sig till exempelvis personer med utvecklingsstörning.

En aspekt som inte har kunnat belysas inom ramen för denna promemoria är om en samordning av resurserna inom läshandikappområdet skulle kunna innebära förbättringar för de läshandikappade. Under arbetets gång har bl.a. följande frågor aktualiserats:

- Vilka möjligheter finns till ökad samordning mellan TPB, Taltidningsnämnden, Specialpedagogiska institutet och LL-stiftelsen för att förbättra för användarna?
- Hur ser olika aktörer inom området som handikapporganisationerna m.fl. på behovet av ökad samordning?

En annan fråga som inte har ingått i denna promemoria är att utifrån ett brukarperspektiv göra en jämförelse med taltidningsområdet. Under arbetets gång har bl.a. följande frågor aktualiserats:

- Skulle en samordning mellan TPB och Taltidningsnämnden förbättra för den enskilde?
- Är det ur ett statligt perspektiv effektivt med två parallella system för tal-

böcker och taltidningar om fokus också läggs på de kostnader detta genererar för staten?

- Kommer uppläst textremsa i SVT att ställa krav på ytterligare apparater?

Framtida utveckling

Den tekniska utvecklingen öppnar nya möjligheter för personer med läshandikapp att tillgodogöra sig information. Ett exempel: Om det var obligatoriskt för förlagen att leverera böcker i XML-format till TPB skulle texterna enkelt kunna göras om till talböcker, punktskrift, stor stil etc. Detta är ett område där flera olika aktörer är inblandade, både inom myndigheter, forskning och näringsliv. Det finns behov av ökad kunskap inför kommande beslut i frågan, både vad avser tekniska aspekter och t.ex. vilka hinder som finns i lagstiftning och myndighetsstruktur m.m.

Några frågor som har aktualiserats kring detta är:

- Vad innebär den fortsatta tekniska utvecklingen för brukarna?
- Vilka möjligheter har TPB att följa med i IT-utvecklingen?
- Hur påverkas tillgängligheten?
- Hur kan talboksområdet integreras i det allmänna utvecklingsarbetet kring IT-frågor inom det statliga området?

Referenser

Avtal mellan staten och Sveriges Författarförbund. 1977-02-21.

Bet. 1996/97:KrU1 Kulturpolitik, m.m.

Bet. 2001/02:KrU1 Utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid (prop. 2001/02:1).

DAISY-talböcker. Talboks- och punktskriftsbiblioteket 2001.

Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/29/EG av den 22 maj 2001 om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället.

FN:s standardregler.

Frågor & Svar om DAISY – Digitala talböcker. Talboks- och punktskriftsbiblioteket 2002.

Handikappomsorg – Lägesrapport 2002. Socialstyrelsen 2003.

Information om talboksersättning. Sveriges Författarförbund 2002.

IT-baserade hjälpmedel – En genomgång av landstingens/regionernas regelverk. Hjälpmedelsinstitutet 2003-09-26.

IT för funktionshindrade och äldre – Förslag till handlingsprogram för åren 1998–2002. Handikappinstitutet 1997.

IT-satsningar på området läs- och skrivsvårigheter/dyslexi. IT-kommissionen 2001.

Kurslitteratur för läshandikappade högskolestuderande. Talboks- och punktskriftsbiblioteket 2000.

Läromedel – specifikt. SOU 2003:15.

Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket. SOU 2002:27.

Prop. 1996/97:3 Kulturpolitik.

Regeringsbeslut 2002-12-19. Regleringsbrev för budgetåret 2003 avseende Konstnärdsnämnden.

Regeringsbeslut 2002-12-19. Regleringsbrev för budgetåret 2003 avseende Talboks- och punktskriftsbiblioteket.

Sektorsforskningen inom kulturområdet. Slutrapport. Utredning av HSFR – ett regeringsuppdrag (Ku 97/711/KA).

Skrivelse till Justitiedepartementet 2001-06-01 från Skolverket, SIH, TPB, och Handikappombudsmannen.

Statistik från syncentraler 2002. Hjälpmedelsinstitutet.

Stora prisskillnader för hjälpmedel, 2001. Handikappombudsmannen.

Talboken i framtiden. Utredning om den svenska talboksmodellen. Talboks- och punktskriftsbiblioteket 1998.

Talböcker för dig som har svårt att läsa. Talboks- och punktskriftsbiblioteket 2002.

Teknikutvecklingen inom taltidningsområdet på 3-5 års sikt. Taltidningsnämnden 2002.

Textview. A browser for electronic text. Talboks- och punktskriftsbiblioteket.

Upphovsrätten i informationssamhället – genomförande av direktiv 2001/29/EG, m.m. Ds 2003:35.

Webbplatsen <http://se.daisy.org>

Webbplatsen <http://www.daisy.org/>

Webbplatsen <http://www.hi.se/>

Webbplatsen <http://www.ho.se/>

Webbplatsen <http://www.tpb.se/>

Yttrande över Teracoms rapporter avseende teknikutvecklingen inom taltidningsområdet Ku2001/2953/Me. Talboks- och punktskriftsbiblioteket.

Årsredovisning 2001. Talboks- och punktskriftsbiblioteket 2002.

Årsredovisning 2002. Talboks- och punktskriftsbiblioteket 2003.

Årsredovisning 2003. Talboks- och punktskriftsbiblioteket 2004.

Muntliga källor

Bibliotekschef Ingar Beckman Hirschfeldt, Talboks- och punktskriftsbiblioteket. 2003-01-30 och 2003-10-28.

Avdelningschef Kjell Hansson, Talboks- och punktskriftsbiblioteket. 2003-01-30.

Kanslichef Kurt Hedman, Taltidningsnämnden, vid TPB:s konferens 2003-02-26 samt 2004-02-20.

Handläggare Mattias Henriksson, Post och telestyrelsen. 2004-01-09.

Handläggare Jesper Klein, Talboks- och punktskriftbiblioteket. 2003-10-28.

Författare Torbjörn Lundgren, Förbundet funktionshindrade med läs- och skrivsvårigheter. 2003-10-28.

Sekreterare Margita Lundman, LSS- och hjälpmedelsutredningen (S 2001:06). 2003-10-28.

Handläggare Anne Stigell, Talboks- och punktskriftbiblioteket. 2003-10-28.

Elisabet Svensson, Handikappombudsmannen. 2003-10-28.

TPB:s konferens Från ljudböcker till multimedia 2003-02-26.

Bilaga I Förskrivna DAISY-spelare åren 2001–2003

Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) har genomfört flera kartläggningar av landstingens/regionernas förskrivning av DAISY-spelare som hjälpmedel, dels inom ramen för DAISY-kampanjen, dels i form av en enkätundersökning november 2003 – februari 2004⁴⁷. Undersökningarna bygger på uppgifter som har rapporterats in från länen. I denna bilaga redovisas en sammanställning av dessa undersökningar samt den undersökning som Hjälpmedelsinstitutet (HI) genomfört angående landstingens förskrivning av DAISY-spelare åren 2001 och 2002.

I tabellen nedan redovisas följande uppgifter för de olika länen:

- Antal förskrivna DAISY-spelare åren 2001–2003.
- Landstingens/regionernas bedömning av om behovet av DAISY-spelare har täckts år 2003 och kommer att täckas år 2004. I de fall som behoven inte har kunnat täckas under 2003 anges i vissa fall antal personer som har sökt men inte fått spelare.
- Övriga uppgifter från landstingen/regionerna.

Sammanställningen bygger på följande källor:

- Uppgifter om antalet förskrivna DAISY-spelare för åren 2001 och 2002 är hämtade från Hjälpmedelsinstitutets rapport Statistik från syncentraler 2002. Uppgifterna för år 2003 är hämtade från TPB:s enkätundersökning november 2003 – februari 2004.
- Uppgifter om personer som har ansetts ha behov av DAISY-spelare också har fått en sådan förskrivning samt bedömningen om landstingen kan möta behovet av förskrivning av DAISY-spelare år 2004 har hämtats från TPB:s enkätundersökning november 2003 – februari 2004.
- Övriga uppgifter har hämtats från TPB:s enkätundersökning samt från TPB:s kartläggning inom ramen för DAISY-kampanjen (www.tpb.se).

⁴⁷ TPB:s kartläggning har genomförts i två steg. I det första steget skickades en förfrågan till de olika landstingen/regionerna om vem som ansvarar för förskrivning av hjälpmedel till funktionshindrade och/eller som har bästa överblicken över området. I det andra steget skickades en enkät till dessa.

Län	År 2001	År 2002	År 2003	Behov täckt 2003	Bedömning av om behov täcks 2004
Blekinge	19	22	22	Ja	Ja
	DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. För 2004 har 100 000 kr avsatts i budget för inköp av spelare. Spelare förskrivs till brukare med synskada.				
Dalarna	i.u. ⁴⁸	117	115	Ja	Ja
	DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. Inga medel har särskilt avsatts för inköp av spelare år 2004. Enbart personer med synnedsättning får spela, men dyslexigruppen är under diskussion.				
Gotland	9	4	10	Nej	Oklart
	Inget beslut om att DAISY-spelare är hjälpmedel eftersom hälso- och sjukvårdsförvaltningen önskar ett bättre underlag. 17 personer har sökt men inte fått spelare år 2003.				
Gävleborg	i.u.	0	0	i.u.	i.u.
	Inget beslut om att DAISY-spelare är hjälpmedel.				
Halland	i.u.	i.u.	226	Nej	Nej
	År 2003 tillfördes hjälpmedelsbudgeten 1 miljon kronor för förskrivning av DAISY-spelare till synskadade. Spelare förskrivs endast om särskilda skäl föreligger. Inga medel har särskilt budgeterats för inköp av spelare år 2004. 42 personer har sökt men inte fått spelare år 2003.				
Jämtland	25	24	10	Nej	Nej
	DAISY-spelare förskrivs enbart som skolhjälpmedel. Inga medel har särskilt avsatts för inköp av spelare år 2004. 51 personer har sökt men inte fått spelare år 2003.				
Jönköping	35	51	50	Nej	Nej
	DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. För 2004 har 300 000 kronor avsatts för inköp av spelare. Barn, ungdomar och studerande har förtur. 56 personer har sökt men inte fått spelare år 2003.				

⁴⁸ i.u. = ingen uppgift.

Län	År 2001	År 2002	År 2003	Behov täckt 2003	Bedömning av om behov täcks 2004
Kalmar	14	52	24	Nej	Nej
	DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. För 2004 har 50 000 kronor avsatts för inköp av spelare. Studerande prioriteras. Endast en brukare som inte är synskadad har ansökt om och erhållit en spelare under 2003. 60 personer har sökt men inte fått spelare år 2003.				
Kronoberg	i.u.	0	0	Nej	Ja
	DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. De första 50 spelarna köptes in i slutet av 2003 och förskrivning har nu påbörjats. För 2004 har 300 000 kronor avsatts för inköp av spelare. Hittills har endast förfrågningar kommit från synskadade, varför landstinget ännu inte tagit ställning till övriga grupper ännu. Individuell behovsprövning. 50 personer har sökt men inte fått spelare år 2003.				
Norrbotten	i.u.	0	20	Nej	Ja
	För 2004 har inga medel särskilt avsatts för inköp av spelare. 70 personer har sökt men inte fått spelare år 2003. 50 spelare kommer att inköpas. DAISY-spelare kan förskrivas till synskadad person med nedsatt läsuthållighet.				
Skåne	i.u.	i.u.	325	Ja	Oklart
	DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. Inga medel har särskilt avsatts för inköp av spelare år 2004. Uppgift saknas från syncentralen i Kristianstad.				
Stockholm	i.u.	218	386	Nej	Oklart
	Inga medel har särskilt avsatts för inköp av spelare år 2004. Förskrivning ska ske restriktivt och med tanke på den snabba tekniska utvecklingen. Studerande är prioriterade. 130-140 personer har sökt men inte fått spelare år 2003.				
Södermanland	i.u.	0	30	Nej	Nej
	Inga medel har särskilt avsatts för inköp av DAISY-spelare år 2004, men de ingår i Hjälpmedelscentralens totala budget. Det förväntas att spelare inom kort kommer in i det normala sortimentet och då blir förskrivbara. Hittills har fördelningen skett inom ramen för ett särskilt projekt. Under projekttiden har endast synskadade kommit i fråga.				

Län	År 2001	År 2002	År 2003	Behov täckt 2003	Bedömning av om behov täcks 2004
Uppsala	43	76	150	Nej	Oklart
	DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. Det finns inga särskilda medel avsatta för inköp, men det ingår i hjälpmedelsbudgeten. För närvarande får endast synskadade DAISY-spelare, förutom inom ramen för ett projekt med sex personer med andra funktionshinder. 35 personer har sökt men inte fått spelare år 2003.				
Värmland	i.u.	0	0	Nej	Nej
	Av ekonomiska orsaker har landstinget ingen möjlighet att förskriva DAISY-spelare. Det utreds om synskadade kan komma i fråga för att få spelare som hjälpmedel. Inga andra grupper är aktuella för förskrivning. Det finns ännu inga särskilda medel avsatta för inköp av spelare.				
Västerbotten	23	153	89	Ja	Oklart
	DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. Budgeten för år 2004 är ännu inte klar (år 2003 anslags 500 000 kronor för förskrivning till synskadade). Uppgiften om antal förskrivna spelare för år 2001 avser två av länets tre syncentraler. När det gäller synskadade så har alla som ansetts ha behov också fått en spelare förskriven. Det finns dock personer med andra funktionshinder som inte har fått låna DAISY-spelare.				
Västernorrland	i.u.	i.u.	104	Ja	Ja
	DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. Inga medel har särskilt avsatts för inköp av spelare år 2004. Spelare kan förskrivas till synskadade, personer med dyslexi och rörelsehindrade som har svårt att hålla i en bok.				
Västmanland	2	i.u.	25	Ja	Oklart
	DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. Inga medel har särskilt avsatts för inköp av spelare år 2004. Spelare förskrivas endast till synskadade. För att få DAISY-spelare skall läsbehovet vara stort.				
Västra Götaland	79	25	319	Nej	Nej
	Barn och studerande prioriteras. Inga medel har särskilt avsatts för inköp av spelare år 2004. DAISY-spelare skall bedömas som andra hjälpmedel och inte särbehandlas. 50 personer har sökt men inte fått spelare år 2003. Vad gäller uppgifterna om antalet förskrivna DAISY-spelare saknas för år 2002 uppgifter för syncentralerna Göteborg, Uddevalla, Borås och Skövde.				

<i>Län</i>	<i>År 2001</i>	<i>År 2002</i>	<i>År 2003</i>	<i>Behov täckt 2003</i>	<i>Bedömning av om behov täcks 2004</i>
<i>Örebro</i>	i. u.	62	0	Nej	Nej
DAISY-spelare är tekniskt hjälpmedel. För år 2004 har 300 000 kronor avsatts för inköp av spelare. Av ekonomiska skäl har spelare inte förskrivits under år 2003. Kriterier för förskrivning har tagits fram. För närvarande kommer endast personer med synskada i fråga för spelare.					
<i>Östergötland</i>	-	94	93	Ja	Ja
Medel har särskilt avsatts för inköp av spelare år 2004. För att erhålla spelare via syncentralen måste en dokumenterad synskada föreligga.					

Bilaga 2 Ordlista⁴⁹

Analog talbok: En talbok som lästs in på rullband och lånas ut på kasset.

Anpassade medier: Bokens innehåll finns tillgängligt på ett sätt som kan användas av personer med läshandikapp, exempelvis som talbok, punktskriftsbok eller e-textbok.

Bredbandsöverföring: Biblioteken kan hämta hem en del av TPB:s talböcker via Internet med hjälp av bredband.

DAISY: Digitalt Audiobaserat InformationsSYstem. På engelska: Digital Accessible Information SYstem. Ett datasystem som används för att producera och läsa digitala talböcker.

DAISY-konsortiet: En internationell sammanslutning av bibliotek och organisationer som arbetar för en gemensam talboks- och ljudboksstandard. Det finns även ett svenskt DAISY-konsortium.

DAISY-spelare: Särskilda cd-romspelare man kan läsa DAISY-böcker i. Även en dator med cd-rom och ett särskilt läsprogram kan användas för att läsa DAISY-böcker.

Digital talbok: En bok som lästs in i dator och lånas ut på cd-romskiva (i dagsläget). TPB använder DAISY-formatet digitala talböcker.

Diskettböcker: Ett annat namn på e-textböcker, elektroniska textböcker. Läses med läsprogram (ofta Textview) och talsyntes eller punktskriftsskärm (punktskriftsdisplay).

Emballage: Lådan som talbokens kassetter eller cd-romskivor ligger i. En talbokstitel kan bestå av flera emballage.

E-textböcker: Elektroniska textböcker, läses med läsprogram (ofta Textview) och talsyntes eller punktskriftsskärm (punktskriftsdisplay).

Facklitteratur för seende: Löpande text och bildtexter läses in, men den tryckta boken behövs jämsides för att man skall se bilderna medan man lyssnar på inläsningen.

Format: Digitala talböcker hos TPB är gjorda i DAISY-formatet.

Fotpedal: DAISY-talboksspelarna kan manövreras via en fotpedal.

Fras: Man kan hoppa mellan fraser i en DAISY-talbok. En fras är ofta lika lång som en mening.

⁴⁹ Innehållet i ordlistan är hämtat från: <http://se.daisy.org>.

Handikat: En databas som har uppgifter om alla TPB:s böcker på olika medier.

Inläsningsförslag: En låntagaren kan lämna förslag om att en bok skall bli inläst. Förslaget lämnas till det lokala biblioteket som ger det till TPB.

Kassettbok: En bok, som är inläst på kassett, ofta kommersiell. Följer upphovsrättsliga regler och kan lånas eller köpas av alla. Kan även kallas ljudbok.

Kompression: Genom att komprimera, "pressa ihop", ljudet efter inläsningen får man in upp till 45 timmar talbok på en cd-romskiva.

Kurslitteratur för högskolestuderande: TPB har en särskild enhet, Högskoleservice, som förser läshandikappade högskolestuderande med kurslitteratur på anpassade medier.

Ljudbok: En bok, som är inläst på kassett, cd, cd-rom eller annat ljudmedium. Kallas ibland kassettbok, om den är på kassett. Ljudbok följer vanliga upphovsrättsliga regler och kan lånas eller köpas av alla.

Lokala inläsningar: Länsbibliotek gör ibland egna talböcker, som handlar om den egna landsdelen.

Lånecentral: TPB är lånecentral för talböcker. Biblioteken lånar på TPB, individen lånar på sitt lokala bibliotek.

Långsam, tydlig inläsning: Lättlästa böcker som är inlästa extra tydligt och långsamt.

Låntagar-id: För att kunna beställa TPB:s böcker direkt i databasen Handikat behövs en identifikation av låntagarens namn. Bibliotek kan få låntagar-id för att kunna låna talböcker och punktskriftsböcker. Enskilda personer kan bara låna punktskriftsböcker, utom de som är inskrivna hos Högskoleservice.

Läshandikappad: När man har svårt att läsa tryckt text. Lista över grupper som har rätt att låna talböcker.

Playback 2000: Ett läsprogram för att läsa DAISY-talböcker i dator.

Plectalk Enkel: En DAISY-talboksspelare, enkel modell.

Plectalk Normal: En DAISY-talboksspelare, avancerad modell.

Specialinläsning: Talboken är inläst långsamt och tydligt och har extra ljudillustrationer, till exempel musik eller gatubuller.

Strömmande talböcker: TPB har ett projekt där högskolestuderande kan lyssna på talböcker direkt via Internet, utan att hämta hem boken till sin dator.

Talbok: En inläsning av en utgiven bok, på kassett eller cd-rom. Rätten till produktion och användning regleras i upphovsrättslagen. Kan endast lånas på bibliotek av personer med läshandikapp.

Talbok för lästräning: Talbok med flera hastigheter, en normal, en långsam och ibland en extra långsam.

Talboksberättigad: Alla som har svårt att läsa tryckt text har rätt att låna talböcker.

Talboksdeposition: En större mängd böcker som lånas på en längre lånetid än vanliga enstaka lån.

Talboksemballage: Lådan som talbokens kassetter eller cd-romskivor ligger i. En talbokstitel kan bestå av flera emballage.

Talboksspelare: Särskilda cd-romspelare man kan läsa DAISY-böcker i. Även en dator med cd-rom och ett särskilt läsprogram kan användas för att läsa DAISY-böcker.

Talsyntes: En konstgjord röst läser upp texten.

TPB Reader: Ett läsprogram som är under utveckling, för att kunna läsa DAISY-talböcker i dator.

Upphovsrättslagen: I § 17 regleras rätten att producera och använda tryckt text i anpassad form för personer med läshandikapp.

Victor Reader Classic: En DAISY-talboksspelare, enkel modell.

Victor Reader Pro: En DAISY-talboksspelare, avancerad modell.

XML: Står för Extensible Markup Language och är en industristandard för elektronisk publicering av text och annan bearbetning av data. Med XML går det att skilja mellan innehåll och presentation av data. DAISY 3-standarderna är baserade på olika specifikationer inom "XML-familjen" och XML-processorer kan användas för att bearbeta filer i en DAISY-bok.

Överföring: Talböcker på band överförs till digitala talböcker via dator.